התורן

יוצא לאור על־ידי ההסתדרות הציונית באמריקה
העורך: ראובן בריינין

חוברת א. אייר, תרפ"א

הַמַּלְאֲכוּת הַצִּיּוֹנִית

המלאכות הציונית שבאה לאמריקה עוררה את הרוחות הנרדמים, הקימה תנועה בלתי־פוסקת במחנה הציונים, שהיו בזמן האחרון מיואשים ונדהמים מאפס עבודה ומגסיסת המחשבה, ופרסמה את הרעיון של „קרן היסוד" בכל השדרות הרחבות של יהודי מדינה זו, שעמדו עד כה רחוק מהתחיה הלאומית. תנועה פנימית כזו והתעוררות מלאה חיים כזו לא היו עוד מעולם בקרב יהודי אמריקה.

ולרגלי ההתעוררות הציונית נתגברה, בכל שדרות היהדות האמריקאית, הכרת החובה הלאומית לבנות את ציון ולקום לעזרת־אחים להחלוצים. ומכל קצות העם, מקטן ועד גדול, מראים חבה יתירה לצירי המלאכות ולהרעיון הציוני בעצמו.

ועוד הפעם אותות מוכיחים: החומר הלאומי והציוני שבאמריקה היהודית לא נס עוד כל ליחו ולא אפס עוד כל כחו הפנימי, רק צמא היה לטל של תחיה.

באה המלאכות הציונית, בחירי אומתנו וטובי בניה־בוניה, והורידו עליו טל זה. והחומר היבש מקבל צורה ראויה לו. האברים המדולדלים של גוף היהדות האמריקאית המרוסק שבים לתחיה. מתוך התהו ובהו של חיינו היהודיים במדינה זו הולכת ומתרקמת, הולכת ונוצרת יצירה לאומית, ורוח אלהים מרחפת עליה.

ועומדים אנו כיום לפני תקופה חדשה בחיי הציונות שבמדינה זו. היסודות מתבררים והדעות מתלבנות. ראשי ההסתדרות הציונית העולמית הצליחו במלאכותם. במסירת נפש, בבינה יתירה ובמרץ שאין כמוהו מלא את תעודתם שבשבילה באו לארץ זו.

אין אָנו מתכוונים הפעם לחטוט בראשונות ולהוקיע לעין השמש את כל השגגות והזדונות שנפלו ושהתפרצו בשנה האחרונה לתוך המחנה הציוני — נעביר נא ספוג על כל זה. נניח זאת לסופר קורות הציונות הבא אחרינו. כיום יש לנו עבודה חיה ; טרדות ההוה והדאגה לעתידותינו ממלאות כיום את כל בתי נפשנו. ולא עתה היא השעה — וגם לא פה המקום — להושיב על ספסל הנאשמים את אלה הראוים לזה. לא ללמד חובה על אלה, ולא ללמד זכות על אחרים מגמתנו הפעם, כי עומדים אנחנו כיום בפני עובדות חדשות וקיימות בעולם הציוני, וחלילה לנו להסיח דעתנו מהן.

והעובדות החדשות והקיימות : — הציונות האמריקאית יצאָה כיום מתחומה הצר, ששם היתה נחנקת. השערים פתוחים כיום לפני כל היהודים. כל יהודי — אם לא כבה בלבו הניצוץ האחרון — חייב לעזור בבנין ביתנו הלאומי על אדמת אבותינו, לעזור בממונו ובגופו ובנפשו. כבר הולכת ונקבעת ההכרה היסודית בלב רבים כי אין ציון יכולה להבנות רק על ידי מפלגה אחת, כי אם על ידי כל העם העברי, על ידי כל מפלגותיו ושדרותיו. עד עתה היה זה רק חלום נאה, רק שאיפה לעתיד לבוא. והנה באָה המלאכות הציונית לאמריקה והוכיחה ברור כי יש למצוא מסלות בלב כל יהודי, בלב כל ההסתדרויות, מימין ומשמאל, להרעיון הציוני, להרעיון של ההצלה הלאומית, כי יש לעורר את כל המחנות והמפלגות בקרבנו להשתתף ב„קרן היסוד".

עובדה היא שהמלאכות הציונית הצילה באמריקה את שלימותה ואת כבודה של ההסתדרות הציונית העולמית, ועל ידי זה הצילו גם את החלטת סן־רימו, שסכנה גדולה היתה נשקפת לה מצד הפירוד וההתפוררות ומצד חוסר האמון שהראו מנהיגי הציונות האמריקאית לראשי ההסתדרות העולמית.

אָמנם עתידה כל היהדות העולמית לעזור בבנין ביתנו הלאומי, לעזור בחומר וברוח, בגוף ובנפש. לזה אנחנו שואפים ומצפים. וכל יום מביא לנו אותות ומופתים גלוים וברורים שתקותנו זאת הולכת ומתגשמת באופן אשר רבים לא פללו לו. אָמנם רעיון הגאולה והחפץ לבנות את ביתנו הלאומי ולהציל את עמנו מכליון עולמים הולכים וכובשים להם את הלבבות גם בקרב המחנות אשר עמדו מרחוק לנו.

עם כל זאת אין ביתנו הלאומי יכול להבנות כתקונו ואין תקותנו הלאומית יכולה להתגשם במלואָה אלא על ידי הסתדרות ציונית עולמית, הכתדרות מאוחדה ומצוקה, הכוללת בקרבה את כל טובי הכחות הלאומיים.

ועובדה היא שראשי ההסתדרות הציונית העולמית רכשו את הלבבות והנפשות של יהודי ארצות הברית וקנדה, וסכנת הפירוד וההתפוררות כבר עברה. כי כל מי אשר אלהי ציון בלבו לא יתן בשום אופן לגעת בשלימותה ואחדותה של ההסתדרות העולמית. המקום היחידי לברור היסודות וההשקפות,

ללבון הדעות והנטיות, לקביעת דרכי העבודה המעשית ועקריה הוא הקונגרס הציוני — הבימה הלאומית, המורשון (פרלמנט) העברי. שם רק שם — ולא במקום אחר. כך דרכי חנוכו של העם המפוזר והמפורד. זוהי התחלת שחרורו בגולה. אתמול עוד התנגדו לזה אישים ידועים, לא נעדרי השפעה במדינה זו, התנגדו בגלוי ועוד יותר בסתר — כיום מודים ומכירים בזה, שהקונגרס הציוני הוא הבית־דין העליון שלנו ואין לשנות מהחלטותיו עד הקונגרס הבא. לולא זאת הלא אין כל תקומה ואין כל ערך ממשי להעבודה הציונית ולהתנועה הלאומית הקשורות זו בזו קשור אורגני בלתי נפרד. בארצות אחרות לא היה כל צורך להוכיח דבר זה, דבר פשוט ומובן מאליו לכל הציונים.

אולם באמריקה בלבלו את הדעות וסכסכו את המושגים בנוגע לערכו של הקונגרס הציוני והחלטותיו. באה המלאכות הציונית והצילה את כבודו של הקונגרס הציוני מידי המשפילים את ערכו, באופן זה או באופן אחר. וגם הציונים הנבוכים ראו את הדרך הנכונה לפניהם.

ועוד דבר גדול ועקרי אחד הוכיחה המלאכות הציונות ליהודי אמריקה— דבר שהיה נחוץ להוכיח ולבאר להם, — שאין ארץ־ישראל יכולה וצריכה להבנות, להבנות באופן המכוון לתעודתנו והמתאים לשאיפותינו הלאומיות, על ידי הון פרטי ועל ידי הון קורפורציות בודדות בלי עזרת הרכוש הלאומי, בלי „קרן היסוד". לא די החפץ לבנות את ציון, צריך לדעת איך לבנותה בנין עדי עד. אין בזה שיטה אמריקאית לחוד ושיטה אירופית לחוד, אבל יש בזה שיטה לאומית הנוסדה על הנסיונות הקודמים, על תנאי אדמת הארץ, סגולותיה, אקלימה, אפני קיומה ורכושה הטבעי, אפני התפתחותה ותולדותיה המיוחדות, שיטה לאומית הנוסדה על הפסיכולוגיה המיוחדה של השבטים היושבים בה ועל הפסיכולוגיה, לפי הוראתה היותר רחבה ועמוקה של מלה זו, של עם ישראל, של העולים, של החלוצים ושל השואפים אליה.

אין ארץ־ישראל יכולה להבנות ואין תקותנו הגדולה, תקות אלפים שנה, יכולה להתגשם בה מבלי אשר יבנו יחד עם הארץ גם את התרבות הלאומית, מבלי אשר יחיו יחד עם אדמתה גם את הרוח העברי. את האמת האלפא־ביתית הזאת הורו ראשי ההסתדרות הציונית העולמית, הורו בדברים מפורשים ופשוטים, בדברים נמרצים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב להקהל היהודי הגדול באמריקה.

המלאכות הציונית באה מעבר לים ישר אל העם היהודי היושב באמריקה ודברה אליו בלשונו וברוחו, רוח עתיק יומין. לא השפילה את עצמה אל ההמונים הגדולים, כי אם, להפך, הרימה אותם אליה, אל גובה מוסרי לאומי. המלאכות הציונית לא עשתה חונף אל העם, כי אם באה אליו בשם התביעה הלאומית ההיסטורית, בשם העבר והעתיד, בשם חדות היצירה ורוממות הרעיון, ובשם החובה הגדולה שאין אדם מישראל בן חורין להפטר ממנה. ראשי הציונות

דברו אל ההמונים הגדולים לא רק כמנהיגים, כי אם גם כאחים אל אחים. וזרם של חיים לאומיים חדשים שטף את המחנה הגדול. נשמה חדשה, נשמה יתירה, נופחה בקרב יהודי ארצות הברית וקנדה. הם ראו ונוכחו כי העומדים בראש ההסתדרות הציונית העולמית ראוים הם באמת להיות מנהיגי העם ומורי דרך הגאולה.

עבודה ענקית עבדו מלאכי הציונות העולמית מיום בואם למדינה זו, והם התגברו על כל המכשולים והמעצורים שהיו פזורים על דרכם. עוד מעט וחברי המלאכות ישובו למקומותיהם ולעבודתם הכבדה והמלאה אחריות. עתה מוטלת החובה על מנהיגי הציונות באמריקה, על כל אלה הנאמנים והנשבעים לדגלנו, להמשיך, להפרות ולהרבות עבודה זו, כי את החלק היותר גדול והיותר כבד ואחראי של העבודה הציונית, של החובה הלאומית לבנות את ביתנו על אדמתנו הקדושה, מסרה ההשגחה העליונה לידי יהודי הארץ הזאת.

ועלינו לדעת, ולהטעים זאת בכל פעם, כי אין להמשיך ולהעצים את העבודה הציונית במדה הראויה ובתכנית הדרושה, כי לא תהיינה תוצאות נכונות ופוריות לאותה העבודה שהשקיעה המלאכות הציונית בקרב היהדות האמריקאית אם לא נקים במדינה זו תנועה עברית גדולה, אשר תקיף את כל המחנות.

ההתלהבות הציונית, שהיינו עדים לה בשבועות האחרונים, תדעך ותכלה בעשן אם לא נדליק את ה„נר תמיד" של חיינו הלאומיים : את הרוח העברי, את רוח נביאינו וחוזינו אשר האיר את דרכנו גם בעברנו נתיבות עקלקלות בחשכת הישימון.

התנועה העברית שעשתה חיל באמריקה במשך של השנים האחרונות, וכבר ראינו לה עתידות טובות גם במדינה זו, הנה בשנה האחרונה נשתתקה, אפסו כחותיה ומעורריה ומרחיביה נשתמטו אחד אחד.

אמת מרה היא, שעוון הוא לכסות עליה או להכחידה, שהתנועה העברית באמריקה, ותנועה כזאת אמנם היתה לנו עד השנה האחרונה, גוססת והולכת, ואם לא נחגור את שארית כחותינו להחיותה ולהחלימה כל עוד נשמה באפה, אז עוד מעט ותכבה תקותנו האחרונה, כי תמנה בין הרפאים. ומתים לא נחיה. ואם באמת תמות התנועה העברית באמריקה היהודית אז אין תקוה גדולה גם להתנועה הציונית, ואין שום תוחלת להעבודה הלאומית.

אם לא יתעוררו העברים הנרדמים באמריקה ואם לא יחדשו את העבודה העברית ולא יביאו לה את הקרבנות הדרושים לתחיתה, אז אין לקוות לנצחונות גדולים ומתמידים גם בשדה העבודה התרבותית-העברית בארץ-ישראל, שלא מעטים הם צורריה מבית ומחוץ.

איה, איפוא הם החלוצים של התחיה העברית במדינה זו ?

ד"ר יוסף ריידר.

הָרוּחַ הָעִבְרִי בְּשְׁוִיצַרְיָה

בימינו אלה, ימי התנועה הלאומית והתחיה העברית, אי אפשר להגיד מראש באיזה מקום יתגלה הרוח העברי או באיזו צורה יתלבש. בדרך טבעי והכרחי הננו מבקשים למצוא אותו בסביבות יהודיות, בערי מזרח אירופא וגיטאותיה המרובות, מקום אחינו בני ישראל נחתים שם במספר רב ועצום, ואין עינינו נטויות אל ארצות אירופא המערבית המעוטות ומצומצמות במספר יושביהן היהודים. ועל כן רחב לבי כשבאתי לארץ שויצריה בקיץ העבר ומצאתי שם את הרוח העברי צומח ותוסס, מתפתח ומשתלשל, מתעשת ומתעצם לכבוש לו מקום ראוי והגון בעולם הכללי ולהראות להעמים את יפיו וחן תפארתו.

אגיד ולא אכחד כי לא קויתי לראות שם דבר כזה, ומפני טעמים שונים. ידעתי גם ידעתי שארץ הלבציה, המפורסמת בחירותה המדינית וחפשיותה החברתית בכל קצוי תבל, איננה אדמה פוריה בעד היהודים והיהדות: היהודים סבלו במדינה קטנה זו הרבה יותר מאשר סבלו באפרכיות גדולות וחזקות, ומספר הנהרגים בה על קדושת השם היה יותר רב ועצום מאשר באשכנז או בצרפת או באנגליה; והיהדות לא התאחזה ולא השתרשה בה מעולם ותשאר תמיד כעניה הדופקת על הדלתות ואין שומע לה, ואין איש שם אליה לב. מספר עריה של הלבציה היה מספר רדיפות היהודים, וכפי שאפשר להווכח מדברי ימי העולם היו הרדיפות האלה יותר חריפות ונוראות בארץ דימוקרטית מאשר בארץ אבטוקרטית. גם בתקופה החדשה, במאה התשע עשרה, הגדולה בשאיפות של חירות ובתקות של אמנצפציה גמורה, היתה שויצריה הארץ האחרונה בין ארצות המערב לתת שיווי זכיות להיהודים היושבים בקרבה, וכשנתנה להם מתנה זו הרי היתה כמו שטר ושובר בצדו, כי השחיטה על־פי תורת ישראל, נאסר בה באכזריות קשה. מלבד זאת אין ארץ שויצריה בכלל ארץ של שאיפות לחירות ושל תנועות חופש במלוא מובן המלה. הרי זה דבר מפליא ומתמיה, שלמרות שמנהיגים סוציאליים ומדיניים מכל הארצות נתחנכו ונתפתחו בה הנה בעצמה נשארה ארץ זו כמו שהיתה מימים ימימה: מדינת — אכרים חדגוונית ומחזיקה בנושנות, שוקטה על שמריה וכמעט מאובנת. בהיותה נעוצה בין הררי עד וגבעות נצח הנה רוח העת החולפת לא השפיע עליה כלל ולא נגע בה לטוב או לרע, לברכה או לקללה. כל הריבולוציות הגדולות של המאה התשע עשרה עם שאיפותיהן ותקוותיהן, ספקותיהן ויאושיהן, חלפו עברו על פניה בלי השאיר עליה רושם כל שהוא.

„ובכל זאת נוע תנוע", העתים משתנות וזרם המאורעות משתנה עמהן.

מה שלא היה אפשר לפנים נעשה לאפשר במשך השנים האחרונות, שנות אנדרלמוסיה ופורעניות כלליות. לרגלי מלחמת־העולם הארוכה נהרו המונים המונים של אחינו בני ישראל אל הלבציה הניוטרלית ויתישבו שם תחילתם באונס ואחרי כן — ברצונם הטוב, וממילא הביאו אתם את הרוח העברי של המזרח אשר במשך שנים מועטות השפיע גם על היהודים התושבים. בראשונה נתגררה התסיסה במחנה הציונים, אחרי כן נתעוררה ונתחזקה גם התנועה העברית, ולאחרונה נוצרה ונתיסדה גם אגודה של אמנות עברית. הרבה מוסדות תרבותיים נוסדו שם בשנים היותר אחרונות, והרבה מפעלים חשובים יצאו שם מן המחשבה אל הפועל. אכן המפעל היותר גדול ונכבד הוא יסוד אגודת „הרוח" בחקוי והסכם אל מוסד „הרוח" אשר בעיר ווינא. בעצם הדבר „הרוח" היא אגודת חוקרים וסופרים ואמנים יהודיים שנסתדרה בירח מרץ שנת 1919 בעיר ציריך. מטרתה היא לא רק רוחנית כי אם גם חמרית: שואפת היא לא רק לפתח ולשכלל את הספרות ואת האמנות העבריות כי אם גם להיטיב את מצבם החמרי והכלכלי של הסופרים והאמנים. לתכלית זו עורכים חברי „הרוח" תערוכות פומביות לעתים תכופות, והאמנים העברים מציגים בהן את פרי רוחם לראוה ולמכירה. בתערוכה הראשונה שהיתה בציריך בירח מאי העבר השתתפו ארבעה עשר אמנים עברים בששים ותשע תמונות ודיוקנאות, אנדרטות ופרוטומות. בין היותר מפורסמים היה הפסל הנריק גליצנשטיין שנולד בעיר טוריק הפולנית בשנת 1870 ונתחנך באקדמיה לאמניות יפות במינכן ואחר כך בבירת רומא. האמן הזה קנה לו שם גדול על ידי הפסל „קין והבל" בתערוכת־העולם בפריז, ה„משיח" בבית־שכיות „בצלאל" בירושלים, בר־כוכבא", על ידי הפרוטומה של הסופר האיטלקי דאנונציא במינכן, , ועוד ועוד. ומבקרים נודעים רבים המשילו את מלאכתו הגלופית לזו של מיכלאנגלו ושל רודין הצרפתי במה שנוגע למעוף הדמיון החזק ומחשבת־היצירה הנמרצה. בתערוכה זו העברית הציג גליצנשטיין דברים אחדים יותר קלים ומצערים שיצאו מתחת ידיו במשך שנות־המלחמה האחרונות, ואלה הם: תמונת עצמו בצבע־שמן (כי אמן הוא לצייר ולרשום כמו לגלף ולפסל), „יהודי מתפלל" מעובד בגפסום, שני איקונין פרטיים עשויים אבן שיש ועץ, קלסתר פני ילד עשוי חומר מוקשה, וגם תמונות ליטוגרפיות שונות. בנו עמנואל גליצנשטיין, שנולד ברומא בשנת 1897 ונתחנך באמנותו על ידי אביו, פרסם באותה תערוכה את תמונת עצמו, ציורים של פרחים ודגים בצבעים שמניים, בית־העולם האנגלי ברומא, בית־שכיות התרומס ברומא, ועדרי סוסים בצבעים מימיים. זיגמונד מאהר, יליד רומניה, הצטיין בתמונות אלה: דייג בערב, בית מזרח, על הגבעה, מנגן בבטנון, וצורת נער. גריגור רבינוביץ שנולד בפטרסבורג בשנת 1884 שהשתקע בזמן האחרון בשויצריה הציג תמונות־קעקע אלה: צורת — עצמו,

שושנה ברחצה, ביער, שמש חורף, וקבוצה של פתקאות „אקס ליברים". חמש פרוטומות עשויות חומר מוקשה היו פרי יצירתו של משה שוואַרצקאָפף, יליד אזוב על נהר דון. יחיאל ספוליאנסקי, יליד עיר מליטופול הקדיש לתערוכה האמורה תמונות־שמן אלה : גן פרחים, גשר מס, יום אפור, בפנים היער, בחצר התרזות ועוד. אברהם סוהל הוסיף משלו רשומי־עופרת של אשה ישנה עם ילד ונערה ישנה, רשומי־קרטון של ראש ילד ומלמד עברי וצלם־פחם של יהודית בשעת קריאתה. מלבד אלה נראו שם צלמים ליטוגרפיים וצלמונים שונים מאת ארטור בריקס, ליאון אברמוביץ, יליד עיר צרנוביץ, יוסף איטין בן רוסיא הדרומית, מיכאל רהיינגולד בן רוסטוב על נהר דון, ווירא שוואַרצ־קאָפף, נתן זילברשטיין ומארסיל סלודקי, יליד לודז.

מובן מאליו שלא כל התמונות והתבניות הנזכרות היו מצוינות, אבל הרושם הכללי שעשתה התערוכה הזאת היה בלתי־גרוע. וראוי להעיר שרוב האמנים האלה הם עוד צעירים לימים וחדשים מקרוב באו, החותרים בכל מאמצי כחם למצוא סגנון מתאים למשכיות־לבם והגות־רוחם ועיקר מלאכתם היא עוד בתור נסיון, ובכל זאת גם הכשרונות החצי־מבושלים שביניהם הם נותנים הבטחה לעתיד לבוא. אָמנם הטון המושל בכל הנסיונות האלה הוא דקדנטי ואימפרסיוניסטי כיאות לאמנות אשר הורתה ולידתה הן באירופא המודרנית. ואף כי במובן זה אמנינו העברים הם בהכרח מחקים את האמנים הנוצרים, בכל זאת אָנו מוצאים בתמונותיהם ופרוטומותיהם הרב־גווניות איזה דבר מיוחד, איזה אופי טפוסי, המטביע עליהן חותם מיוחד איזה שיהיה, יהודי או בלתי יהודי. אָמנם החומר הקשה הוא מערבי, וכמוהו גם הקוים והצבעים, אבל הכח המעבד, המוח המכשיר, הרוח המפעם בחתיכת האבן או בפסת הבד, הם מזרחיים ויהודיים, מורשת אָבות. אף כי הצבעים הם צבעי הקשת הכלליים, הנה ערבוב הצבעים והטעמת הקוים הכהים והנוגים, הם מזרחיים. איזו פסימיות שיש בה דכדוכה של נפש מבצבצת ועולה מן הגויות הדוויות והמדוכאות ומן הצורות העגומות ומטורפות, ולבנו חולה ומרגיש למראה הטפוסים המדולדלים האלה הנושאים עליהם את סבלה של גלות בת אלפים שנה. והקו הזה של סגוף הגוף, ויותר מזה דכדוך הנפש, המתבטאים ביצירותיהם של אמנינו הצעירים, הוא שרטוט יהודי, שאין לערער עליו. פיליכובסקי והירשפלד הראו את הדרך לציור הנפש העברית, ומחנה הצעירים הולכים בעקבותיהם. אָמנם האמצעים הם שונים בידי כל אמן ואמן, אבל התכלית אחת היא : להגשים באבן או בבד את האידיליה הנפלאה של הנשמה הישראלית, את המסתורין הטרגי של הנפש היהודית בחבלי הגלות, את עצבה ומשושה, שברה ומאויה. בפני תערוכה כזאת עלינו להכיר את העובדה שלא אלמן עוד ישראל באמנות ומלאכת מחשבת כמו שהיה עוד לפני דורות אחדים, כי מספר האמנים היהודים עוד מצער הוא בערך הנה אין כל ספק

שבדורנו והדורות הבאים אחרינו יתרבה ויתעצם במדה הראויה ואולי יותר מכדי הראויה.

בדברי על התסיסה האמנותית בין היהודים בשויצריה עלי להעיר עוד שבציריך נדפסה לפני זמן מה ההוצאה היפה ומלאת־הטעם של מגלת אסתר, מצוירת ומקושטת על ידי יוסף קאפלן וי. מוהר. הציורים על שער הספר הם שזורים ושלובים מאותיות מ׳ וא׳ (ראשי תיבות של מגלת אסתר) בחבורים ורתוקים שונים, אחוזות וצמודות על ידי זרי הדס (זכר לשם הדסה של אסתר). באמצע הדף יש עגול של שנים עשר כוכבים זכר להחודש השנים עשר הוא חודש אדר, ובתוך העגול מצויר זר של קוצים, סימן למאמר המדרש שכל פרשה המתחילה ב„ויהי" היא של צרות ופגעים. כתר מלכות פרס, שני שבטים, וטבעת חותם מקשטים את הדיוטה העליונה, בעת אשר בית־דיו, נוצה, וגליונות של פפירוס ממלאים את הדיוטה התחתונה. בגוף הספר נמצאים ששה ציורים מקוריים; מרדכי יושב ומתאבל, אחשורוש מתיעץ עם חכמיו יודעי העתים, אסתר היפה עם נערותיה, המן מצוה לאבד את היהודים, אסתר עומדת לפני אחשורוש, המן מרכיב את מרדכי ברחוב העיר. כל אלה הציורים מלאים יופי ונעשו בטוב טעם ובאופן מרהיב עין, וגם הדפוס הוא נהדר מאוד ונחמד לעין, מה שיקר מאוד ומראה בלתי־נפרץ בספרים עברים.

ולא רק באמניות הפלסטיות עשו היהודים בשוויצריה חיל, כי אם גם באמנות המפשטה של חכמת הזמרה. ראוי לציין את העובדה המפליאה שבארץ שויצריה עמדה הערש של המלחין היהודי היותר גדול בימינו, ערניסט בלאך, שהשתקע בזמן האחרון בארצות הברית. הלא דבר הוא שמלחין יהודי כה טפוסי כמו בלאך התפתח והשתכלל דוקא בארץ בלתי־יהודית כשויצריה. בכל פעם שישבתי במשך השנים האחרונות בהיכלי־זמרה והקשבתי לנעימותיו המצוינות ומנגינותיו הנרגשות של בלאך, התחבטתי בשאלה סבוכה ורבת־ערך זו: איך אפשר היה הדבר שאיש כבלאך, יהודי שנשבה מילדותו בין הגוים ולא שנה מעולם את משנתו העברית, — כי מנגן שכמותו ירגיש את סבל הירושה העתיקה של עם ישראל באופן כה מבהיק ובלתי אמצעי וכי יבטא אותה בהטעמה כה נמרצה, יותר מכל מנגן אחר? האם זה הוא מפני שאיש מן החוץ מרגיש יותר בנפש חבריו מאשר ירגישו זאת הם בעצמם? או אולי הרגשה זו היא אינסטינקטיבית ותולדתית ואינה תלויה כלל בלמוד ושמוש? או אולי משחק הטבע הוא, ותו לא מידי? לאלהים פתרונים.

גם בעולם הספרות העברית והיהודית היתה תנועה רבה. ספרים לעשרות בעניני היהודים והיהדות יצאו לאור בציריך, בבזל וברן, ובתוכם גם ספרים עברים. „הירדן", ירחון לספרות ולשאלות הזמן, התחיל להופיע בירח אלול תרע"ט, אף כי קשה היה לנבא לו עתידות טובות. פה ושם נוסדו גם כן

אגודות להרחבת שפת עבר וספרותה, ונאומים בעברית נשמעו בקהל לעתים תכופות.

אכן, האמת נתנה להאמר, כל התסיסה הזאת לא נבראה ראשה ורובה אלא ע"י הגרים שנגלו למדינת שויציה עם זרם הגלות החדשה לרגלי המלחמה הגדולה. והיהודים התושבים שם הם באמת מעטים ודלים מאוד, ובכל חפצם הטוב אין ביכלתם לפעול הרבה לטובת בני עמם ולטובת היהדות. אין כל ספק כי כשישוב העולם לתקונו והגרים ישובו למקומותיהם הקבועים אז תשוב הרשלנות והתרדמה למשול עוד הפעם בעניני היהודים האלה כמו שהיה הדבר לפני המלחמה.

השתוממתי למעוט מספר היהודים התושבים בארץ יפה ונעימה זו, וביום אחד כשהפלגתי בספינה על ים הלימאן ונכנסתי בשיחה עם יהודי זקן ותושב שויציה, השתדל לבאר לי את העובדה הזאת באופן זה : „עם ישראל הוא חלק הגון מעולם הקולטורה המערבית והציביליזציה האירופית, ובתור עם כזה צפה תמיד לארחות עולם והליכות אירופה קוה לו, ולא נטה ימין ושמאל מן המסלה הסלולה הזאת. היהודי הנודד נדד תמיד בעקב המחנות של העמים הלוחמים, ויחבוש את פצעי הגבורים וירפא גם את מכות הנופלים, כמו לו שאף למלא את תפקידו ההיסטורי בתור רופא וסרסור. גם בנפילתו היותר גדולה ובצרתו היותר מעיקה לא בא בנקרות הצורים ובסעיפי הסלעים, רק נכנע לפני גורלו הקשה בחוזק־לב ואומץ־רוח ויסבול סגופים לשם ארוכת האנושות. וזאת היא בודאי הסבה שלא באו יהודים רבים להשתקע במדינת־ההרים הזאת השוכנת מעבר לזרם־הציביליזציה הראשי של אירופא המרכזית.

ד"ר מ. זגורודסקי.

מַה כְּדַאי לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

א.

היה זמן ואנו בני ארץ ישראל היינו כותבים : „מה נחוץ לנו בארץ־ישראל" : כעת אחרי ה„תמורה" ו„הגאולה" אנו מוכרחים לכתב „מה כדאי לעשות" הלא נחוץ לעשות הרבה דברים, אבל אין מי שיהיה אחראי בעד התוצאות : אין אחד מאתנו יכול להבטיח לבעל רכוש שיבוא אלינו ויסדר בית חרשת לפקקים או לשעונים, שהוא יצליח מהרגע הראשון.

עמנו נחרב ברובו, — בעלי הכספים שבמזרח־אירופה ובמרכזה ירדו מנכסיהם ואי־אפשר לדרוש מהם שיכבנו את יתר הפליטה בעסקים שהצלחתם מוטלת בספק ; נשארו לנו לפליטה איזו אלפים אחים מסורים לרעיוננו

הלאומי ולתחיתנו הנמצאים בארצות שעוד יד המהפכות לא נגעה בהם לרע. רכוש האחים האלה גם כן צריך להיות יקר בעינינו מאוד, ואָסור לנו להונות מי שהוא הבא מאמריקה, מאנגליה או מארץ אחרת שמטבעותיה הן עוד בתקפן, ולהבטיח לו „עסקים מצוינים", בזמן שאין אָנו בטוחים בהצלחת הדבר. כל משבר באיזה עסק שהוא גורר אחריו יאוש בלבות מאות אנשים, משבר כזה מרהיק מאתנו לא לבד את הנכשל, כי אם גם מאות אחרים שהביטו בשבע עינים לתוצאות הנסיון.

עלינו כעת לכתוב ולדבר על עסקים שכדאי לטפל בהם, על עסקים ששכרם בצדם והריוח מהם בטוח ואינו פוסק במשך שנים רבות.

האמת נתנה להאמר שבמצבנו כעת בארץ — מצב משונה מאד, נוצר על ידי ההצהרה ועל ידי המנדט והחופש שניתן ליושבי האָרץ ועל ידי המושל הישר באָדם ורחמיו על כל מי שנברא בצלם, נוטה חסד לכל מתעקש ועובר על פשע גם לשונאינו, — במצב כזה אין עוד הרבה עסקים שאפשר לו לבעל־הון לבור לו ולהגיד : „ראה זה מצאתי עסק טוב לפני לסדרו במקום זה או אחר", ושיהיה בטוח שיצליח בו.

אחדים כבר נכשלו ואָבדו את מעט כספם או אם גם לא אָבדוהו, הרי הם נמצאים במצב דחוק מאוד, מחוסר שוק לתוצאותיהם און מחוסר אשראי, כדי שיוכלו להמשיך את העסק עד שהמצב בארץ יסודר לטוב. אחדים עוד מפרפרים, מאמצים את כל כחותיהם להתגבר על המצב ועוד לא ידוע איך יצאו מהמלחמה הזאת.

אבל אחדים או גם רבים מצאו את דרכם הנכונה ואלו מצליחים ובודאי גם יצליחו להבא ועליהם כדאי לדבר ; והיו הדברים האלו לרבים מאחינו למורי־דרך, בחפצם לעלות אל האָרץ ולשחר מכחם לבנינה.

העסק הראשון שגם חברות וגם אנשים פרטים מתעסקים בו בארצנו וכולם כעת מצליחים וכספם שהם משקיעים בעסק זה הוא בטוח מאד והרווחים שמקבלים מההון השקוע הם בטוחים, הוא עסק הבניה. העסק הזה משובח הוא כעת — אחרי המלחמה — בכל הארצות. מכל הארצות אָנו שומעים אנקת המשפחות המתגוללות בחדר צר אחד או גם בצריפי־עץ או ברפתות ; הדירות אינן מצויות לא בפריז ולא בלונדון ולא בערים גדולות אחרות. אבל שם היתה סבה עקרית אחת לחוסר הדירות — לא בנו במשך שנות המלחמה ואחוז הבתים החדשים שהיה נוסף ברגיל מדי שנה בכל עיר חסר, ועד שימלא החסר הזה יהי מורגש הדחק בדירות.

אצלנו מלבד הסבה הזאת שאחרי שנים אחדות תבוטל, ישנה עוד סבה אחת שלא תבוטל לעולם : העליה.

גם לפני המלחמה היו באים ישנה שנה אלפים אחדים מאחינו לארצנו, אבל כעת זרם העליה הוא הרבה יותר גדול והזרם הזה לא יפסק. גם אחרי

שההסתדרות הציונית לקחה את ההגירה בידיה ומסדרת אותה באופן כזה שלא יכנסו המונים ולא ימלאו את ישוק העבודה יתר מהדרוש. גם אחרי זה באים בכל אניה עשרות אנשים חדשים ודוקא רובם בעלי משפחה ובעלי אמצעים וכולם דורשים דירות בערים, והם מעלים בהתחרותם את שכר הדירה מחודש לחודש, בו בזמן שהמרי הבנין וגם שכר הבנאים ירדו כבר בהרבה.

כל אלה שהבינו זה ולא התנפלו על עסקים מסחריים ותעשייתיים בלתי בטוחים, כי אם תיכף או קנו בית, או — מה שיותר טוב — בנו להם בעצמם בית או בתים חדשים, כל אלו הרויחו והולכים ומגדילים את רווחיהם מחדש לחדש. והרי דוגמאות אחדות! שני בתים בעלי שליש קומות, כל קומה בת שתי דירות וכל דירה בת ארבעה חדרים בינונים בגדלם עולים כעת לפי דברי ארדיכלים מומחים לערך ששת אלפים לי"מ כל אחד; הדירות מכניסות אלף ושמונים לי"מ לשנה לכל בית, ההוצאות הן קטנות מאד, כי בארץ ישראל הממשלה איננה לוקחת שום מס הכנסה וגם הוועדים — למשל ועד תל־אביב — כמעט שמשחררים את בעלי הבתים מכל מס, בדרשם מהם רק שנים לאלף משווי הבית עם המגרש, בו בזמן שמבעלי מגרשים בלי בתים הם לוקחים שנים למאה ומבעלי דירות בלי כל נכסים גם ארבעה למאה. ההכנסה הנקיה של בעלי בתים אלו היא 17 — 18 למאה, כדאי להזכיר שבעל הבתים האלה הוא מטובי הישוב, איננו מנצל את שכניו וגם סדר את דירותיו באופן אירופי עם גזוזטראות, אמבטיות, תנורים, חשמל וכולי.

אחרים מרויחים הרבה יותר; היו כאלו — באמת מעטים מאד — שהשקיעו עבודה זרה רבה בבניניהם וקמצו גם באופן הבניה ואלו מרויחים 20 — 22 למאה.

אפשר כעת לבנות בתים בנות ארבע דירות בארבעת אלפים לי"מ כל בית; דירה כזו העולה באלף לי"מ מכניסה מאה ושמונים לי"מ לשנה או לפחות 16 — 17 למאה אחרי נכוי ההוצאות.

בתל־אביב נבנו ועוד נבנים כחמישים בית; כלם עוד לפני שנגמרו עד התקרה החכרו, והמחירים כעת לדירה בת ארבעה חדרים הם 18 — 20 לי"מ לחדש או 29% הכנסה כללית, 22% ריוח נקי.

מחוסר אשראי ומאין בארץ בנק אפתקואי אין מיטוללי המזומנים, יכולים לבנות כעת בתים, כי אין החמרים ניתנים בהקפה, וכל הנגש לבנות לו בית מוכרח להכין לו את כל הסכום הדרוש במזומנים. ולכן בנין בתים הוא כעת „עסק" רק בשביל פחות או יותר אמידים. כל מי שיש לו במזומנים ארבעה— חמשת אלפים פונטים איננו צריך לחפש אחרי עסקים ששכרם בצדם באמריקה וההפסד אפשרי בכל יתר הארצות וגם בארץ ישראל, כי אם עליו לגשת תיכף לבנין בית בכל מקום שהוא: בחיפה, בירושלים או ביפו; כמובן כל אחד יבחר לו את יפו, כי פה הכל מוכן לפניו לבניה: המים, הדרכים, המאור

וגם הפועלים; פה ביפו התרכזו כעת מאות פועלים מומחים בבניה; המגרשים הנמכרים לבנינים חדשים הם רופם במקומות שכבר עוברים דרכם צנורות הספקת המים וגם חוטי המאור החשמלי; ומה שיותר חשוב, פה יושבות מאות משפחות המחכות לדירות ובכל יום עוד מוסיפות לבוא עשרות משפחות באניות או ברכבת ממצרים שהן גם כן לרוב בוחרות להן למקום מושבן את יפו, שהחיים בה דומים לחיים התרבותיים שבערי אירופה.

ארגנטינאי אחד הביא עמו את כספו בצרורו ויבן לו בית וטרם הציג דלתיו כבר תחכירו במחיר שלא נשמע עוד כמוהו בארץ; הוא עשה עסק טוב עד מאוד, אבל גם החוכר לא יתרושש, כי הוא פתח בבית הגדול אכסניה או פנסיון וגם אניה אחת שתגיע אל החוף תמלא בפעם אחת את כל הפנסיון הזה, כי העולים כעת הם לא מהטפוס של „החלוצים", כי אם „בעלי־בתים" המביאים גם צרור כסף כל שהוא.

הבניה היא כעת ותהיה גם להבא העסק היותר בטוח בארצנו. עת לבנות!

ב.

עת לבנות היא כעת בארצנו. את הדבר הזה הבינו רבים תיכף אחרי התצהרה ויושבי הארץ החלו להתכונן לבנות. מהיחידים היו רק אחדים שיכלו להתחיל בבנין וגם לגמור; כל המיליונים שהביאו האנגלים אל הארץ נכנסו לכיסי הערביים ויותר חגויב ולכיסי אחינו נכנסו רק פרוטות. היוצרים הם הערביים, והם שהיו מספיקים לצבאות המרי המזונות — הגנים, ירקות, קטניות, החלב, שמן, פירות וכו' וכו'; גם הידים העובדות בדרכים, במסלות וכו' היו ידי הערביים; גם כיכים, פרדים, חמורים, גמלים ושורים להעברת משאות הספיקו הערביים ובמובן שכל הזהב והפונטים זרמו לכיסיהם, ומאחינו הרויחו רק אחדים, בעלי החנויות שנשארו אצלם סחורה מימי המלחמה, סוחרים שמצאו דרך למצרים והספיקו להביא משם סחורות והפקיעו את השער עד למעלה ראש וגם מעטים אחרים שאפו להם ועוגות וסדרו בתי אוכל ומשקה. כמובן גם מצב האכרים במושבות וכמו כן מצב כל אלה שעסקו בחקלאות הוטב אז, כי עלה מחיר תוצאות העבודה לא לפי כמות העבודה שהושקעה בהן, כי אם לפי גודל הדרישה ונמכרו כל הגנים והקטניות והחלב וכו' מכל המושבות והחוות במחירים גדולים.

אבל התעשרו רק מעטים מאחינו, ולכן היו יכולים להתחיל בבניה רק אחדים מהפרטים, ביחוד אלה שהבינו פרק בבניה. מובן שהשכל הישר הוליך את הפרטים לדרך החברות, לדרך הקואופרטיבים. התאחדו רבים מהבנאים והמומחים לבנאות ויתחילו לבנות בתים באופן קואופרטיבי, אבל רופם נכשלו בראשית עבודתם, כי בארץ לא היו חמרי בנין כלל וכלל וכדי לבנות את הבתים הראשונים היו מוכרחים לקנות אבנים, מרצפות, רעפים, חלונות ודלתות של

בתים ישנים שנהרסו בזמן המלחמה. הבתים הראשונים היו גרועים מאד וגם יקרים ומשום זה נוכחו רבים שלשם ההצלחה בבניה צריכים ליסד חברות יותר עשירות ולהביא את חמרי הבנין מחוץ לארץ.

החברה הראשונה שהתחילה בבנין בתים-בארץ ישראל על יסודות מסחריים מוצקים ובחמרי בנין שהובאו מחו"ל היה „הבונה" שנוסד עוד ברוסיה לפני ימי הבולשביקים : חברים אחדים מ„הבונה" ההוא הספיקו להמלט מכף המהפכנים ולהציל אתם גם מעט מכסף החברה שנאסף ברוסיה. הפליטים השרידים האלה נפגשו בלונדון, ושם שבו וחדשו את פעולת „הבונה" הרוסי ואחדים מהם באו אל הארץ והתחילו לבנות.

הבונה הראשון נכשל ועד היום אין איש יודע את המכשיל, אבל כולנו מכירים את הסבה ! במקום להתכונן לעליה של אנשים בינונים או גם מחסרי אמצעים, הדורשים חדרים מסודרים כהוגן לפי הדרישות של יושבי הערים הבינוניות ברוסיה : במקום להתכונן לעליה של אנשים עובדים או סוחרים בינונים שאין להם דרישות מגוזמות ליופי הבתים, שהם יושבים בהם, ואין להם גם ההון הגדול הדרוש לסדור ולטפול בבתים גדולים ויפים—במקום זה החליטו — מי, בעלי המניות-או הבנאי, הארדיכל המקומי, זה אין איש יודע — לבנות היכלים עם צעצועים ומגדלים, והבית הראשון שנבנה לפי השטה הזאת היה גם האחרון : והמלון שהתחיל „הבונה" ההוא לבנות לא הגיע גם עד המסד, כי התכנית היתה כל כך מופרכה ומסורסת, עד שלא היתה היכולת להמשיך את הבנין ולגמור גם את הקומה הראשונה. במקום לבנות בית פשוט שיש בו ארבע דירות וכל הבית יעלה כארבעת אלפים פונטים בנו היכל קטן בן שתי דירות, אבל ההיכל עלה יותר מכפלים. רק הודות ללחץ ולחוסר הדירות בעיר החוף הצליח הדבר להוכיר את שתי הדירות באופן כזה שהבונה בכל זאת מקבל כשלשה אחוזים מהכסף שהשקיע.

וכן בנוגע למלון ; הרעיון לבנות מלונים בארץ ישראל הוא לא חדש ומאז התחילה העליה מרגיש כל הישוב שחסרים לנו מלונים הגונים ; המלונים הקימים או שהם בידי נכרים או שהם נסדרו בבתים פרטים ואינם מתאימים כלל למלונים ; במלונים היותר טובים החדרים הם ככלובים, קטנים וצרים ולפעמים גם נמוכים מאד וחסרים בהם כמעט כל הרחבות המצויות במלונים היותר פשוטים שבאירופה. דרושים בארץ מלונים יהודים, בלי הצעקנות המצרית, בלי המחולות והתזמרות והמחוללות והסוכנות והפרזנות היתירה שרגילים בה התיירים הבאים למצרים, אבל בכל זאת—מלונים נקיים ומרווחים עם סביבה יהודית הנותנים אפשרות לאיש מאחינו עם אמצעים קטנים לגור בו ימים אחדים. מלונים שמשלמים בהם פונטים ליום לא בשביל „עולים" הם, והעולה מארצות המזרח וממרכז אירופה, הבא הנה והוא מוכרח

לשלם 60 — 80 פרנק או 250 — 350 מרק בעד יום במלון שהוא היותר טוב פה והיותר גרוע באירופה, הוא מתרגז ומלא תלונות, כי הוא מוצא שבא"י פושטים את העור.

במקום לבנות מלון טוב, מתאים לדרישות הזמן והמקום, הכינו תכנית למלון שיפליא את היאנקים והלורדים, ומלון כזה צריך לעלות בארצנו כפלים מאשר באירופה וכמובן גם הישיבה במלון כזה תעלה כפלים והתוצאות הודאיות מזה תהיינה כי המלון יהיה עומד ריק ויהיה מביא גרעון במקום ריוח.

על חרבות הבונה הראשון הוקם „הבונה" השני, חברה מאושרת באנגליה עם הון יסודי, עם חוקים ותקנות, עם מנהלים חרוצים ובנאים צעירים ומומחים לדבר. התכניות הן פשוטות, אבל יפות וטובות, וגם הבנינים הראשונים שנבנו על ידי מהנדסי הבונה הם טובים וחזקים, בלי צעצועים מיותרים, אבל לפי כל הדרישות של המקום והזמן. הבונה החדש הזמין חמרי בנין רבים ובידו לבנות בתים טובים מחמרים טובים וזולים, אבל כבר לפני חדשים אחדים הדפים פקיד, אחד מפקידי „הבונה" מאמר בעתון מקומי שהפליא רבים ושראו בו „צואה" או „הספד" למוסד טוב, הישובק חיים לכל חי. הכותב הדגיש ששום חברה — משמע גם „הבונה" שלו — לא תוכל להתקיים בארץ שאין בה שלהניות להלואת כספים במשכן על רכוש קיים, על נכסי ברזל כבתים או שדות וכו'. לפי דבריו אם גם החברה תשיג מחבריה את ההון הרשום והמובטח — במקרה זה שבעים וחמשים אלף לי"ש — אז תוכל לבנות כחמשה עשר בית ואם לא תהיה לה האפשרות למשכן את הבתים האלו ולהוסיף לבנות בתים חדשים, אז אחרי חדשים אחדים, בגמר חמשה עשר הבתים צריכה החברה להפסיק את עבודתה שאליה קוו כל יושבי הארץ ושהבטיחה כל כך הרבה להתפתחות הישוב.

אכן כעת נודע הדבר, שמצב הבונה ברע הוא מאד; אחרי שבנה בתים אחדים והכין חומר לבנין עוד בתים רבים אפס כספו, או אפיסת הכסף לפתח רובצת: השולחניה היחידה בארצנו אין בכחה או אין לה רשות להלוות כספים גדולים במשכנתה על בתים; לקבל הלואות בחוץ לארץ על נכסי ברזל בארץ ישראל עוד קשה בודאי, מחמת המצב הפוליטי ומחמת ההחיות התכופית של חתימת הממונות על הארץ וחתימת תורכיה על אמנת השלום.

הבונה השני התווה את הדרך איך צריכים לבנות בארץ ישראל ועל „הבונה השלישי" לבוא ולבנות, אבל השלישי צריך להביא רק חומר אחד; יש לנו כבר נסיון בבניה, יש גם חמרי בנין מוכנים וחומר אנושי, כי כבר התמחו בבניה מאות חלוצים ויישנן בארץ הרבה קבוצות בנאיות; נחוץ רק עוד חומר בנין אחד — כסף במזומן! החברה של יהודים אמריקאים שיש

להם כסף במזומן — ולא הבטחות לאשראי בבנקים או הבטחות של ידידים והודים עשירים—שיתאחדו ויביאו אל הארץ ויבנו, יצליחו ויתעשרו, כי הבונים הראשונים כבר הספיקו להכין את האדמה בשבילם, לעבדה ולזבלה ולדשנה; את פרי עמלם יקצרו החדשים.

וברכת הישוב תחול על ראש החברה, אם היא לא תלך בדרך הבינים הפרטים הפושטים את העיר מהעולים בחפצם להתעשר בפעם אחת; אם הבונה החדש ישים לו לחוק להרויח עשרה אחוזים מכספו שהשקיע בבנינים, אז יאמרו עליו: הנה בא לציון גואל. אין להביט על ארצנו כעל קליפורניה או קלינדק, שצריכים להרויח פה תועפות כסף; אבל הלא מי שישקיע בבית ארבעת אלפים פונטים וירויח ארבע מאות לשנה, הלא גם כן יעשה עסק טוב ויצא לו עוד שם בין צדיקי הדור ומצדיקי הרבים.

שמשון קרדימון

שְׁאֵלַת הַתַּרְגּוּמִים

א.

בראשית המלחמה העולמית, כשכל ארץ אשכנז הושמה במצור וסכנת־רעב נשקפה לה, התחילו החוקרים האשכנזים לחשוב חשבונות, כמה יחידות־חום, „קאלוריות“, נמצאות בפירות העץ אשר בארץ אשכנז, שבשנים כתיקונן היו נחשבות לפרפראות ולא היו מביאים אותן בחשבון המזונות. במצב של מצור כזה, ובצורה עוד יותר איומה, נמצא עמנו בגלותו בנוגע למקורות חייו הלאומיים, והוא קיים ועומד בעיקר על אמצעי מחיה באלה שאצל עמים אחרים הם רק טפל אל מקור מחיתם העיקרי — ארץ מולדתם. תרגום הספרות העולמית לשפתנו הלאומית, מפעל שאצל עמים אחרים אינו יוצא מגדר מקרה תרבותי נכבד, הנהו בחיי עמנו מאורע היסטורי כביר ערך הנוגע ישר אל עצם קיומו, ועוזר בדרך בלתי אמצעית לפתרון שאלות־השאלות שלו, „היות או לא היות“. שאלות העומדות ברומו של עולמנו, שנשמתנו הלאומית תלויה בהן, עתידות להעזר בפתרון על ידי אלה התרגומים.

למען נכיר לדעת את ערכם המיוחד של התרגומים בחיינו הלאומיים נעיף נא עין, לפני עברנו אל עצם שאלת התרגומים, על הפתרונים של שאלותינו הלאומיות הגדולות העתידים לבוא בעזרתם.

ר פ א ו ת ה א ו פ י ה ע ב ר י. כל אדם מישראל כיום נגוע הוא בנוגע לחיים הלאומיים במחלת הנפש של התפלגות האישיות („הקרע

שבלב") *) מחלה זו היא תוצאה מוכרחת של החיים והפעולה בשני עולמות שונים בהחלט, עולם הסביבה הטבעית של העם העיקרי המכילה יסודות של חיים ממשיים בלי צורת הלאומיות העברית, ועולם הסביבה היהודית ה„ערטילאית" המכילה צורה עברית בלי יסודות של חיי המציאות. תרגומי הספרות העולמית שבה משתקפים חיים טבעיים של עמים ש„שאננים הם מנעוריהם ובגולה לא הלכו" יכניסו לתחום עולמנו העברי זרם רשמים של חיים אנושיים בריאים, ואלה הרשמים בהתלבשם בלבוש עברי יתאחדו עם אלה הרשמים המתהווים בהכרתו של היהודי על ידי ניר החיים הלאומיים של העברי היושב „על אדמת נכר". זאת ועוד אחרת. בתוך הספרות העולמית משתקפים בכלל אותם החיים של כל יהודי העוברים עליו בתוך הסביבה הזרה. וכשחייו הממשיים יתבררו ויתלבנו בצורה לאומית, הרי החיים ה„חילוניים" של הקורא עצמו יהיו בהלך הנפש כעין חיים לאומיים. יתר על כן. בנפשו של כל יהודי בן תקופתנו קבועות הן ועומדות „איפה ואיפה", שני אופנים של התנהגות, בתור אדם ובתור יהודי. בתור אדם יש לו תסביך 1) אחד של פעולות־חוזרות 2) לפעול בכל המצבים השונים שבחייו הממשיים, והצד השוה שבהן הוא שכולן „אקטיביות" הן, ובתור יהודי יש לו תסביך שני של פעולות חוזרות לפעול במצבים שונים שבחייו הלאומיים, והצד השוה שבהן הוא שכולן „פאסיביות" הן. תוצאת שתי הרשויות האלה היא כי בעוד שהיהודי עונה בפעולה נמרצה למצב ידוע בחייו הממשיים, הפרטיים והכלליים, הבלתי עברים, הרי הוא חסר־פעולה מוחלט ביחס למצב מעין זה בחייו הלאומיים. יצירות הספרות העולמית בצורה עברית תפילנה את החיץ הזה בין העולם העברי והכללי בנפשו של האיש היהודי; הן תביאנה את היהודי, בהלך נפש, לידי נסיונות של חיים טבעיים, ארציים, בגבול העולם העברי. ואז תהיינה פעולותיו החוזרות של היהודי אל התנאים והמצבים שבעולמו העברי דומות יותר ויותר לאותן אשר בעולמו האנושי.

הבראת הספרות העברית. ספרותנו הלאומית שהיא פרי חיינו הבלתי טבעיים, ילידת „בית הכואבים", היא על פי עצם מהותה לקויה וחולנית: חסר בה היסוד החיוני, הארצי, „ריח השדה". ספרותו של כל עם אחר יכולה להיות דלה, פעוטה, אבל אין לומר עליה שהיא ידועת־חולי, בהיותה ראי לחיים אנושיים בריאים. הכנסת הספרות העולמית לספרותנו היא רק שאלה של התרחבות והתעשרות אבל לא שאלה של העלאת ארוכה. ספרותנו אנו יכולה להיות עשירה וענקית אבל ביחד עם זה תהיה

---

*) עיין המאמר „עמנו וספרותנו" מאת ראובן בריינין במאסף „ממזרח וממערב", שיצא על ידו, כרך שלישי, עמודים 1 — 11. ש. ק.

1) Complex; 2) Reactions.

בהכרח גם לקויה וחולנית, בהיותה ראי לחיים של עבדות, הכנעה, וטשטוש הצורה. ספרותנו **חולה** היא, וצריכה **לרפואה**. ועל ידי תרגומי הספרות העולמית תמצא לא רק עושר ורווחה, ככל שאר הספרותיות שבעולם, כי אם, מה שחשוב אצלה יותר, את היסודות החיוניים, שהם תנאי הכרחי לחייה, החסרים לה.

תחית השפה העברית. שפתנו נכרתה מפינו זה אלפי שנים ונשאר לנו רק החומר הלשוני שבספרותנו העתיקה, וזה התפתח רק בתחום הצר של חיי הגלות. שפתנו חסרה המון מושגים וניבים שישנם בכל השפות התרבותיות. תוצאת המצב הזה היא, כי הדבור והכתיבה בלשוננו קשים מאד לא רק לקוראים כי אם גם לסופרינו המובהקים, ו„חבלי לשון" הם בכלל שאר "חבלי משיח" שלנו. באמצעות התרגומים בהכרח יורקו לשפתנו כל המושגים וכל אפני הבטוי של השפות המפותחות, ושפתנו תהיה אז לשפה חיה בכתב ובדבור.

התקדמות המחשבה העברית. הספרות העברית צרת־האופק לא תעצור כח לפרנס את המחשבה העברית ולהביאה לידי התפתחות גבוהה. השפה העברית המצומצמה היתה גם היא לאבן נגף על דרך התפתחותה של המחשבה העברית, מפני שחלק גדול ממרץ היצירה של החושבים נבלע בתוך היצירה הלשונית. התרגומים יציפו לתוך הספרות העברית נחשול של מחשבות חדשות וגם יכשירו את השפה העברית לכל צרכי המחשבה. המחשבות של הספרות העולמית תשמשנה נקודת מוצא למחשבות עבריות חדשות, ואת המרץ העצום שסופרי זמננו מבזבזים על „חבלי לשון" ישקיעו אז „ב„חבלי לידה" של מחשבה.

התקשרות הקורא העברי לספרות העברית. עובדה היא מהמפורסמות שנפשו של הקורא העברי בזמן הזה נקעה מן הספרות העברית. הסבה היא : חוסר היסודות האנושיים הכלליים בספרותנו הגלותית. הספרות העולמית בעברית תמשוך אחריה את הקורא העברי, ועל ידה יבוא לקרוא גם את היצירות המקוריות שבספרותנו. יש טוענים : היהודי המבין עברית הלא מבין הוא גם אחת השפות הלועזיות, ויבכר לקרוא את הספרות העולמית בשפה הלועזית שהוא שומע, בשפה הרוסית, האשכנזית, או האנגלית. אבל שתי תשובות בדבר. ראשית, אותו המצב המיוחד של עמנו שהוא מפוזר בין העמים נותן את האפשרות וההכשרה אל המתרגמים העברים להבין את היצירות הלועזיות של העמים שבתוכם הם יושבים יותר מכל מתרגמים אחרים. סופר עברי הגר, למשל, ברוסיה הנהו מכיר בפועל את חיי העם הזה ומשתתף בהם ועל ידי זה הוא מבין ומרגיש את היצירות שבספרות הרוסית לא פחות מן המשכילים שבעם הרוסי. ולכן יהיו תרגומיו של הסופר הזה מתוך הספרות הרוסית יותר נאמנים לרוח היצירה המקורית מתרגומיו של כל סופר לועזי

אחר, המכיר את החיים שביצירה הספרותית הרוסית רק מפי הספר ולא מתוך נסיונות־החיים הממשיים „בארצו של המשורר". שנית, בהיות תרגום הספרות העולמית לשפתנו גורם נכבד כל כך לקיומנו הלאומי יש יסוד נאמן לקוות שסופרינו יעשוהו בהתמסרות מרובה, והתרגומים העברים יעלו על התרגומים הלועזים, שלא תמיד הם נעשים בכובד הראש הראוי.

על יסוד כל האמור לא תהיה איפוא שום הפרזה בדברינו אם נאמר כי תרגומי יצירות המופת של הספרות העולמית שהתחילו להעשות על ידי המפעל האדיר „הוצאת שטיבל" עתידים הם, אם יעלה בידי ההוצאה לבצע את אשר החלה, לא רק לקבוע את שמם על התקופה הנוכחית בספרות העברית שתקרא בשם „תקופת התרגומים", כי אם גם להכריח בעתיד את כותב דברי ימי תקופת הגאולה האחרונה להקציע מקום נכבד לפרק שינקב בשם „התרגומים והגאולה".

ובהיות התרגומים גורם כל כך חשוב בחיינו הלאומיים הנה אי אפשר לבלי השתומם על העדר כל נסיון בספרותנו לגלות ולברר את הכללים של תרגום מתוקן. הנה, למשל, כותב ראובן בריינין בהקדמתו לתרגום הספר „פרדוכסים" מאת מכס נורדוי : „לתכלית זו [הקלת ההבנה] וותרתי על איזה מהשקפותי בנוגע לחכמת התרגום (כי התרגום ח כ מ ה ו ל א מ ל א כ ה הוא כפתגם הראשונים)" — אם כן, יש לו למר בריינין שורה של השקפות בנוגע לתרגום. ואין שום ספק בדבר שכל אחד ואחד מסופרינו שעסקו בתרגום יש לו כמה וכמה השקפות ועצות בנוגע לתרגום. ואחרת הן לא תוכל להיות. אם התרגום הוא כדעתו של בריינין, חכמה ולא מלאכה הנקנית על ידי חקוי והרגל (ובזה אין ספק שיודו לו כל סופרינו שהוציאו תרגומים מתוקנים מתחת ידם), הרי בהכרח שתהיה תורה שלמה לחכמה זו במו לכל חכמה שבעולם. ואלמלי הוצאה חכמה זו מתוך הערפל אל האור והושתתה על יסודות קבועים ומסוימים, אין כל ספק שהיתה משביחה את יצירתם של המתרגמים העברים במדה רבה. אמנם יש מקום לבעל דין להוציא מנרתיקה את הטענה הישנה : מי שיש לו כשרון סופרים אינו זקוק לשום חוקים ותורות, ונעדר הכשרון לא תועילנה לו כל התורות וההדרכות שבעולם. אולם לעומת טענה נושנה זו קיימת ועומדת תשובה עתיקת־יומין גם היא : אילו היו בעלי הכשרון מקבלים הכשרה מתאימה היה כשרונם מתפתח ומשתכלל לידי מדרגה יותר נעלה. מהנחוין, איפוא, שסופרינו העומדים בראש ספרותנו יוציאו קובץ מוקדש לבירור השאלות השונות השייכות לחכמת התרגום. אכן הרבה יותר טוב היה לוא הקדישו הירחונים העברים מדור מיוחד לשאלת התרגומים, שבחיינו, כאמור, היא תופסת מקום חשוב בתור אחת משאלות היינו. אין ספק שהקוראים העברים היו מתענינים במאמרים וחקירות כאלה, שהיו מכניסים אותם ל„בית היוצר" של השפה העברית וסגנונה, לא פחות משהם מתענינים במאמרים ב„חכמת ישראל".

ד"ר יואל בלוי.

סִפְרוּת וִדוּיִת

(הקדמה לחבור שלא נכתב)

מכל מחלקות הספרות אוהב אני ביחוד אותו הסוג שאני מכנה לו בראש המאמר הזה בשם „ספרות ודויית." הרבה פעמים חשבתי על הנושא הזה בחלומות־יום או בחזיון־לילה, חשבתי גדולות ונצורות; וצפיתי שאכתוב חבור ענקי הכולל את כל הענין החשוב הזה, את כל תוכן העשיר של ודויים ומתוודים הנמצאים בספרות העולמית. אבל חלומות כאלה אינם שביחים להתממש: כמה וכמה חבורים אנו כותבים בדמיוננו, שבמלכותו אין מונע ומכשול וגבול. ומוטב אולי שסוף־סוף הספרים האלה לא יכתבו ולא יופיעו! אולי הספרים שלא נכתבו הם דוקא היותר מצוינים שבעולם. הרי ברור הדבר, שאין סופר מצליח להלביש את כוונותיו העקריות בספריו שנתפרסמו; חזיון יותר יפה ראה היוצר בנשמתו ממה שיצא לאור; נטשטש כל ההיד מתוך חבלי־לידה ונולד „סנדל". אילו היה אפשר להחזיר את הסנדלים הספרותיים האלה לבריתם המקורית — מה נפלאות היו אז היצירות שלא שזפתן עיני הקורא! היו לנו אז ספרי־מופת נסיים: שכספיר חדש, גיתה חדש, בלזק חדש — שכספיר וגיתה ובלזק ה א מ ת י י ם. קאבל, אחד מהסופרים הצעירים שבארץ הזאת, מציע בדרך הלצה שצריך להעמיד ספריה של ספרים שלא נכתבו, המחזקת הוצאות ספרי הגדולים כמו שעלו במחשבה להכתב ולא נכתבו כלל, או נכתבו במעוט־הדמות; וכי אין גרעין של אמת בהחדוד הזה? העבודה, שאין אנכי נמנה בין הגדולים; ובכל־זאת בטוח אני שבספריה שכזו — ספריה אוירית — הייתי יכול למלאות כמה וכמה ארגזים בחבורים אמנותיים שלא היה כמותם; והייתי קובע ביניהם את מקום־הכבוד לספרי זה על ספרות הודויית....

ספרי זה אינו עלול להכתב, ויהי זה חבורי היותר מושלם. אמנם, כל־כך אוהב אני את החומר הכלול בו, שלכל־הפחות החלטתי לכתוב בזה את ההקדמה אליו: „מבוא", „פתח־דבר", או איזה שם מליצי אחר שתחפצו. אולי יבוא איש אחר ויכתוב את הספר המכוון, ותהי ההקדמה הזאת כבר מוכנת לו. תודו לי, רבותי, שסוף־סוף הקדמה לספר ש ל א נ כ ת ב הוא דבר חדש!

מעוף אני את עיני התוהות על ספריתי הרזה — ספריה של ספרים שנכתבו, מובן — ואני מתפלא שאפילו פה, בקובץ קטן של אי־אילו מאות כרכים, מה רב מספר הספרים השיכים להסוג הזה, סוג הוידויים. פורט אני את שמות הסופרים המתוודים על חטאיהם בפרהסיה, או המגלים את

אמונתם האישית הכי־טמירה—מה מזהירים השמות האלה ! מרקוס אבריליוס הרומי ; אבגוסטינוס הקדוש ; תומס־א־קימפיס מחבר „התקוי" ; יעקב ביהמי המיסתיקן הגרמני ששאב כל־כך מן ה„קבלה" שלנו ; ז'אן ז'אק רוסו ; ואחריו אמיאל בן־ארצו, בעל נפש עדינה ומרפרפת ; אוסקר ווילד האנגלי הזועק „ממעמקים" שלו ; תהורוא האמריקני המטיף מתוך בדידותו היערית; טולסטוי הרוסי בחבוריו האלה : „וידויי", „דתי", „קצור־אבנגליון" ; ואף אשה אחת : מרים בשקירצוף התאותנית בשני יומוניה ; גיאורג מור האנגלי מחבר „וידוייו של צעיר" ; ארנולד בינט והאחים פואים עם וידוייהם, לרוחם הם : כל אלה מביטים אלי מבעד לזכוכיות הארגז בבקשה לחמלה וחנינה, כאילו היה בידי לכפר בעדם ולסלוח להם. ואם בקובצי הספרותי כל־כך, מה גדול מספר ספרי־הוידויים בספריות הגדולות !

תמה אני אם יש בספרות העברית והיהודית ממין הזה ? יש לי ספר אחד גרמני שמחברו היא אשה יהודית פולנית או רוסית ; „מימוארין איינר גרוסמוטר", שבו היא מתארת את תקופת המעבר מדור הישן, דור בית־המדרש, לדור החדש. דור ההשכלה והכפירה ; אך מסופקני אם בצדק ובדיוק יש ליחד את חבורה של הסבתא פאבלינה וויננגירוף בקהל המתוודים הספרותיים. אולי אנו היהודים היינו מרכזים את כל כחותינו לתוך החיים המוסריים עד שלא נשארו חטאים להתוודות עליהם. היינו משתדלים למנוע בעד השטן והסיטרא אחרא שלא ישלטו בנו — ועל איזה חטא או פשע נתודה! ואם הרגשנו לעשות צורך „חשבון הנפש", הלא בכל שנה ושנה בא יום הכפורים ואפשר היה לספוק „על־חטא" או לקבל „מלקות" — וחסל ; אך לברוא ספרות שלמה של חשבון הנפש, ספרות ודויית גלויה, מי יעשה כזאת ? אין לנו להתוודות אלא לפני מי שאמר והיה העולם ; אך להתודות לפני העמים סביבותינו שבין־כך ובין־כך היו מאשימים אותנו בחטאים הכתובים ושאינם כתובים בתורה — זה לא יתכן... ומתוך מחשבות כאלו זוכר אני את ספר קהלת שבכתובים, שהוא באמת דוגמה קלאסית לספרות הוידויית, אולי היחידה, ובלי ספק הראשונה, שבספרותנו.

וקורא אני לספר קהלת בשם ודוי, מפני שמחברו, מי שהוא, מגלה שם לעין־כל את מצפוניו בלי בושה ובלי פחד. חותך הוא באיזמל־הרופאים את בשרו החי והכואב, כדי להציג לראוה את כל וריד ועורק שבגופו, את כל נים ונים שבנשמתו. משמיע הוא את דפיקות לבו הרועד, את כל זעזועי רוחו הנפעם ; מראה הוא את כל פצעיו וחלייו עד מחלות הנפש הדוה. אין הוא „מגלה טפח ומכסה טפחיים" ; אין הוא עובר על שום דבר בשתיקה או בנעימה ; את הכל הוא מוציא לעין־השמש, בלי רחמים על עצמו, ונוסיף, בלי רחמים על הקורא הנרתע. אינו חס על כבודו, או על כבוד שמים, או על כבוד הבריות, כמנהג הקוניקים (ציניקער) היונים. מעביר לפנינו את כל

מהלך־חייו עם תמונותיו המתחלפות, עם נסיונותיו התכופים, שנתהוו ושנתרחשו בבקשתו לאושר ולטוב. מפעם לפעם הוא מדגיש, שכל הנסיונות האלה שנסה, בעצמו נסה ; כלל לא באחרים ; בעצמו עשה את הנתוח האכזרי, לפצעו ולחבורתו ; פנה אל הקיום האנושי לכל אנפיו וענפיו בזה אחר זה, ללא מנוחה וללא מרגוע, ומצא לסוף את האכזבה הנוראה : אין שום דבר המתקיים בעולם הזה. שתה את הכוס אך כדי למצות את המר. אם הציץ, לא לגן עדן אלא לגיהנום הציץ ; ואם נפגע, הוא נפגע ולא אחר. ככה, עם כל מעלותיו וחסרונותיו, עם כל אמונותיו וביחוד עם כל כפירותיו, הוא מתודע אל הקורא. איננו מחסר מאום משלילתו המוטעמה : „כך אני בכל קומתי וצביוני, ואם תחפצו או לא תחפצו, מוכרחים אתם להביט בי כמות שאני הווה ; קורא אני „לא" ! להחיים. ואם תחפצו אתם אוהבי־ה„הן" ואם לא, שמוע תשמעו לדברי בהוייתם !" ומה עשו מחבבי החיוב ? נמנו וגמרו, שמכיון שאי־אפשר לגנוז את ספר קהלת, צריך להשליב אליו את „סוף־דבר" המפורסם, שמתנגד כל־כך ישר לנטיתו המקורית עד שיש לשער בבירור גמור כי קהלת מעולם לא אמרו ולא כתבו.

ואם הארכתי לסמן את אופי הודוי המקראי הזה לכל קויו, אין זה אלא משום שהקוים האלה משותפים הם כמעט לכל הספרות המיוחדת הזאת. צריך להודות שהספרות הודויית חסרה היא נעימות ואהדה. אין היא ספרות בשביל אסטניסים. היא מצטינת על־ידי אכזריותה : מתאכזר הסופר ביודעים לעצמו, ובלא יודעים — גם לאחרים. הצגת־עצמו בכל מערומיו היא גופה מעשה אכזר ; ויש בזה אכזריות כפולה מצד הרושם שהוקעה־עצמית כזו עושה על קהל הרואים. סוף־סוף לא נעים הוא לראות קבצן בעל־מום עומד בפרשת־דרכים ומושך בחזקה את תשומת־לבם של העוברים־ושבים אל זרועו הקטועה. במקום לעורר חמלה עלול מעשה שכזה לגרום גועל־נפש ובחילה. אשום אשם בנדון הזה במדה יתירה רוסו הצרפתי שלא נתבייש מלהכריז על מומיו המוסריים היותר מכוערים. נדמה כאילו היה מתגאה בהם. כל־כך היה הסופר הזה מחפא על עצמו פשעים מפשעים שונים, מרמות וכזבים וזמה ; כל כך היה משתדל להוכיח כי עבד כל עבודה זרה שבעולם, עד שחשדוהו מכיריו בהמצאת אי־אילו מזדונותיו, ואמרו עליו שהוא לא עבר את כל העבירות שהתודה עליהן ; או שהגזים יותר מדאי. הלא סוף־סוף „אין אדם משים עצמו רשע" ! צאו וראו, בהבדל מרוסו, איך הצניע מחבר ספר קהלת לספר לנו את תענוגיו שנהנה מהם : הוא משאיר מרחב רב לדמיוננו לשער את כל שפע ההנאות החושיות שנשתקע בהן ראשו ורובו בחפצו לשתות מכוס החיים עד שמריה ; בוראי המזרחי הזה לא הניח שום עונג עדין או גס שלא לעט ממנו לתיאבון ; ואם היה מבזה את יצר־הרע הלא גם הסביר לו פנים כדי להכיר את תכונתו במהותה האמתית ; — אך למרות כל אלה

לא גלה את עגבנותו לכל פרטיה. מה שאין כן ברוסו המאמין כי אפילו העברינות מביאה לידי גדולה ובלבד שתהי פראית ואי־טבעית. חושדני, שמעולם לא נמצא בכל הספרות הודויית יהירות אי־מוסרית כזו של רוסו המתאכזר. למשל, יומנה של בשקירצף : יהירות אין כאן ; מה שיש כאן היא רק השתפכות של נפש צעירה ותאונית, גשמית בלי בושת, שלא היתה יכולה, ולא היתה רוצה, לכלוא את רוחה השואף לאהבה. „אני מציגה את עצמי" — מעידה היא — „בדפים האלה כמות שאני הווה". ספרה (גלדסתון אמר עליו שהוא יחיד ואין שני לו) הרעיש את כל העולם, מפני שלא שערו מקודם כי מן האפשר היא התעוררות מינית כל־כך עזה בלב עלמה רכה הצמאה לחיים.

ולמרות אי־נעימותו של הרבה מן הספרות הזאת היא מושכת את לבבי, לא מפני שיש לי איזו סקרנות חולנית לתהומות הגיהנומיים של הטבע האנושי, ששם מרקד ומשתובב השטן של רגשים אי־בריאים ; אלא מפני שעל־כל־פנים יש איזה דבר מלבב, איזה דבר הנוקב לעומק חולשתנו האנושית המשותפת, למראה בן־אדם (או בת־אדם : מובן, שלפי טבע הדברים, אין אשה המודה על פשעיה שביתה כל־כך) שבחר לעצמו את כל העולם כולו בתור כהן, ואת כל כדור־הארץ בתור לשכת־הוידוי, אף־על־פי שהוא יודע כי ודוי כזה לנצח לא יהיה חשאי, כמוס וחתום בלב הכומר ! מובן שישנן דוגמאות יותר מדי נסות וקוניקיות : שאינן ראויות אף לאבק־סבלנות. לפני שנים אחדות התודה הסופר ארנולד ביניט על חטאיו בחבור קטן, לא על חטאיו הפרטיים הנכנסים בגדר המוסר וטהרת המדות, אלא על חטאיו הספרותיים. שם הסיר המסוה מעל מהלך־יצירתו ; שם הכחיש את כל גלוי־רוח, כל נשמה יתירה, בספריו ; אם ישנם אנשים תמימים המפטפטים על „היכל־הספרות" הוא צוחק בפניהם צחוק של בוז. אין שום קודש בספרות ; הכל חולין ; הכל עסק ומלאכה. כל איש לעסקו, וגם הוא לעסקו... דומני, שאפילו אם אמת הדבר כי ביניט התנהג בעבודתו הספרותית במעשיות כל־כך יום־יומית, חטא גדול חטא בוידויו יותר מבחטאו : וידויו הוא חטאו. על עון פלילי כזה אין לבזבז רחמים, מכיון ששפך בוז לא על יצירתו בלבד, אלא על כל אמנות ועל כל ספרות ; והלא לעיל הוכחתי כי המתודים אינם עושים חשבון־נפש אלא על חשבונם הם ולא על חשבון אחרים. בזמנו הקניט ספרו של ביניט, „האמת על אדות סופר אחד", אף את מיטב ידידיו שלא יכלו לסלוח, לא לחטאיו, כי־אם לוידויו — ובצדק.

יתר על כן, בספרות הזאת נמצאים לא סימני חולשה בלבד, אלא, אדרבה, גם סימני אומץ. הלא רוב המתודים האלה הם חילי החיים ואראלי הרוח. בכל כתביהם ניכרת איזו מלחמה עצומה, התאבקות מעל־ארצית עם שר־החשך והמון צבאותיו. כלם עברו דרך איזה משבר רוחני ; ורובם יצאו מתוך

המשבר הנורא מזוקקים ומשוחררים. כולם הם נפשות הויות ; איזו התרסקות איומה פגעה בכל חלקי נשמתם ותחולל קרע עמוק עמוק ; ובכל־זאת נתרפאו, ומצאו להם שביל המביא לידי שלום פנימי והרמוניה שמימית. אבגוסטינוס הקדוש, שהתחנך בתור פגן ונהפך לנוצרי, אשר בנעוריו התעלס ביפיפותו של יפת ואחר כך התנזר מתענוגי העולם ; אברילוס הנזכר שמבכאו הקיסרי הטיף לענוה ולהסתפקות ; אמיאל, נפש עדינה ומרפרפת, ששיריר קרא לו „מעונה של המחשבה", איש שמעולם לא היה לו אחיזה בחיים הממשיים ובקש לו תמיד איזו נקודה בטוחה בעולמות העליונים, עולמות הרעיון והרוח, עולמות הצורות הקדושות והאידיאלים הנשגבים ; תהורוא, שהתנגד להחיים החברתיים המתבססים על הממון ועל המותרות, והחוסים בצלה של המדינה המודרנית העושקת את נתיניה, ואשר התבודד לפיכך בצריף קטן ביער כדי להחזיר את האנושות לחיים פשוטים ויותר טבעיים ; אוסקר ווילד, בעל כשרון כמעט־גאוני, שטבע עד תחתית התהום מתוך תיאבונו לחיים מוזרים, ושצעק לאלהים אחרי שנכשל בשטן ; טולסטוי, האציל הרוסי העוגב... שבכל מסתיותו הסלאבית חזר בתשובה ונשקע בבקשת־אלהים עצומה, ונהה אחרי הנצרות הקדמדמת בתור גאולה שלמה לאנושות ; גיאורג' מור האנגלי, שהשתדל להשתחרר מתחת עול המוסר הפוריטני ולהכניס לתוך החיים האנגליים את שטניות הצרפתית שלמד ממאלארמי ומגותיה וסעיתם ; ואחרון אחרון חביב, קהלת שלנו — כולם, כולם הביטו ביתר־עז בפני החיים החידתיים ; כלם התאמצו לרכז את כל כחם למצא פתרון לשאלת־ההויה : כלם עמדו במערכה ונלחמו, ובמדה ידועה גם גברו ונצחו....

ומלבד הנמוקים שכבר הזכרתי אוהב אָנכי את הספרות הודויית, מפני שבתוכה נתגלית ומשתקפת הנשמה בערטלאותה המיהותית. הן אמת, כל יצירה, ספרותית או אָמנותית, היא במדרגה פחות או יותר ניכרת התגלות נפש היוצר ; שאלמלא לא כך אין כאן יצירה. כל התבל ומלואָה יורדת וצוללת לתוך עמקי הנפש היוצרת, ושוב עולה ממימיה הקדושים טהורה וזכה. בלי הטבילה הזאת נשארו החיים גשמיים ; רק אם נוספה אליהם איזו קדושה גואלת הנאצלת מן היוצר נהפכו החיים לרוחניים. כל האָמנות תלויה בחזיונו של האָמן. הטבע, עם המון חפציו הפרטיים, אינו אלא החומר הגס שהאָמן מגלף כחפצו ונותן לו צורה אישית ותוכן חדש על־ידי תוספת רוח־קדשו. ולפיכך, כשאני לעצמי, איני רואה שום יופי באותה הנטיה הנקראת נטור־ליזמוס — טבעוניות — באמנות. למשל לתאר בדיוק גופני את רהיטי החדר, זו מלאכת צלם ולא מעשה יוצר. אלה הדוגלים בשם הנטיה הזאת וטוענים שהיא היא המספיקה תמונה יותר נאמנה מן החיים כמות שהם, אינם מכירים את החיים ואינם מבינים את האָמנות. האָמנות היא התגלות הנפש. התוך המעניין באָמנות, הוא הרוח המשתקף בה, ולא אחר. ואם בכל מיני

אָמנות ככה, בספרות הודיית על אחת כמה וכמה! פה באמת נתגלית הנשמה באופן בולט; פה כל החפצים משתעבדים ונכנעים לנפש. אם בכל האמניות החומר בא מבחוץ והוא מתגלף תחת ידי האָמן בכח רעיונו היצרני. פה החומר בא מבפנים: פה היוצר, והיצור, והיצירה, כולם הם — אחד, בתכלית האחדות!

ואני אוהב את ההתגלות הבלתי־אמצעית הזאת של נשמת המתודים הספרותיים, מפני שאין בכל העולם דבר המענין אותי כל־כך כמו הנפש וסתרי חייה. פה משתחקת הדרמה האמתית של הקיום; פה מתהוית התנגשות איתני עולם: פה, בעולם הפנימי יותר מבעולם הטבעי החיצוני, נגשים לקרב האלהים והשטן...

וחושדני, אלמלי היו כל הסופרים וכל היוצרים מוסרים לנו את ודוייהם, אָז היו נותנים לנו ספרות ענקית מענינת ומלבבת במאד מאד. אַך מעטים בערך עשו ככה. והשאר? השאר הוא באמת חלק מן אותה הספריה, שהזכרתי בפתיחת מאמרי — ספרית ספרים שלא נכתבו!

ובספריה שכזו אולי גם לי היה מקום מוקצע, ששם היה מונח ספר אולי גדול מאד הכולל את התגלות נפשי אני, עם כל סבלותיה ושאיפותיה ואכזבותיה. הרבה היה לי אולי להגיד, הרבה פצעים להראות. חטאים?... הם מלהזכיר; אם אגיד ונשאתי עוני; ואין מאמרי זה — ו ד ו י, אין זה כי־אם הקדמה לספר שלא נכתב.

אַברהם שוער

נִתְפָּרְדָה הַחֲבִילָה

(ספור)

א

שלושה ימים ושלושה לילות תכופים נשב רוח קר עז ופרא על פני מרחבי הים. ממעל לו התנשאו רוכסי עננים ממראה עופרת כבדים וכהים מאד, התנשאו במרחבי אין־סוף מגובבים ורכובים זה על גב זה, גולים ונדים בלי מטרה ותכלית. הים נרגז, גליו מזים קצף לבן וצועקים צעקות משונות, כמו חיות־נוראות מגיחות ומתפרצות מנבכים ועמקים של תהומות לא ידועים ומשתובבות ומתחוללות בריקוד פראי כשרעמותיהן הלבנות מתבלטות להן לאחוריהן...

וגאה וזקופה פולסת לה מירון, האניה הגדולה והלבנה בעלת שתי־המעשנות, את דרכה הנכון לפניה. עזה וגאונה שטה היא לה וחוצה במגרפותיה־משוטותיה האדומות הגורפות וחותרות ליד אופניה הגדולים, בכפותיה של

חית־ים ענקית ואדירה, בתוך תמרי המים האדירים. אלמה ואדישה כגורל גוזרת היא בחזה החד והאמיץ שלה את המים הירקרק — כהים של הים וזורקת את מימיו מזה ומזה לנתיבתה, כשהיא משאירה פצעים עמוקים ורחבים בלבו הגדול. עקשנית וגאה הולכת היא לה ושטה ועיניה, חלונותיה העגולים, מביטות שקטות ובטוחות, למרות טבעות ההצלה וסירות הפליטה התלויות לה מן המוכן בעין, נכונות ומזומנות לעתות בצרה...

מיריון הולכת לאמריקה. מובילה היא את נוסעיה הרבים, עקורים ממולדתם הרחוקה אל ארץ לא ידעו הם ולא אבותיהם.

כל שלושת הימים הללו היו כמעט כל הנוסעים חולים את מחלת הים. שכבו כולם בקיטוניהם הצרים על מטותיהם התלויות זו למעלה מזו נאנחים ובוכים ומתגוללים בקיאם, — עכשיו נח הים מזעפו, חלף הלך לו הרוח ונשגב ואדיר משתרע הים שקט ונאנח להנאתו מתוך רחבות, מתחת לקרניה החמות והמאירות של השמש, העומדת באמצע השמים הטהורים והכחולים ומזהיבה את כל פני מרחבי הים.

יצאו כל הנוסעים מחוריהם־קיטוניהם אל המכסה של האניה, מקהלת־מנגנים מנגנת שיר של מחול עליז וחי וזוגים זוגים של צעירים יצאו במחול ומסתובבים עליזים, עליזים...

והאניה שטה גאה וכאילו היא שמחה על כל הנטיעות הרעננות הללו, שנעקרו עם שרשיהם מאדמת מטעם ויישתלו בארץ שמנה וטובה וחדשה ויכו שם שורש ויעשו פרי הלולים, דומה שגם הזוגים הללו מרגישים בעצמם בדבר ושעל כן משעה אל שעה נעשות המחולות יותר סוערות, יותר משולהבות, — נשאים הם על כנפיה של התקוה הטובה המרחפת מרחוק לעיניהם והמבטיחה להם גדולות ונצורות...

מן כל ההמון הגדול הזה החוגג והשמח עומדים נפרדים מרחוק שנים אנשים, עומדים הם דוממים וחשאים, ופניהם אל הים. ואין המנגינה העליזה לוקחת לבם, אין המחול הנלהב מענין אותם.

כבני חמשים ויותר המה. שערות ראשיהם זרוקות שיבה, זקניהם הארוכים לבנים ופניהם קמוטים ונובלים.

שפוכה עליהם אותה התוגה החרישית של הנעקר בעל־כרחו ממקומו, של ההולך אל מקום זר לרוחו להרגליו ומנהגיו שלו ושל אבותיו מני אז ומעולם, אותה התוגה בלי תקוה קלה לאור, יגון הנואש בלי שום תוחלת אל מילואה של אחת מתאוות לבם ומשאת נפשם.

זו היא הפעם הראשונה, שנזדמנו הזקנים הללו יחד, אמנם הרגישו בזה עוד ביום הראשון לנסיעתם, שעלו לפני ארבעת ימים על מכסה הספינה. ברם התחילה מיד הסערה והם ירדו אל קיטוניהם ולא ראו עוד זה את זה עד עכשיו.

עכשיו יושבים שניהם זה אצל זה כאלו נדברו מראש להזדמן יחד במקום הזה, יושבים ומסתכלים מחרישים על פני הים השקט, יושבים שקועים כל אחד בהרהורי לבו ומחשים, כשאנחות חנוקות חשאיות מתפרצות מבלי משים לרגעים מלבותם.

— ולאן... כלומר, אל מי, רב יהודי נוסע ?

— אל מי ? ... כלום יודע אני אל מי ולהיכן אני נוסע ?

— טרם כל... נתן שלום איש לרעהו, כמנהג ישראל מקדמת דנא ושואל אני את מר : מה שמכם ?

— שמי טוביה... טוביה פרידמן מדריבישוק.

— מדריבישוק ? וזו איפה היא ? — שמי הוא — אני חיים... חיים גולדמן מגנילופיאטובקה, עירה כזו... ונוסע אני אל בנותי... הגע בעצמך, אל בנות, שעדיין בתולות הנה...

ורב חיים גולדמן מספר...

ומספר הוא בהתגלות הלב, מספר הכל, — משא גדול וכבד מנשוא נושא האיש בלבו ומשיח הוא אותה לידידו החדש, שלא ידעהו מעולם.

בית־יין היה לו בגנילופיאטובקה, זה היה פשוט — מסבאה... מסבאה בשביל אכרים פשוטים. ברם בנותיו יפות מאד, בנים לא היו לו, היה אחד, שמת עוד בילדותו.

והבנות יפות מאד ועליזות — התחילו „פריצים" צעירים לבקר את המסבאה שלו.

והבכירה... בתולה יפה היתה וטובת לבב מאין כמוה וגם חכמה היתה ובכל זאת נכשלה...

נשים, אפילו החכמות שבהן, דעתן קלה.

שלח אותה לאמיריקה.

התחיל לקבל ממנה מכתבים משמחים, — נו, שמח מרחוק על הבשורות הטובות ובשבע עינים שמר והשגיח על אלו, הנשארות.

והפריצים באים, ובחורים רבים צובאים על ביתו, בית־יין כידוע רשות הרבים הוא, לסגור את המסבאה בפניהם של הנכנסים אי אפשר, — יהודי צריך לפרנסה...

ובין כה וכה והממשלה לקחה לה את מכירת היי"ש במונופולין, הלך הוא ופתח בית־תה, מובן, כי לא שתית התה היתה העיקר.

ואז נעשה השמירה עוד יותר קשה...

מרבים המשגיחים והמפקחים של הממשלה לבוא, והמשגיחים פריצים הם גם המה, — והמפיסות אותם אינן אלא הבנות — והבנות יפות הנה מאד...

בקצור אחת אחר אחת הלכו להן לאמיריקה, אל אחותן הבכירה. —

בתחילה היה מקבל מהן מכתבים, לפעמים רחוקות גם דולרים אחדים,

וזה כשנתים — אין קול ואין קשב מהן, טבעו במים שאין להם סוף ! —

עברה הרנה בגנילופיאטובקה... יודע, מר, יהודים... אוהבים להתכבד בקלון חבריהם... בקצור, הגיעה אלינו השמועה, שאחד מבני העירה מקבל מכתבים על דבר בנותיו, והוא מספר בגנותן...

מה היה עליו לעשות ? קם ומכר את ביתו, את מטלטליו והרי הוא נוסע עכשיו עם הזקנה שלו לבקש את בנותיו האובדות להציל מה שאפשר להציל, אולי יחוס ? אולי ירחם ? — ולאידך גיסא אין לדון גם אותן — בנות בלי השגחת אב, בלי עין אם... ובנותיו יפות הן מאד...

כלה הזקן את ספורו. אנחה כבדה ועמוקה התפרצה מתוך לבו והיא נישאת רחוק־רחוק על פני מרחבי הים ואין יודע לאן היא נישאת ? אם אל הארץ ההיא, אשר בין הרריה ויערותיה מתחבאת אותה גנילופיאטובקה שלו או אל הארץ הרחוקה, הנעלמה והנוראה שבלעה את בנותיו „היפות והעליזות“ המתהלכות ברחובותיה מבלי השגחת אב ומבלי עין אם המפקחת עליהן ?...

ורב טוביה מדבר על לבו, מנחמו ומחזיקו באלהים ומספר גם הוא לפניו על עצמו, על חייו ועל כל הקורות אותו.

בעל אכסניא היה בעירו, בדרביישוק. ודריביישוק יערות סביב לה וסחר הארץ המה עצים, קורות, אדני מסלת־הברזל ועמודים מרובעים לכל מיניהם. עוברים סוחרי יערות ושבים המה, ואנשי מעשיהם מתאכסנים בביתו והפרנסה מצויה.

גדלתי בנים, גדלתי בנות. למדו הבנים בחדרים, אחדים מהם — גם בישיבה שבעירה.

יצאה הגזירה על דבר שמירת היערים. חוקים שונים יצאו תכופים בזה אחר זה להגביל את החטיבה ביער. נתיקרו היערות, שבת המסחר, עומד ביתו ריק בלי אכנסאים שבועות וחדשים, אין עובר ואין שב.

בין כך ובין כך והבנים גדלו ומתקבלות כבר הזמנות לעבוד בצבא והבנות — הולכות ובוגרות...

מובן, — הבנים „הלכו“ להם לאמיריקה בזה אחר זה, ישבו, ישבו הבנות ותסענה גם הנה אחת אחר אחת...

נשארו רק שנים, — אני והזקנה שלי... מגיעים ימים שאין חפץ בהם,,, ברם גם הזקנים צריכים לפרנסה.

הלך ופתח חדר. נעשה למלמד תינוקות, בר־אורין הוא, במקום שאין מכירים אותו, כידוע מותר...

לא הצליח. אמת, התלמידים אהבו אותו והיו נשמעים אליו, ברם לא הפיק רצון האבות, אין הוא בקי בדקדוק ובימים הללו אינם מלמדים עוד מן התורה אלא על פי איזו מיתודות...

והבנים שבאמיריקה כותבים ומתחננים לבוא אליהם, מבטיחים „הרים

וגבעות", אומרים שגם באמיריקה ישנם בתי מדרש, ישיבות... וכל מי שרוצה להיות יהודי כהלכה אין מוחים בידו.

והיא, הזקנה, לא נתנה דמי לו. — מי לנו פה ומה לנו פה ? — רוצה היא לראות את נכדיה, כי, ברוך השם, נכדים יש להם...

חזקו עליו טענותיה והנה הוא נוסע, — ברם לבו מהסס...

ובכל יום ויום מזדמנים שני הזקנים על המכסה של האניה, יושבים ומשוחחים ומתקשרים זה אל זה באהבה, — ולבסוף הנסיעה נעשו לידידים טובים ונאמנים.

ב

נדברו והתנו שני הזקנים לבקר איש את אחיו בניו־יורק ונפרדו זה מעל זה מתוך ידידות רבה. על החוף חכו לו בניו של רב טוביה אשר קבלוהו בכבוד ובחבה יתירה, ואת רב חיים קבלו אנשיה של החברה „הכנסת אורחים".

איש איש ומזלו.

בימים הראשונים היה רב טוביה כל כך עסוק וטרוד ; פזור־הנפש היה מרובה מאד. הכל היה חדש... אפילו הבנים חדשים המה, כאלו נתחלפו באחרים... הכל היה משונה בעיניו אפילו הארץ, אפילו השמים.

מעט־מעט התחיל להסתגל אל הארץ ואל החיים החדשים, וכשהסתגל — עמד ועזב את ביתם של בניו.

— טובים הם כולם — אמר אל אשתו, — רחמנים הם ונדיבים... כבנים, כבנות, ברוך השם, כולם אנשים הגונים המה, אלא אי אפשר לנו לשבת עמהם בכפיפה אחת.

מחללי שבת המה כולם. מודה אני לך — מהר לגמור את דבריו, בראותו שהיא, הזקנה, רוצה להעיר על דבריו, — מודה אני לך, שגם אני לא הייתי טוב מהם אלו באתי הנה כמוהם בשנות העשרים והשלושים לימי חיי, — ברם זקנים אנחנו, ימינו ספורים... אין אני יכול להסתגל אל חלול שבת בפרהסיה, חלול גס שכזה... אין אני יכול וגם איני רוצה.

זאת ועוד אחרת, — אין את נפשנו לשבת ולצפות לשולחנם של בני ובנותי, איז אנו זקנים כל כך...

ניו־יורק עירה טובה הנה, כל מי שאיננו עצל מוצא בה את פרנסתו, וגם אני אמצא את פרנסתי.

ואמנם מצא רב טוביה לו את פרנסתו גם הוא. הוא הלך ופתח חדר ויהי למלמד.

דירה קטנה מצא לו באחת הרחובות המרובות באוכלסי יהודים, אשר במורד העיר. פתח לו חדר והנה זה כשתים עשרה שנה עסק במלאכה זו באותה הרחוב ובאותה הדירה, הכל יודעים אותו, הכל מכירים ומכבדים אותו.

גם באמיריקה צריכים לדעת דקדוק וגם באמיריקה התחילו ללמד על פי מיתודות חדשות. אבל, ברם ניו־יורק עירה טיבה הנה, ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו או מלאכתו בידו. כל אחד מוצא בה בעלן על הסחורה שלו. נמצאו „בעלנים“ גם על תורתו של רב טוביה.

כשהונח מעט לרב טוביה ויאחז בניו־יורק זכר את ידידו שהתודע אליו על הספינה, את רב חיים גולדמן. התחיל לחקור ולדרוש אחריו, נתן בו סמניו — איש לא ידע אותו. אבד האיש ! — ניו־יורק היא עירה כזו, — אמרו לו בבית־המדרש, — מבקש אתה בן אדם, חוקר אתה אחריו ודורש ימים ושנים והוא בארבע אמותיך יושב ואינך יודע.

בינתים ורב טוביה הולך ונבלע „בעסקו“ הוא. גוזלת מלאכת המלמדות הרבה משעותיו. לא דבר קל הוא למצוא תלמידים, לחזור אחריהם ולעמוד בפתחי בתי־הספר האנגלים בשעה שהם נפטרים מלמודיהם ולקחת אותם אל תוך חדרו.

רכש לו רב טוביה מעט־מעט את לבותם של הילדים, אהבו אותו תלמידיו מאד. מטבעו נוח הוא לבריות, בעל פנים חנונים ושוחקים, וגם האבות כבדוהו.

ורב טוביה אהב תלמידיו, והיה מתפאר בהם ומספר בשבחם בכל בקר בקפלו את טליתו אחר התפלה, עומד ומקפל אותה ומשיח עם הנשארים בבית־התפלה לשעה קלה, עומד ומספר שבחו של כל אחד. ושומעיו עומדים מסביב לו, מצטחקים ועונים לעומתו בכונה מסותרה להשיח אותו, אוהבים הם, כשהזקן מתרתח : — משתבח הוא בתלמידיו, ה„לויפרים“ האמיריקאים, — ימתין קצת, עוד ימרטו את שערות זקנו אחת אחר אחת עד גמירא...

— עוד לא נגע אף אחד מתלמידיו לא בזקנו ולא בפאותיו, — עונה רב טוביה רתת, — ומוסיף בהתלהבות ואומר : — אינכם יודעים את טיבם של בניכם, אינכם יודעים... ברם, — חייב אדם לאהוב את הילדים העברים, חייב לאהוב אותם...

— הגעו בעצמכם, — ילדים עיפים ויגעים מחמת ישיבה של שעות ארוכות בבתי־ספר האנגלים מן הבוקר עד לאחרי השעה השלישית, וכשהם שבים אל ביתם, מה הם, המסכנים, רואים שם, בבתיהם ? את האב, כמעט, שאינם מכירים, — אינם רואים את פניו מישבת בערב עד שבת בערב, והאם — טרודה ושקועה היא בעבודה תמידית : רחיצה, כביסה, בישול וצחצוח של הקיטונים, חורים חשכים של דירותיהן האמיריקניות, — וילד כזה יבוא אל החדר, כשהוא עיף ויגע ורעד, ללמוד תורה, לשמוע דבר אלהים—וזה מעט לכם! „לויפר׳ים“ קוראים אתם להם ! אינם לויפר׳ים אלא צדיקים קטנים הם, ממש צדיקים, הריני כפרתם !

איז אני מטריד אותם ביותר, אני מראה להם קצת „עברי“ ואחרי כן

הנני יושב ומספר להם מעשיות. הילדים אינם יודעים היטב את השפה היהודית, בכל זאת משתדלים הם להבין את דברי, משתדלים... וסוף סוף מבינים המה... מספר אני להם מן החומש, מן הנביאים וגם מן המדרש מספר אני להם איזה ספור יפה. ולפעמים, — צחקו עלי, צחקו,,, לפעמים מבאר אני להם גם ענין או סוגיא מן הגמרא, הלכה או משנה — והמה מבינים...

תמהים אתם ואינכם מאמינים בדברי. אדרבה בשבת הבאה אביא לפניכם את מכס'ל, את המזיק, בנו של מר גרין, וה„תכשיט" הזה יבאר לכם את כל המשנה של שנים אוחזין בטלית ותווכחו ! אתמול באר־תי לו בעל־פה את כל המשנה והסוגיא, — צריכים הייתם לראות את עיניו הגדולות, אלו שמעתם את סברותיו של המזיק הקטן הזה, את מסקנותיו... אומר אני לכם— עלוי הוא, ממש עלוי !

ילדי בני ישראל, מוחות יהודיים, — מסיים רב טוביה באנחה, טובים הם, חכמים הם, אלא שאמיריקה... הריני כפרתם !

והולך לו רב טוביה אל ביתו. תיק הטלית ותפלין שלו תחת זרועו, הולך בנחת עקב בצד אגודל ומהרהר. מהרהר הוא על תלמידיו ועל פרנסתו. מקבל הוא שכר למוד רבע שקל לשבוע, הרבה כסף הוא לאדם פועל הנהנה רק מיגיע כפו. אלו המציא לו הקב"ה פרנסה אחרת ולא היה זקוק לקבל שכר בעד למודו, היה יושב ומלמד ערב בערב הנם אין כסף את תלמידיו והיה אז מספרם הולך ומתרבה, כי השכונה גדולה היא ורוב ילדי ישראל גדלים בה ללא תורה...

בלילה מוסר הוא את הרהורי לבו לאשתו. — אלו היתה לנו פרנסה אחרת... — והיא, הזקנה, מוסיפה ואומרת : אז, אפשר, ואחד מהם היה אומר קדיש אחרינו....

— בודאי, — ענה רב טוביה באנחה — התלמיד הוא כמו בן, ממש כמו בן... ומה המה הבנים באמיריקה ? אין סומכין על בנים בימים האלה ומה גם באמיריקה...

ג

ביום סגריר אחד נכנס רב חיים גולדמן אל ביתו של רב טוביה.

בקושי גדול הכירו אותו, כל כך נשתנה במשך שתי השנים שלא ראו איש את אחיו. שערות ראשו וזקנו הלבינו עוד יותר, פניו צמקו, חורו והולך הוא כפוף כאלו משא כבד מעיק על גבו.

ואמנם משא כבד מנשוא הוטל על הזקן המסכן הזה. צרות הבנות... הבכירה, זו שעוד בבית נכשלה, עזבה את אחיותיה, ותלך אחר מאהבה האיטלקי, וזה יותר משנה שעקבותיה לא נודעו... עזבו את ניו־יורק ואינם... ואין קול ואין קשב — אבדה !

והאיטלקים רשעים המה ומפני בניהם של הרומאים הקדמונים מחריבי בית המקדש.

השניה... אוהבת היא אחד הסטודנטים, -- והבחור אוהב אותה, כך היא מספרת, — נו... הלכה ולקחה אותו אל דירתה. עובדת היא כל היום ב„שאפ", והוא לומד באיזה קליג' פה בניו־יורק. רופא שנים יהיה או רופא סתם, — הרוח יודע אותם, — והיא זנה ומפרנסת אותו, מלבישה ומנעילה אותו והיא גם משלמת בשבילו שכר־למוד בקליג' — והכל כך... בלי חופה, בלי קדושין, אפילו בלי הרשאת השופט לפי חוקי הארץ הזאת. טוען אני לה, טוענת הזקנה שלי : — והיה כי ימאס בך ויקום ויעזבך מה תעשי אז, מה תהיה אחריתך ? — טוענת היא כנגדי : ואם יקדש אותה בפני הרב כדת משה וישראל ויסובבנה שבע פעמים תחת החופה ויעזבה ? המיעטות הנה הנשים העזובות והעגונות, שנשאו כדת משה וישראל ולפי משפט הארץ ?— טוענים אנחנו : — סוף־סוף אם לא יועיל — לא יזיק... ואיך זה בת ישראל בלי חופה וקידושין ! מניעה היא בידה ועונה : — גורלה של האשה.. אם כך או כך — תמיד חיה תלוים לה מנגד, תמיד סומכת היא על האולי ועל השמא...

וזו היא הבת הטובה מכולן, הישרה מכולן...

והצעירה מכולן... בחורה בת שמונה־עשרה, תשע־עשרה לא יותר. יפה... יפה כחמה, וקולה ערב, קול כבנור... והנה... הנה היא מזמרת או מרקדת בתיאטרון אחד... הגע בעצמך : מתאספים אנשים, גברים... והיא יוצאת על הבימה כמעט חשופה... ומרקדת ומזמרת...

וכך בכל לילה ולילה, באה היא הביתה בשעה השלישית בבקר... אומר אתה לה דבר והיא שופכת עליך קיתון של רותחין... נגילופיאטובקאים אנחנו, זקנים, יהודים — לא מלומדים, ירוקים־פראים...

בימים הראשונים היתה עוד נזהרת קצת מפניהם, עוד מתביישת... לאחרונה התחילה לבוא הביתה בבקר בלוית חבריה אחרי ליל של רקידות ושל זמירות... באים המה ונכנסים מיד אל חדרה, אשר היא סוגרת אחריהם והנה... קול ששון וקול שמחה, צחוק וכל מיני קלות ראש...

דברו, צעקו, רגזו — הכל היה ללא הועיל. קמו ועזבו אותה...

השתדל בשבילו רב טוביה, מנו אותו למשגיח על האטליזים שברחוב. התישב באותה השכונה והרי הוא מתפרנס ברוחק.

קשורים המה זה בזה, וכמעט בכל יום יבקרו איש את אחיו, ויושבים ומשוחחים ומזכירים זכרונות ושופכים איש לפני רעהו את לבו, ורווח להם וטוב.

בכל ימי השבוע מתפללים המה כל אחד בבית־הכנסת הסמוך לו. אולם

ביום השבת מתפלל רב חיים „בבית הכנסת „אגודת אחים“, הוא בית התפלה שרב טוביה מתפלל בו.

יושבים שני הזקנים זה אצל זה, מתנועעים ומתפללים בכונה עצומה,— כולם מביטים עליהם באהבה ובכבוד וקוראים להם „הזוג“.

יושב רב חיים בחדרו של רב טוביה, נחמה אשתו מגישה להם שתי כוסות של תה.

להוטים הם הזקנים אחרי תה, התה עושה, לפי דבריהם, את דעתם צלולה, מאיר את עיניהם ומחזק את גופם ורוחם.

אלו היה המיחם עומד על השולחן...

מזכיר רב טוביה את המיחם באהבה. עומד לו המיחם ומרתח על השולחן, מתמר האד לבנבן... לבנבן... יושב אתה ומעיין בספר והכוס המלאה עומדת ומתמרת אף היא אד קל, ובחוץ — טרם בוקר. ושותה אתה כוס אחר כוס ודעתך נעשית צלולה וכולם עדיין ישנים. הס... והמיחם אינו מרתח יותר, אינו מעלה אד אלא עומד ומזמר לו, מזמר בקול דק כאותו של החזן, בשעה שקהל המשוררים עומדים מסביב ומזמרים בקול, והוא מסלסל לו בנהימה כבחלום, כמתוך שנת, איזו שירה חשאית רחוקה־רחוקה ועגומה מאד.

ורב טוביה מספר ומזכיר ראשונות ורב חיים יושב ובולע בצמא את דבריו.

אולם הנושא היותר מעסיק אותם המה הבנים. מתחילים שני הזקנים לדבר על הבנים ואין אין סוף לשיחתם, — שעות ארוכות יושבים הם ומדברים ונאנחים — ויש והעין דומעת.

ורב חיים מתאונן : — יבוא יום — ודין וחשבון יתן על כל מעשיו ואז...

המקטרג יקום וירעם : ראה גידולים שגדלת, נטיעות שנטעת... ומעיניו הטרוטות מסתננות דמעות דקות, מרות, נופלות ומשתקעות בזקנו הלבן.

הגיעו שנות המלחמה. רב חיים היה בא יום יום אל רב טוביה הקורא ב„עתונות“ ושואל מפיו על דבר המלחמות ועל הפוגרומים, ואם גם גנילופיטובקה, חלילה, נזכרת בין ערי החורבן, — אם המלחמות והמהומות נפוצו גם במקומות ההם.

— אינה נזכרת... לא, — אינה נזכרת...

נעשים פניו של רב חיים צהובים והוא משפיל קולו ומדבר כמו לעצמו:— עירה קטנה ועניה... למה להם זו ? ...

באות ידיעות נוראות על דבר השחיטות... קורא רב טוביה בדמעות, שומע רב חיים מתוך אנחות ואנקות קורעות לב.

— צריך היה לגזור תענית צבור, תהלים... סליחות... היו עושים כך בימינו, ואליהם היה מעביר את רוע הגזירה...

— ירוק הוא... אין גוזרין תענית צבור באמיריקה. כמה מתענים פה ביום כפור ?... היהודי האמיריקאי אכלן הוא ואוהב שמחה, לחנם תעוררהו לסליחות...

— צא וראה היום בלילה ונוכחת, כי כל התאטרונים מלאים המה, כל בתי־השיר והמחולות ותמונות־נוע — ואחיהם מעבר־לים טובעים בים של צרה.

— כסף שולחים... כסף,, ישראל קדושים הם...

— כך קדושים הם... חוזר רב טוביה אחריו, — ישראל קדושים, יש שיש לו ואינו רוצה ויש שרוצה ואין לו, — והאחרונים רבים הם מאד. מישולים המה לאותו האח שאינו יודע לשחות העומד על שפת הים ואחותו הטובעת קוראה לו לעזרה ; צועקת והוא... עומד הוא וצועק אף הוא, ברם בצעקתו לא יצילנה...

— וכמה המה שמה היתומים... אומר רב חיים, — רבים המה היתומים הקטנים, העזובים...

— רבים מאד...

— אלו... איך הוא הלשון שם בגמרא, — מתחיל אני כבר לשכוח, מוחי רופס... כל המגדל יתום בתוך ביתו...

שטותים ! ... מגדל יתום ! מי יגדל ? והרי עניים אנו, אביונים...

מצטחק רב חיים שחוק עלוב, פורש והולך לו אל ביתו כשהוא שקוע בהרהוריו.

נפתחו הגבולין.

מארצות הדמים התחילו לבוא פליטי חרב ושבי, — באים יהודים זקנים ונערים, אלמנות ויתומים.

„בבית־הכנסת שמתפלל בו רב חיים התחיל לבוא בבוקר ובערב נער קטן, כבן שמונה, „אומר" הוא קדיש.

אביו נהרג במלחמה, ובאותה שנה הרגו לעיניו גם את אמו ואת אחותו ושני אחיו הקטנים ממנו, נמלט הוא מן הנהרגים ויבוא עם סיעת נודדים לאמיריקה. נמצאת לו אשה קרובה אחת, והוא מתגורר בביתה.

והילד — ילד נפלא ! יודע הוא, כמעט, את כל החומש, לומד כבר פסוק, — העבירהו לפני התיבה ויתפלל כזקן וכרגיל !

לקח רב חיים את הילד ויוליכהו אל חדרו של רב טוביה.

התחיל רב טוביה לתהות על קנקנו — והנה הוא מלא וגדוש ! עומד רב טוביה ומתפעל, עיניו דולקות משמחה : ילד נפלא ! בטוח הוא בו שיהיה מורה הוראה בישראל.

ורב טוביה הוזה : — הוא יתחיל מיד עם הנער גמרא... ארבעה אבות יתחיל... כך, יתחיל מן המשנה הראשונה... בבא־קמא יתחיל עמו.

ורב טוביה מלמד את הילד מסכת בבא־קמא, מבאר לו קרן מה היא ? שן ? רגל ? — הילד שומע, מבין, שואל ומשיב — ורב טוביה נהנה. — יושב ונהנה...

שמחים שני הזקנים על הילד שמחה גדולה. רב טוביה הוזה ורואה חלומות בהקיץ : — שנה אחת עוד ילמדהו הוא בעצמו ואחר כך יכניסהו אל ישיבת רבנו יעקב יוסף, וכשיגמור את למודיו בישיבה זו יכנס אל ישיבת רבנו יצחק־אלחנן, שם יש גם „הייסקוהל" וקולג', והילד לא יעזב את התורה גם בלמדו את לשון הארץ וחכמות הצוניות. רב חיים מיעץ להכינהו ישר אל ישיבתו של רבי יצחק־אלחנן...

והזקנים עולים על משכבם בלילה מלאי תקוות טובות וחושבים :

— הזמין להם הקב"ה „מציאה" יקרה. —

ורב טוביה שוכב בלילה על משכבו, שוכב ומהרהר : תמיד ילמדהו, תמיד... אפילו כשיכנס אל הישיבה ילמדהו... ילמד אותו בראשונה בתור מורה ואחר כך ילמדו שניהם יחד, כחברים טובים יהיו יושבים ועוסקים בתורה; פה בחדר הזה ילמדו... יחנכהו במצוות, ילמדהו להיות יהודי נאמן, יהודי כשר, כשם שהיו אבותיו הקדושים — ואחרי מאה שנים...

ורב חיים הוזה והולם : — אל נער כזה הלא התפלל תמיד, וה' נתן לו את שאלתו. היא יהשוך את לחמי מפיו, ערום ויחף ילך ובעד הילד ישלם שכר למוד לרב טוביה, וגם בישיבה כי ילמוד גם אז ישלם בעדו. ה' לא יעזבהו.

עבר חדש ימים מאז שנכנס הילד אל חדרו של רב טוביה. רב חיים קבץ כל אותם הימים [illegible] סינט אל סינט עד למאה סנטים, הלך והחליפם בשטר בן דולר, נכנס [illegible] צהובים אל ביתו של רב טוביה ומניח את הדולר לפניו בשמחה רבה.

נועץ בו רב טוביה את שתי עיניו ומביט עליו תמוה : — דולר זה על שום מה ?

—שכר למוד... שכר למוד, ידידי, בשביל, היבין ? בשביל הילד.

— בשביל איזה ילד ? דבריך אינם מחוורים לי כלל וכלל, — בשביל איזה ילד ? ופניו של רב טוביה מסמיקים ושפתו התחתונה מרטטת.

— האם לא יבין ? נו, — בשביל אותו היתום... בשביל זה...

— בשביל שלומ'קה ? רב חיים, ה' עמך ! ואני מה ?

— הבשביל כי רעי וידידי הנך תלמדהו חנם ?

— והוא מה קא סבור אין אני יהודי כל עיקר ? ! סבור מר... סבור מר, שכל מה שאני עושה אין אני עושה אלא בשביל ממון ? הכל בכסף...

— ואנכי מה הנני ? ...

— חייב אני לשלם שכר למוד בעדו... מעולם לא זכיתי לשלם שכר למוד בחיי ועכשיו שזכיתי רוצה אתה לקפח את שכרי, — הילד הוא שלי, לידי בא ראשונה, אני זכיתי בו.

— והמעט לו למר, — מדבר רב טוביה רתת, וידיו רועדות וכל פניו מתעותים מעוצר יגון וכעס, — והמעט לו למר כל מה שהוא עושה בעדו? סבור הוא שאין אני יודע כלום! ידוע לי, שמר חוזר על הדלתות ועל הפתחים ועושה „הספקה" בשביל הקרובה העניה של הילד, שתיכל לכלכלהו בביתה, ידוע לי שקנית אדרת חמה בשביל שלום'קה וגם נעלים וערדלים לרגליו קנה לו. עושה הוא כל כך הרבה — ואני, צרה עיני בי על שמלמד אני אותו חנם, ואין לו בושה, ואין לו כלימה לבוא אלי בדולר? ...

— הנה כי כן, — מתרגז רב חיים כולו נרגש ומורתח, — הנה כי כן אין מר מקבל מידי שכר למוד, מתקנא הוא בי... לא עלה מעולם על דעתי, שרב טוביה יעשה לי כדבר הזה!

— אני! אני הנני צר העין והוא הצדיק! — קורא רב טוביה בקפדה גדולה, — אני הנני צר העין, מתקנא אני בו, — השמעתם? בר נש רוצה לבלוע את כל העולם כולו, מלביש את הילד, מאכילו, משקהו ומנעילהו ואני - - לומד עמו איזו שעה קלה תורה והוא רוצה שאקבל שכר טרחה מידו, — אני הוא צר העין, הקמצן — והוא בעל לב רחב ונפש נדיבה! —

— לא לריב ולהתקוטט באתי הלום, — אומר רב חיים מתאפק ומבליג על כעסו. — יאמר נא באחת: היקבל ממני שכר למוד בעד טרחתו, שהוא מטריח את עצמו ומלמד את הילד?

— ומה יהיה אם לא אקבל? מה יוכל הוא לעשות לי? — עונה רב טוביה מרתת.

— כלום לא יהיה, רב טוביה, כלום — אלא — מושך הוא בדברים ומטעים אותם, אלא ישנם, רב טוביה עוד חדרים בישראל וישנם מלמדים אחרים, אין הוא חד בדרא...

— מה? — קפץ רב טוביה כנשוך נחש ממקומו, — ישנם, אומר הוא חדרים בישראל וגם מלמדים ישנם, — אמת, יש ויש! אבל יש גם דין בישראל! יש דין בישר־אל! מזמין אני את רב חיים גולדמן לדין תורה, מזמין אני!

מן היום ההוא אינם רואים עוד את שני הזקנים האלה מתהלכים יחד ומשיחים זה עם זה. כשהם נפגשים המה מניעים רק בראשיהם זה לזה וממהרים להם כל אחד לדרכו.

יַעֲקֹב קוֹפְּלֶיבִּיץ

קְבָרִים

לְקוֹלוֹנֶיל קְרוֹל

אִמָּהוֹת בְּנֵי נֵכָר, נְווֹת כְּפָרִים רְחוֹקִים,
בְּעַרְבוֹת אוֹסְטְרַלְיָה וּבְשַׁלְגֵי קַנָּדָה,
הֲלֹא יִשְׁאַל לְקִבְרוֹת בְּנֵיכֶן דְּמִי־צְעִיר־אֶבְלְכֶן גֵּאֶה!
אֶל קְבָרִים עֲזוּבִים בֵּין גִּבְעוֹת הַשֶּׁמֶשׁ
בְּאֶרֶץ הַחֲלוֹמוֹת הָעֲזוּבָה!
הֲלֹא יִרְעֶה לְבַבְכֶן הֶחָרֵד בְּשַׁדְמוֹת הַשָּׁרוֹן הַפֶּלְאִי,
בַּגָּלִיל, הַחַי כְּאַגָּדָה בְּאַרְצוֹת הַיַּלְדוּת וְהַשָּׁלוֹם,
וּבְהָרֵי יְהוּדָה, זוּ חִידַת הַקְּדוּשָּׁה, יְבַקֵּשׁ לוֹ מַעֲנֶה:
יַד מִי הֱבִיאַתַם הֲלוֹם?
שַׁאֲנַנִּים וּבְעַיִן עֲצוּבָה פֹּה יִדְרְכוּ בְּנֵי שֵׁבֶט עַתִּיק,
בִּמְקוֹם בַּחוּרֵיכֶן חֲסוּנִים צָהֲלוּ אֱלֵי מָוֶת־פִּתְאֹם,
וּבְזָכְרָם אֶת נַעֲרוֹת מוֹלַדְתָּם, נָשְׁקוּ אֶת רַעֲמוֹת סוּסֵיהֶם,
בְּרַעַשׁ תּוֹתָחִים וּשְׁאוֹן נִשְׁרֵי־בַּרְזֶל מַרְעִיפִים אֲבַדּוֹן...
וְהֵלֶךְ, פְּלִיט תַּרְבּוּת הַכְּלָיָה, צְמֵא דְרוֹר וַאֲגָדָה וָשֶׁמֶשׁ,
כִּי יֵשֵׁב לָנוּחַ עַל אַחַד הַקְּבָרִים, בְּצֵל עֵץ־קַלֶּפֶת,

וישאף את מתק התכלת מרחמי שמים עמוקים,
עמוקים כמבט עין־אדם מלא בינה קדמונה וסליחה –
ויזכר את עיני התכלת של בנות אנגלוסכסים הפקחית,
בן נלחם הצער המורד עם שלות הסליחה לרשעה,
הרשעה שגזלה מהן את דמות בטחון־לבן החמודה,
זו רשעת מכורתן, אף ערשותיהן היניקה...
עם ערב הן יושבות שם אל החלונות
בכפרי נאות־שלג רחוקים,
ובלבן ובעינן דום יפרח הצער:
את שדמות השרון ואת הרי הגליל של ארצות־האגדה
תראינה עיניהן!..
ובינות התמרים תשמענה צחוק איתן, את צחוק אהוביהן
השזופים וגאים כתמרים,
בחבקם בלי עול בנות־ערב שחומות־חן,
שדות־להט נעלסות בין קרעי סחבותן,
עניות וקוסמות כגבעות מולדתן
באבק קוצי־דרכים ושמש...

ראשון לציון.

יוסף פינק.

בִּגְבוּלוֹת לִיטָא

לפני כשנה וחצי יצאתי את ליטא ללכת לברלין הבירה. **יצאתי** בלב נשבר ונדכא. צר היה לי לראות את ארץ מולדתי בדלותה החמרית ובשפלותה הרוחנית. ירד ירדה ליטא פלאים בשנות המלחמה הן בחמר והן ברוח. —

מכל חור ומכל סדק הציצה דלות נוראה. הגרמנים־הכובשים לא כבשו את יצרם מלאבד, להשחית ולהבנות מחורבנם של אחרים. השבם והערב גזרו הללו את גזרותיהם, הנהיגו מנהגיהם, חקו חוקיהם ודנו דיניהם. לא נתכוונו בזה אלא להכרית אוכל מפי התושבים ולמלא את בטנם הם, אשר לא ידעה שבעה. על פת־לחם, שקנה יהודי רעב בדמים מרובים למרות האסור על המחיה ועל הכלכלה, הענישוהו בכל חומר הדין, דין צדק וישר, כביכול. ועל פת־לחם יפשע גבר. ויש אשר אָמנם פשעו האָבות, אשר לא עצרו כח לעמוד בפני קיבתם התובעת, פשעו פשע, אשר לחטא ועוון יחשב בעיני כל ישראל". פשעו וחטאו בעשותם סחורה בבנותיהם... ירידה מוסרית בעקב ירידה חמרית.

ועל כל אלה רבה העזובה בחנוך. אין דואג ואין שם לב לגורל הדור הבא. תינוקות־של־בית־רבן ללא תורה ודרך ארץ. צעירי־ישראל השליכו את „הספר" אחרי גוום וצררו את נשמתם החיה בצרור „הממון". בנות־ישראל הכשרות והצנועות מי ינוד להן ולשברן ! הרכות והענוגות נפשן היתה סולדת למראה החלאה והזוהמה, אשר הכניסו הגרמנים בכל דרכיהם הרעים ומעשיהם הזרים.

מה רב השממון ! — קראתי מהמית לבי. — אוי ואבוי לך, ליטא, שראיתיך בכך ! אַיה תפארת בחוריך ובחורותיך, הדר זקניך ושיבת ישישיך? התורה מונחת בקרן־זוית ואין דורש לה. גלה כבוד ממך ואין מנחם לך. אלי שבשמים היודע, כמה יאריך עוד ימי שבתך בעמק הבכא ומתי יחמל עליך חמלה ? הנה אני, אחד בניך הנאמנים, עוזב אותך לאנחות. מי יתן, כי עוד מעט ורחקו כל מבלעיך, ישיש עליך אלהיך, ואשמחה גם אני ואָגילה.

תפלה קצרה זו שנשאתי על שפתי בצאתי את ליטא, לא היתה תפלת שוא. מהר הגיעתני הבשורה על דבר שחרורה של ליטא ועמידתה ברשות עצמה. רוח השירה היה, כפי הנראָה, על ידידי ורעי המבשר, בכתבו לי רמזות ונשגבות : „ביום הנני מבשר־ישע לך : ליטא שלנו התנערה מעפר, קמה ולבשה בגדי־תפארתה על יד איש־מיניסטר יהודי. עורה עורה, אישי המשורר, שיר דבר : כבוד ה' על ליטא נגלה. אָמנם מה תשתוחחי ליטא ומה תהמי, כי ימין ושמאל לא תפרוץ, באשר הפולנים העריצים אָחור וקדם צרוה, אך זה יחסו עניי עמי, ונבנתה ליטא על תלה".

אודה ולא אבוש : אמנם התעוררתי למקרא מכתב־הבשורה, אבל שיר לא דברתי. לא ידע ידידי האומלל, כי באותו יום קבלתי בחזרה מאת המערכת את צרור שירי בתוספת מכתב אשר בו כתוב לאמר : „שיריך לא נמצאו ראוים לדפוס. יש בהם אמנם ניצוצות של שורה, אבל ניצוצות אינם עולים בחשבון“. למה אכחד, אף הניצוצות הללו הכבו וכבו באותו יום, ושירי־תהלה לכבוד ליטא לא שרתי בזה היום וגם לא בימים שלאחריו.

אלא בימים שלאחרי יום־הבשורה שבעתי רב נחת מליטא : קבלתי מכתבים רבים מאת ידידי ורעי, ועל פיהם ידעתי את כל המתרחש בקרב תחומה, לו יהא זה גם תחום־שבת... והכל בה משמח ומרנין לב. „כי ליטא היא מקור הברכה, מראש מקדם נסוכה“, לפי דברי מבשרי הראשון.

אכן ליטא התנערה מעפר, אך את בגדי־תפארתה עוד לא לבשה : אף המיניסטרים שלה בכבודם ובעצמם לבושים עדיין אותו מלבוש ליטאי קדמון ו„סרמיגה“ שמו, חובשים לראשם מין מגבעת שונה ומשונה, אשר שמה „סקריבלים“ יקרא, ונועלים „קלומפס“, אותן הנעלים של הדורות הראשונים. על־כן חמדו להם אחינו לצון, וקראו להם „ממשלת הקלומפות“. לא מרוע לב, חס וחלילה, אלא מאהבה ומתוך בדיחת־הדעת. כנגד זה רב נוהגים מנהג־כבוד במיניסטר היהודי לעניני־חוץ, אשר מושבו תוך אמיני עם־הליטאים. הוד והדר ישוו עליו וידונו בו בכובד ראש. צא ולמד מה בינו לבין קומיסר יהודי, לו גם טרוצקי היושב ראשונה במלכות הקומיסרים. קומיסר אינו אלא מעין משרת, העומד, במחילה, לשמש אחרים ועמידתו היא דלה וריקה בכלי מלא בושה וכלימה, והמיניסטר כנגדו מנהגו מנהג־„פריץ“. בעיקר ובעצם הדבר ש„מוח של מיניסטר“ בקדקדו. עד עכשיו היה לגבנו אותו „מוח של מיניסטר“ לדבר שבאגדה בלבד, ועכשיו, ברוך השם, כבר יורה הלכה פסוקה, ולא עוד, אלא גם יורה דעת.

יש גם מיניסטריון מיוחד לעניני היהודים. מיניסטריון הוקא. קומיסרט—הס מלהזכיר! מיניסטר זה לעניני היהודים אף הוא אינו קטלא קניא; „מוח של מיניסטר“ גם בקדקדו הוא. אף־על־פי־כן חבלים לא נפלו לו בנעימים. לא בדרך המליצה, אלא בדרך המציאות. הקהל היהודי בטעמו והישו מי ידמה ומי ישוה לו : נוח לו כל מיניסטר שבעולם ומה גם ישות תהיהו אחינו בן־ישראל, אלא מיניסטר יהודי לעניני היהודים — כאן יש טעם לפגם. כלום עניני־ישראל גם הם דורשים מיניסטר בן־ישראל? בחייכם, כל יהודי ויהודי הריהו מיניסטר לגבי מקצוע זה ; כל יהודי ויהודי יודע יפה עניני ישראל מאין כמותו. ואם כך, איזה צורך בגבוה מעל גבוה? אין זאת איפוא, כי אם פגיעה בכבוד כל אדם מישראל. אלא מאי? הממשלה הליטאית רצונה בכך? יעלה נא הדבר לרצון לפניה. אנו אין לנו חלק בו.

הוו בטוחים. לו היה מיניסטר זה גוי ממש, כי אז נסתתמו כל הטענות. אף יהודי אחד לא היה פוצה פה ומצפצף. אולם מאחר ש„אחינו ובשרנו" הוא, יש ויש מקום לחלוק עליו. וחולקין עליו מימין ומשמאל. האורתודוכסיה כפר לא תכפר לו את הטאו שנכשל בו לפנים, בכתבו ספר על דבר בקורת המקרא; והסוציאליסטים אף הם סלח לא יסלחו לו על קלות־ראש שהוא נוהג לפעמים ב„יודיש". בין כך ובין כך, אוי לו מיוצרו ואוי לו מיצרו. על־כן המו מעי לו, רחם ארחמנו.

רחם ארחם גם את „פועלי־ציון" אשר בליטא. הללו תועים כשיות נדחות ומבקשים את הדרך אל המדור השלישי (אינטרנציונלה בלע"ז). מתוך רחמי אלה אגיד במו ראשי על מכרי ורעי, הנמנה על „צעירי־ציון" ומקנא את קנאתם, בכתבו אלי דברים בוטים כמדקרות חרב:

„אולי תדע, חביבי, על דבר מדור, בשביל „פועלי־ציון" דליטא? מדור שלישי דוקא. המדור השני צר להם המקום בו. כשאני לעצמי עומד ותמה על התמימים האלה הרוצים לקרוע בידיהם את גזר דינם, שכבר נכתב ונחתם עליהם משעת ימי בראשית מפלגתם: „אין לכם, „פועלי־ציון", שום תקנה, אלא אתם עוברים כל שבעה מדורי גיהנם".

נראה, הקנאה המפלגתית מדברת מתוך גרונו של רעי ומקלקלת את השורה. האל הטוב יסלח לו ואל יחשוב לו זאת לחטא ועוון.

"תור הזהב כעת ליהודי־ליטא". בדבריו אלה נתכוון הידיד שלי למצב החמרי הטוב ובעיקר לבולמוס־הנשואין שתקף את הפנויים והפנויות עוד שביניהם. יש במעשה אחרון זה מעין נקמה על בטול־הנשואין כמעט במשך כל ימות המלחמה. מתנקמים הבחורים ביחוד הבתולות הבוגרות, שהגיעו כבר לפרקן בשכבר הימים ועכשיו מצאו שעת־הכושר להנשא. וכל בחור בעמו משתמש אף הוא בשעת־כושר זו ופוסק לו נדוניה: בכך וכך אני רוצה; בפחות אי־אפשי. נתפקחו אפילו השוטים בנידן זה. מאין ברירה נתבעים אבות הבתולות ונותנים כפי שפוסקים להם ומכניסים את בנותיהם הבוגרות לחופה ומעשים טובים.

וידידי, שהוא חרזן מטבעו, לא נחה דעתו עד שתבל את דבריו בחרוזים:

התדע את יעקב ברבי נחוניה?
קבל חמשים אלף נדוניה.
ויוסי — שוטה בן־האומן
לא יפחת מ„מאה" במזומן.

העבודה, טעה ידידי ב„תור־הזהב": לא ב„מאה במזומן" ימצאהו, אלא בגמנסיון עברי. „גמנסיון עברי" דוקא. בארץ־ישראל יש גמנסיה עברית ובליטא—גמנסיון עברי. בחן שלי, המעטת־דמות זו איני יודע מהי? כלום מעט הוא מספר בתי־הספר התיכונים העברים בליטא? כמספר הערים

והעירות שבליטא כן מספר „הגמנסיונות העברים". ולא עוד, אלא אחד מהם, הראשון שבהם, כבר הוציא שנתים. עד שולחן־הכתיבה שלי מונח דין והשבון לשנות הלמודים הראשונה והשניה תרע"ט־תר"פ, ועל גבי השער שלו כתוב מפורש : „גמנסיון עברי מרימפול", אף־על־פי ששמו יצא לתהלה ולתפארת כשם אחת הגמנסיות.

אמרו מה שתאמרו : שם־הקטנה „גמנסיון עברי" מקטין בעיני אני את ערכו של המוסד החשוב הזה, אשר אמנם פתח תקופה חדשה, תקופת תור־הזהב, בחיי יהודי־ליטא. אין השם הזה הולמו כלל וכלל. יש בו משום הפחתת־ערך והמעטת־דמות. אולי יש עוד מקום בליטא ל„גמנסיונות עברים", הראוים אמנם לשם זה, אך „גמנסיון עברי מרימפול" — לא באלה רבתי !

הנני עומד נכון לקנא קנאה בשם־הקטנה נורא זה. הריני בן־ליטא, הנאמן לה גם מחוץ לגבולותיה...

ברלין.

עֵצִים מֵתִים

(מימי המלחמה)

חפצים אתם לדעת, אם היה החורף הזה קשה — לכו מחוץ לעיר, על פני הכביש. מהעצים העתיקים, הגדולים ומרופי הענפים, העומדים משני צדי הדרך, אין אף אחד שלא יהיו ניכרים בו סמני הגרזן. הענפים מלמטה נגדעו לגמרי. אחרים מהם, גם קליפתם נקלפה עד החצי, ברבים מהם חתך הגרזן עמוק, עמוק וחדו נחת בגופם השחום־לבן. החורף קשה היה ורגזני, נעשו על ידו גם האנשים רעים ומרי לב כמוהו. הקור היה גדול והרעב אף הוא הרבה להציק. יצא האיש והשחיז את גרזינו, קשר אותו לחבל, תלה אותו על שכמו ויצא לחטוב עצים.

כשבא אחרי כן האביב הנוה, נשף רוח חי בשדות המתים, התחיל לעורר מתרדמת־החורף, את האילנות בכל השבילים, את התרזות משני צדי הכביש — לא יכלו, הנופלים, הזקנים, המוכים, הפצועים, עם ענפיהם השבורים וקליפתם המפוצלה וגופם הערום, להנער מהתעלפותם ולהקיץ משנתם החולנית. השמש החליקם בחומה, הצפור השבה צפצפה שיר של תחיה והתעוררות, גשמי האביב ירדו עליהם כרפאות לעצמותיהם — אבל כל זה לא הועיל. האילנות הזקנים נשארו שקועים בתרדמתם. בשום אופן לא יכלו להתעורר.

רק אחרי איזה זמן, כשהשמש בשמי התכלת הגבוהים זרחה בהוד והדר, הרוח הקלה והנעימה סלסלה את העשב הרך שהתפרץ מכליות האדמה, התחילו אחדות מהתרזות להתעורר. התחיל פה ושם להנץ ענף חבוי, להוציא מתוכן סמני חיים, ציץ רפה ורופף, — כך מתחיל גם איש שהתעלף, אם ישוב אליו רוחו, להניע לאט, לאט עורק או עפעף.

הנה הצַיָּן לִפְתַע פִּתְאוֹם עַל אַחַת הַזְּמוֹרוֹת, עָלֶה חִוֵּר וְצָנוּם כְּנִסָּיוֹן קָלוּשׁ לָשׁוּב אֶל הַחַיִּים. לְסוֹף הִתְחִילוּ רַבִּים מִן הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא נִפְצְעוּ קָשֶׁה, לְהִתְכַּסּוֹת בְּכֶתֶר שֶׁל עָלִים רַכִּים וּשְׁקוּפִים כְּמוֹבִי שֶׁהִפַּת שֶׁאֵין הִיא, רֶשֶׁת עָלִים זוֹ, עוֹצֶרֶת כֹּחַ לְעַכֵּב בְּעַד קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ הַלּוֹהֲטוֹת וּלְהַשְׁלִיךְ מִסָּבִיב לָאִילָנָה צֵל נָעִים וְקָרִיר.

עֵצִים אֲחֵרִים לֹא יָכְלוּ לְהִתְעוֹרֵר וְלָשׁוּב אֶל הַחַיִּים. עָמֹק בְּיוֹתֵר חָדַר לְתוֹכָם הַגַּרְזֶן, בִּמְהִירוּת הַבָּזָק נָחַת הַבַּרְזֶל הַחַד בְּלֵב הָעֵץ הַזָּקֵן.

אֲהָהּ, עַל הַכְּבִישׁ עוֹמְדִים הָאִילָנוֹת הַמֵּתִים, הַמֵּתִים לְעוֹלָם. מֵתִים מִשָּׁרְשָׁם עַד רֹאשׁ אֲמִירָם, הָעֲנָפִים הָאֲרֻכִּים, לֹא הֶרְאוּ אַף אוֹת חַיִּים כָּל־שֶׁהִיא, לֹא צִיץ אַף עָלֶה אֶחָד, אַף סִימָן שֶׁל יֶרֶק לֹא נִרְאָה בָּם. אִלֵּם וְחֵרֵשׁ עוֹמֵד הָעֵץ גַּם אַחֲרֵי שֶׁהִכְרִיז הָאָבִיב עַל הַחַיִּים הַחֲדָשִׁים. וְגַם לִטּוּפֵי הָאַהֲבָה שֶׁל הַחַמָּה לֹא הֵעִירוּ בּוֹ שׁוּם רֶגֶשׁ. גַּם תּוֹלַעַת לֹא תְרַחֵשׁ בּוֹ, אַחֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ לָאִילָן זֶה שׁוּם צֶמַח חַי. רַק מָוֶת וּשְׁתִיקָה. לִפְעָמִים מְרַעֲשָׁה רוּחַ תּוֹגָה אֶת עֲלֵיהֶם שֶׁל עֵצִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא נָס לֵיחָם. אוּלָם עֲנָפָיו הָעֲרוּמִים שֶׁל הָעֵץ הַמֵּת, שֶׁקַּרְנֵי הַזָּהָב שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ תּוֹעוֹת בֵּינֵיהֶם מִתּוֹךְ שִׁעֲמוּם, מִשְׁתַּטְּחִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בַּחֲלַל הָאֲוִיר, בְּאוֹתוֹ שִׁוְיוֹן הַנֶּפֶשׁ, בְּאוֹתוֹ עֶצֶב שׁוֹמֵם שֶׁל רְפָאִים. אִלְּמִים וְעִוְּרִים.

וְסָח לָנוּ הָעֵץ מַעֲשֶׂה עָצוּב : ... בְּקַיִץ הֶעָבָר, קִנְּנוּ בִּי צִפֳּרִים, הָרֶשֶׁת הָרְחָבָה שֶׁל עָלַי הַיְרוּקִים, נָטְלָה הַרְבֵּה מִשָּׁרָב הַשֶּׁמֶשׁ הַלּוֹהֵט, וְהִזְמִינָה אֶת הַגְּדוּד הָעָיֵף תַּחַת צִלִּי הַמְחַיֶּה. אַחֲרֵי כֵן בָּא הַסְּתָיו, גֵּרֵשׁ אֶת הַצִּפֳּרִים וְהִשִּׁיר אֶת עָלַי. וְאוּלָם עֲדַיִן לֹא הָיְתָה בָּזֶה מִשּׁוּם מִיתָה. מִפְּנֵי שֶׁגַּם בַּשָּׁנִים הַקּוֹדְרִים, גַּם בְּשֶׁמֶשׁ הַרְפֵּה וְהַלּוֹטָה עֲרָפֶל, אֲפִילוּ בָּהָרוּחוֹת הַזּוֹעֲפִים וּבַעֲרֵמוֹת הֶעָלִים הַכְּמוּשִׁים, — בְּכָל אֵלֶּה הָיָה מַשֶּׁהוּ מִשֶּׁל תַּנְחוּמִים בְּצָרָה, אֵיזוֹ נֶחָמָה פּוֹרַתָּא:— אַל תִּדְאַג, אָבִיב חָדָשׁ עוֹד יָבוֹא, הַצִּפּוֹר עָפָה, וְאוּלָם בְּטֶרֶם שֶׁהִתְעוֹפְפָה עָמְדָה עַל עָנָף לַח וְגוּבַל וְשָׁרָה לוֹ לָעֵץ אֶת שִׁירַת הַפְּרִידָה : הֱיֵה שָׁלוֹם, יְדִידִי הַזָּקֵן, עוֹד נָשׁוּב, נִתְרָאֶה פָּנִים בְּשׁוּב הָאָבִיב. אַחֲרֵי כֵן בָּא הַחֹרֶף הַקַּר וְהַסּוֹעֵר, עִם נְשִׁימָתוֹ הָעַזָּה וְהַקָּרָה, אֲבָל הַחֲלוֹם עַל אָבִיב חָדָשׁ, עוֹד הָיָה חַי בְּיַלְדֵי הַטֶּבַע הַמֵּת לְפִי שָׁעָה, בָּעֵץ הֶעָרוֹם שֶׁעָמַד עָלוּב וְקָפוּא עַל מְקוֹמוֹ. — בְּקִרְבּוֹ עָמֹק, מִתַּחַת תַּכְרִיךְ הַשֶּׁלֶג הַקַּר, הָיָה מִתְרַקֵּם הַחֲלוֹם עַל הָאָבִיב הֶחָדָשׁ. הַשֶּׁלֶג חִבְּקוֹ לְטַפּוֹ וַעֲטָפוֹ בְּחִבָּה. הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהִשְׁפִּילָה לָרֶדֶת בַּשָּׁמַיִם הַנְּמוּכִים, אִם כִּי רָפָה הָיְתָה וּמְבוּיֶשֶׁת, שָׁלְחָה אֶל הָעֵץ הָעָמוּס שֶׁלֶג, בַּת צְחוֹק שֶׁל רַחֲמִים וְרָמְזָה לוֹ עַל הָעֵת הַיָּפָה הָעֲתִידָה לָבוֹא. הַשֶּׁמֶשׁ שׁוּב תִּתְרוֹמֵם — וְאָז יָקוּם הַכֹּל לִתְחִיָּה, תְּחִיַּת כָּל הַמֵּתִים. שׁוּב יִהְיוּ הֶעָלִים יְרוּקִים וְרוֹעֲשִׁים, צִפֳּרִים תְּצַפְצֵפְנָה בְּקִנֵּיהֶם בֵּין הָעֲנָפִים, קַרְנֵי זָהָב יִרְעֲדוּ בְּכֶתֶר־הֶעָלִים וְעַסִּיסֵי הַחַיִּים יְזָרְמוּ בְּגִידָיו הָעֲיֵפִים. אוּלָם — אֲהָהּ, חֲלוֹם הַפֶּלֶא לֹא נִתְקַיֵּם. הַחֹרֶף חָלַף הָלַךְ לוֹ וְהָעֵץ הַמֻּכֶּה נִשְׁאַר מֵת.

הל"ז.

ש. פקר

הַמֶּרֶץ הַוִּינָאִי

(לפנים והשתא.)

וינה יש לה צביון של עיר חדשה מקרוב נבנתה. ברשומה הכללי עתיקותה כמוה מעיניו של הזר הבא והמעט שהתיחה מושנת, הבקיאים מכירים בו. צנוע ביותר הוא טבורה של העיר הפנימית, אלה המובאות והכמטאות המתפתלות והעקלקלות שהן לפני ולפנים בתוך הכרך הגדול, השריד היותר צפוף והיותר עתיק של „וינה הנושנה“, שאין העין שולטת בו כל כך, מפני שאין המון עוברים ושבים מצוי בו, באין שם מקום אפילו לטרמביים ואוטובוסים. מקום זה מוקף בנינים מפוארים ורחובות מהוקצעים מלאי עם, המשתרבבים ל„טבעת“ הנהדרה המתפה בגאון על חבינון לבה של הבירה.

ובמומנים המסתרים האלה זכרונות הכבירים, יפים לאו דוקא. ולא עוד אלא שלדידן אי אלה זכרונות של וינה הנושנה איומות הן בהזכירן את אבותינו בימי קלקלתם. אפילו הרבה שמות הרחובות של חלק עיר זה מפליאות הן באיומי. והנה שם גם — „שוק היהודים“, אף על פי שיהודים גרים במקום זה בכלל במתי מעט „ורחוב היהודים“ השגור והמרכז היהודי בזמן הזה הם במקום אחר לגמרי.

„שוק היהודים“ זה היה לפנים חצר בית הכנסת אשר ליהודים בוינה ואשר מסביב לו — הגיטו שלהם. באחת הפנות של „שוק היהודים“ תלויה לה עוד, באילו מהסח הדעת, טבלא של שיש קטנה שנפסלה צורתה, שהמשגיחים בה במקרה מוצאים בה, אם כי בקושי, כתובת הסטירית זו : „הכלבים היהודים שבכאן נדונו בשרפה בעוונם“.

הכתוב מדבר בשריפת שריד היהודים בנסיכות אוסטריה בגזרת אלברט החמישי אחרי גרשו את רובם מארצו. בשנת ה׳ אלפים תק״פ יצאה גזרה מלפני מלכותו לגרש את היהודים עם הרמו, להוציא את העשירים. לגירוש כתם לא נתכוון אלברט, אלא לאבד את יהודיו ולירשם. העניים גורשו באופן אשר כזה : נאסרו בנחושתים אנשים ונשים וטף, והשלכו בספינות קטנות שבתוך הדונוי ששלחום אל לב הנהר בלי תופשי משוט בסערת רוח חזקה, למען עזוב את המגורשים לנפשם. אגדה נאה מספרת על העזובים הללו, כי נס אתרחש להם ועלו אל היבשה ובנו להם כרך גדול של פרסבורג (ברטיסלבה דהאידנה, העיר הראשית של סלובקיה:) אם כה ואם כה, לא היה גורלם של עניי היהודים האוסטריים נורא כל כך כגורל האמידים שבהם. ויהי אך הוצאו העניים, תיכף יצא הקצף של הדוכס אלברט על יתר הפליטה וישם להם עלילות דברים, כי מעלו מעל בלחם הקודש וטמאוהו. תיכף שמו את כל היהודים שנמצאו עוד באוסטריה, במאסר. קדושים רבים עמדו בנסיון בהקריבם את גופותיהם על קדוש שם אלהי ישראל. כי כהני הקתולים יצאו לציד ציד ואחת משתי אלה דרשו : הנפש או הגוף. והנשארים בחיים, כבלו במשך תשעה ירחים יסורים נוראים, עד שיצא גזר דינם להונם באש. ובשנת הקפ״א (1421 למספרם:) ביום י״ב לחודש מרץ הוצאו שתי מאות ושתים עשרה נפשות אדם לשריפה על שפת הדונוי בפרבר של עיר וינה הנקרא „ארדבערג לנדה“, לשמחת המון העם הרואה במחזה ולהנאתו של אלברט ועושי דברו, שירשו הון רב.

ציורים וישנים של המאורעות הנוראים האלה נשארו לנו בשפה היהודית אשכנזית ואחת גם בעברית. בספר המעשיות לשמעון עקיבא ב״ר יוסף בשם :

„מעשה ד׳ ״, ספר יהודי־אשכנזי שיצא בראשונה בסוף שנת המאה השש עשרה לתאריך הרגיל, בספר זה נכנס גם פרק מהמאורעות האלה. לפרסום יותר גדול זכה ספר קטן ישן נושן בלי שם מחברו, ושם הספר : „די וויענער גזרה״, ממנו שאבו ההסטוריונים יותר מהמקורות האחרים.

לזכר שנת החמש מאות למעשה זה, הוציא הסטוריון חשוב במקצועו הפרופיסור ד״ר שמואל קרויז בוינה, ספר בשפה הגרמנית, המגלה הלוט אשר היה נסוך עדיין על פני השתלשלות המאורעות וגלגולי סבותיהם. ספר חשוב זה מראה לנו בציור שלם את אלברט החמשי. ודכוותיה ואת ראשי הכנסיה הקטולית שבימים האלה במעלליהם הרעים ובשרירות לבם לגזור כליה על יהודי הארץ, למען מלא את צרורם כסף והשקיט בזה את סערת הרוחות ששררה בתוך העם על רובי המלחמות שהדפו את העם אל מערכותיהן.

ובהגיע יום הזכרון בשנה זו, הנקל היה כי היהודים הוינאים, כלומר אלה שמתגדרים בטהרת מולדתם בוינה ממש, כי יעבור עליהם יום זה בלי זכרון המאורע של אותם הוינאים שלפני חמש מאות שנה. הלא השקט במחנהם ולדעתם לא להם נתכוונו האנטישמיים שערכו תהלוכה אנטי־יהודית דווקא בו ביום. אפריון נמטי לציונים, כלומר ל — — יהודים הגרים שנמלטו לוינה בשנות המלחמה, שקראו לזכרון המאורע אספה גדולה. ובאספה זו החליטו להקדיש חורשה ביער הרצל במחיר מיליון כתר לזכר הקדושים של שנת קפ״א.

* * *

וחודש מרץ הוינאי של שנת 1848 הלא זכרונו קדוש בלבות הליברלים הוינאים. אלא דא עקא, שאפס מין אנשים זה ואיננו, לפחות איננו נראה לעינים.

זה שנים לא מעטות, שחוגגים את יום זכרון הגבורים, שנפלו חללים על חופש מרץ — והחוגגים היו אך ורק הסוציאל־דימוקרטים. — לפני כעשר שנים עוד נהגו לחוג יום זה אף משלנו... כלומר : איזו אגודה פוליטית ריקנית מתוכן, שבה נכנסו איזה ציונים משלנו יחד את החסיד שבאומה הפולנית, ציר בית הנבחרים הוינאי שבימים ההם, אוֹנסט ברייטר. סוף סוף הרי נטלו הגבורים היהודים במצבת הכבוד של חללי מרץ חלק חשוב.

ובשנת 1921 הסתפקו אף הסוציאלים רק באספה לסטודנטים בבית האוניברסיטה לזכרון מלחמת־החופש בחודש מרץ. והנה בדור של ריפובליקה אנחנו חיים כעת, שה„מרץ״ אבד בו הרבה מחשיבותו. ומכיון שיש חופש ריפובליקני בארץ, מה היה לסטודנטים הגרמנים־הלאומים לעשות, אם לא להשבית את האספה בחוזק יד ? וכיון שנתנה רשות למשחית, השחית. ובהיות יד איש ברעהו, הושיטו בתוך כך למרצה של האספה מכות לחי ביד רחבה, כי על כן מרצה זה, אוטו בואר, מי שהיה המיניסטר החיצוני והוא ראש הדורשים הסתפחות אוסטריה אל גרמניה, מה שבלב הגרמנים־הלאומים, — אף יהודי הנהו !

חגיגת מרץ זו היתה ביום 12 לחודש ולמחרתו, ביום חגיגת מרץ של שנת קפ״א, חגגו בוינה גם האנטישמיים את סיום יום־האנטישמיים הגדול שערכו בוינה במשך שלושת ימים בהשתתפות צירים מכל הרפובליקה וגם צירים גרמניים מצביה והורטיים מהונגריה.

אין לתת ערך גדול לועידה אנטישמית זו, כי אין כח רב בשונאי ישראל ושונאי חופש האדם אלה. ואולם ביום א׳ ערכו תהלוכה גדולה ואלמלי נתנו להם להפיק זממם, או אז רעה היתה לשונאיהם של ישראל... אבל הממשלה הוינאית, שבראשה גם כן עומדים אנטישמיים גמורים, יודעת היא כי בשלום הארץ גם לה שלום מאת הגדולים ממנה. בה בעת שראש הממשלה, מאיר, שהה בלונדון לבקש

על עמו... אין הממשלה יכולה לסבול פוגרומים. היו רק התנפלות במהלומות על עוברים ושבים יהודים לפי הכרת פניהם. לפעמים טעו המתנפלים שלא בטובתם ואף לרעת קרוביהם. כך נכשלו בהכאת כהן קתולי אחד והוא פוליטיקן ידוע של האנטישמיים; כנראה חשבו אותו לרב פולני.

היה בידי הסוציאל־דימוקרטים להפריע את הנערים האנטישמיים משובבותם, אבל הפעם התכוונו להטות את עצמם לצדדין ולשחוק על משבתם של המתנגדים. כי קלקלה זו של ישיבת היהודים הגרים בוינה נוהגים האנטישמיים לתלות בסוציאלים, באמרם, כי אלה שומרים את היהודים מכל רע. ועתה הראו הסוציאליים למתנגדיהם, כי אף הם מוכרחים לשמור את היהודים. — מעמד יפה ליהודים, האין זאת?

ואולם גם לסוציאליים יום של אספות גדולות היה יום 13 למרץ. על־פי החלטת הועידה הבין־לאומית הסוציאלית שהיתה בוינה לפני זמן קצר, הוכרז יום זה ליום דימונסטרציות נגד האמפריאליות.

כך ערכו בוינה ביום זה 7 אספות גדולות. עוד שמינית ערכו פועלי ציון הימינים — נגד האימפריאליות. הוצפה כזו, שקונטר־ריבולוציונים כאלה יתאספו לאספה אנטי־אימפריאלית, לא יכלו פועלי ציון הקומוניסטים הכשרים — לסבול. וכהשבית יום לפני זה אספת הסוציאלים לזכרון מרץ, כך השביתו פועלי ציון את אספת פועלי ציון של יום 13 למרץ.

ד"ר ישראל אפרת.

שִׂיחוֹת סִפְרוּתִיּוֹת

1

על הבקורת.

אתה זוכר, ידידי, את הימים הטובים, ימי ה„מגיד" בישראל? אכן אשרי הסופר אשר עלה בגורלו לחיות בימים ההם. טוב־הלב ורך־המזג היה העורך הנכבד. ועל הטעם הספרותי לא הקפיד. חידות, משלים, מליצות ושאר מיני בטלנות — הכל היה חומר ספרותי הגון. הכל נאסף כעמיר גורנה. והקורא התמים גם הוא לא היה מקפיד ביותר, ושלשל את הכל אל תוכו מתוך תיאבון או מאין ברירה.

לאט־לאט נעשו מטעמים אלה לזרא. בחלה נפשו של הקורא בהם, ויפן אל ימין ואל שמאל לתור לו מזונות אחרים.

אז שבקה הספרות הבטלנית חיים לכל חי, ונולדה ספרותנו הצעירה.

התחילו לבקר את התעודות של כל מי הבא להכנס אל היכל הספרות. אומר אתה להיות משורר בישראל; למשורר נחוץ מאד לב רגש ונפעם מכל מראות היופי. לב מלא געגועים על עולם אחר, נאצל, כלו זהר; היש לך כל אלה? או שמא אתה מתעתד להיות הוגה־דעות, לישפוט על חזיונות החיים,

להיות צופה ונביא לעמך: כלום יש לך מה זך וצלול הרואה את הכל דרך אספקלריה מאירה, השונא את הזיוף ומבקש את האמת כל ימי חייו?

וספרותנו העברית באמריקה גם היא לא קפצה לאויר העולם כמו מינרוה במיתולוגיה היונית במלוא קומתה וצביונה. גם היא סבלה כל יסורי ההשתלשלות, ובחבלי הצמיחה והגידול התהפכה. מן „הצופה בארץ החדשה" עד הנה יש מהלך רב ויש התפתחות מרובה.

רק מקצוע אחד נשאר אשר עוד רבה בו העזובה וגדול בו ההפקר, ממש כבימי קדם וכשנים קדמוניות. כונתי למקצוע הבקורת.

עדיין לא באו חוקרי אומות העולם לידי הסכם על תפקידו של סוג ספרותי זה המכונה בקורת. חלקו בספרות עיונית ומדעית מובן. מוסר הוא את תמציתה של שיטה פילוסיפית או של חקירה מדעית. בודק הוא באיזמל חד ומסיר את השכבות העליונות, את „התוצאות העיוניות", ומעמיק לחתוך עד שהוא מגיע ליסוד היסודות ולאבן הפנה אשר כל הבנין ההגיוני נשען עליה. במה דברים אמורים בדברי עיון ומדע. ואולם בספרות היפה ובשירה, מה תפקידו ומה תועלתו? כאן אין יסוד ואין אבן פנה. הרי השירה אינה ב נ י ן העשוי לבנה על גב לבנה ואריח על גב אריח, אלא חטיבה שלמה אורגאנית, י צ י ר ה היא אשר נפש חיה דופקת בקרבה. רצונך, אדוני המבקר, לשים את עיניך בנפש היצירה הפיוטית, ואתה בא בכשיל וכילפות? צר לי אדוני, אך לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת. כי הנפש החיה חרדה היא ונרתעת מכל איזמל חד ומכל יד גסה ומכל מבט־עין שאינו של אוהב...

ואף גם זאת. בחבור מדעי הסגנון טפל. כבד־פה היה משה רבנו, ותורת אמת היתה בפיו. כבד־העט ועלג־שפה היה סיר אייזיק ניוטון, ומשעור קומתו המדעית לא נגרעה מזה אפילו כחוט השערה. שמע בכל לשון שאתה שומע. העיקר הוא התוכן. בא המבקר ומוסר לנו את תמציתו של התוכן. לא כן אמנות אשר בה תופסת הצורה מקום חשוב — לפי דעת הגל: הכי חשוב — ולצורה אין תמצית. ספרים עבי־כרס כבדים על דבר המאדונה של רפאל לא יפעלו על נפשי אפילו חלק מצער מאותו הרושם אשר פעלה עלי תמונה קטנה של אותה האשה אשר הורון־חלומות נסוך על פניה וילד־אלהים על זרועה. או שמא אתה רוצה לעמוד על סוד קסמם של שירים כמו „הברכה", „זהר", „צפרירים" וכיוצא בהם, אל נא תפן אל המבקרים ואל תשעה בחבליהם, גזירה שמא יצאו השירים הללו השרים על עולמות הפוכים ועל שברי נגהות ועל רוחות בוקר כמעשי ילדות וכסמני נערות. כלך אל הנגינות עצמן, ואם גם מצחך מלא קמטים ושערות ראשך — שיבה ונפשך בלה מזוקן, לא תעצור די כח לעמוד נגד גלי־כסף מרנגים אלו. או אז תדע פתרונו של הדבר: כי אם יש הרבה שבילים אשר להבנת חזיון

מדעי יובילו, יש רק דרך אחת להבנת — או יותר נכון : הרגשת — חזון פיוטי והוא הדרך הבלתי אמצעית, מה שברגסון קורא אינטואיציה, כלומר שכיחה־עצמית והתמזגות גמורה עם היצירה האמנותית להיות עצם מעצמיה ובשר מבשרה. ויטוב תבין כי בעולם חזופי יש מלבד תוכן גם צורה, כלומר ההארמוניה אשר בסנטיזה והריתמוס הפנימי, מה שמתחמק ונעלם לרגל צעדיו של המבקר הנמנה על כיג אותם האנשים שאינם מסוגלים לתפוס דבר בשלמיות, ורואים לפניהם רק פורורים, פירורים. יש שאתה מסתכל בקשת־הפלאים אשר בעננים ממעל, ולבך מוצף רגש של התפעלות והשתוממות, והנה עובר איש אחד ונושא את עיניו התריטות כלפי מעלה ומתחיל מונה את הצבעים השונים למיניהם, את התכלת לבד והארגמן לבד והורד לבד ; עוד הוא הולך ומונה, וקסם ההארמוניה ה ש ל מ ה התנדף מאליו.

כן, חביבי, תורה היא וללמוד אנו צריכים איך להסתכל ביופי ואיך לקרוא שירה. אך זה שלא מענייני עתה. אני רק להראות באתי כי זכות קיומה של הבקורת בספרות חופה מוטלת בספקות ערעורים רבים.

אכן יש מין בקורת, חדש מקרוב בא, אשר הכל מודים כי ברכה בה לספרות, ואשר אנו קוראים כיום בשם הערכה. ההערכה היא ביחס לאמנות מה שהאמנות היא ביחס לחיים : לא משפט עליון ולא בדיקת מומים ולא סקירה מגבוה, אלא דבקות השאית וצנועה עם היצירה האמנותית והקשבת דפיקות לבבה. כי על כן נחוץ כי המבקר ישכח את ה„אנכי" הפעוט שלו, וגם את חשבונותיו הפרטיים יסיח מדעתו. על כן נחוץ כי לב המבקר ירחש אהבה אל המבוקר ונפשו תתעלם בגיל או תתכווץ מכאב ביחד עם הדבר המבוקר. בקורת מעין זו משמשת בבואה ליצירה הפיוטית, כדרך שהברכה צוררת בקרבה בבואתה של החמה. אמנם זהרו הורוד של החמה מיעמת מעט בהצטלמה בברכה, אולם הפסדה זה ייצא בשכרה : הכל עוצרים כח להסתכל בה וליהנות מזיוה. ובבואה כזו אשר תשפיע על המסתכלים בה מ ע ט מזיוה של השירה ותחבב אותה על לבב, למען ידעו כי אין המשורר משתעשע להנאתו בצרופי מליצות ובצלצלי חרוזים כדרך שהשוטה המושבע בחצרות נסיכי פולין היה מצלצל בפעמוני בגדיו, כי אין היא מרפרף על פ נ י הדברים, נוגע ואינו נוגע ; כי אם חותר הוא אל הצער הגדול התוסס מתחת למערכות החיים וגליהם, ואל נשמת ההויה היא שואף הרוקמת בסתר מסכת של הרים וימים, של אילנות ופרחים — כן, יקירי, בבואה כזו יש לה ערך רב אצל עם האמון על התפלפלות יבשה ואשר נמנע מרבים באילן נאה או בניר נאה גזירה שמא יתחייב בנפשו.

ואמנם בקורת ממין זה, אשר תמלא גם תפקיד תרבותי־חנוכי, מוצאה כנראה את דורש־גואלה ברוב א. פרידמן בספרותנו העברית ברוסיה. מה מצב הדברים בספרותנו העברית באמריקה ?

חבל, חבל כי הבקורת כמעט לא זזה עוד מתקופת „הצופה בארץ החדשה" וגמוסיה הספרותיים. מה אז אידרציניות עד כדי ציניות והסרון שאיפה ואידיאל, אף עתה כך. מה אז צעצועי מלים וצמצום העולם במלים, אף עתה כך. פתוחים שערי הבקורת וכל הרוצה ליטול שם של מבקר בא ונוטל, לקיים מה שאמר בנימין דיזראעלי, כי המבקרים הם אנשים אשר נסו את ידם ביצירה מקורית באותו המקצוע אשר בו הם מבקרים, נסו ולא הצליחו... בא בן אדם סרים הרגש וצנום הלב, לביש תגא של מבקר, מציץ מבט־בוז ומשטמה אל עבר פרחת חורר אחד המחכה למשפטו, מנקה את משקפיו, מעיין בשיר אשר לפניו ושופט : מלה זו מובנת התנ"כי שונה, שורה זו מיותרת היא, ניב זה כתוב פעמים וכולי וכולי, ומסיים בעקימת החוטם אשר פשוטה כמשמעה : בתור, אתה מוציא את כחך לבטלה, לך והתעסק בישובו של עולם. ולא חלה שופט זה ולא הרגיש כי אחד הנחשלים הוא ; לא חלה ולא הרגיש כי טוב עשה לו הטה את אזנו והקשיב לנגינה החשאית המספרת על חיים ספוגי צער וגעגועים, לצערו של המשורר על עולם מבוער כזה אשר אנשים־נגסים שורצים בו, ולשאיפותיו לעולם אחר, עולם שכולו אהבה וחופש מבלי גבול : כן, לא חלה ולא הרגיש כי בין המלים ובין השורות מפרפר לב, לב אנושי סובל ואוהב וחי. אמנם יוכל היות כי האדון המבקר לא יבין את שפת פרפורי הלב, יען הוא מעולם לא חשב : לב מה זה ? יוכל היות כי הוא לא ישיג את הכונה הפנימית יען חי הוא בעולם אשר כולו מלים, מלים. ואולם בשעה שהוא מבקר את אחרים, ונמצא מבקר את עצמו...

ומיזר הדבר מעט. בחקירת כתבי־הקודש יש שני מיני מבקרים. האחד סופר כל האותיות אשר בתורה, מניח ומסרס, גורע ומוסיף, ומקפיד על קוצו של יו"ד, בקצרה עולמו הוא עולם של מלים. מבקר שבזה הוא ממדרגה נמוכה ; אפס נחיצותו גדולה יען קדושה מסורתית חופפת על הביבליה, על כל אותיותיה ועל כל תגיה. לא כן המבקר העליון. עובר הוא על כל הדקדוקים הפעוטים ודורש אל הרעיון הפנימי. שואל הוא : מה היתה השקפת מחבר „תורת כהנים" על עצם אלהות, או לאיזו מדרגה מוסרית התרומם מחבר ספר „משנה תורה" ? לבעלי בקורת עליונה זו אנו אסירי תודה על רכוש ידיעותינו בענין התפתחותו הרוחנית של עם ישראל מימות שמואל הנביא ועד עזרא הסופר. אלה הם שני מיני מבקרים אשר מנו חכמי אומות העולם. ומבקרינו באמריקה הם כולם ממין אחד, והבל מן המין הנמוך...

מ. מבש"ן — ירושלים.

מִימֵי שִׁיבַת צִיּוֹן

וירבו הימים ויהיו כחמשים שנה, דור הלך ודור בא וזרבבל הנשיא זקן בא בימים, אך עודנו חזק, רענן ולבו ער ועידנו עומד על משמרתו עושה הנה והנה לכלול משא נפשו, לנטוע עץ ישראל על אדמתו מטע לשם, ליסוד ארץ ועם יסוד עולם כל ימותו. וישפוט את העם בצדק ובמישרים, אזן וחבר ותקן חוקים ומשפטים צדיקים וישם סדרים בכל דרכי החיים לכל דברי העם ולדברי האלהים. אך שמחתו לא היתה שלמה, כי ידע לבבו, כי עוד לא תמים פעלו; הדבר הטוב אשר חזה לו מראשית ימי יסוד המעלה מבבל, ואשר היה משא נפשו כל הימים, ואשר ראהו כגולת הכותרת לכל חיי העם — לא בא ולא היה: החרבות נבנו, הארץ פרחה והעם ראה חיים, ראה טוב; אך פרי הרוח — מה דל חלקו! הנביאים עוד אינם ויורשיהם — מתי יקומו לחדש פעלי קדמונים? ...

ויהי היום והוא יושב על יד ביתו תחת התומר והזקנים יושבים לפניו וביניהם שני ידידי נעוריו, אלידע, הוא מתרדת הרופא, ואסף הלוי החוזה, זקן משוררי הקדש. וזרבבל מעמיק מחשבות, הוגה בדברי הארץ והעם וחוזה לו חזיונות לימים הבאים. ויפתח אלידע את פיו ויאמר: — אכן ארצנו עושה גדולות: בימי דור אחד השיבה לעם נשבר ונדכה את כחו ואת אביב נעוריו. ראיתי את העולים שבי ציון הבאים פעם בפעם מבבל, מפרס ומארבע כנפות הארץ, בהם בני אדירים, אשר אבותיהם עומדים בהיכלי מלך, והם אוכלים למעדנים—ומה דלים הם למראה! עצמות יבשות ורוח י ש בהן, פניהם צנומים דקים, גידיהם קורי עכביש, שניהם — כסף וזהב מעשה ידי אדם, לבם רגז וכל עצמותם תאמרנה פחד ודאגה מפני היום הבא. ואולם מה איתן, מה חסון, מה רענן העם היושב בציון! גם זקניהם עוד ינובון כתמר, עצמותיהם מלאו עלומים, פניהם בריאים וטובים, שניהם כעדר הקצובות יושבות על מלאת, וכמו שואבים המה שפעת חיים ממקור לא אכזב. אורח תמידי הנני, בתור רופא, בבתי עולי ציון החדשים, אך אל תושבי הארץ לא אקרא גם אחת בשנה... ברוכה הארץ שככה לה ואשרי העם היושב בה!

ויאמר אסף הלוי: — כדבר אחד הרופאים תדבר... הרק אך על חיי בשרים יקום עם? הרק אך לאכול ולשתות ולראות טוב־ארץ שבנו אל הארץ הטובה הזאת? היהיו ככל הגוים בית ישראל? והן הגוים גם הם ההלו להוקיר ספר ולשון ולשיתם לוית־חן בראש כל קניניהם. ואנחנו, העם אשר הקים מבניו לנביאים, למאורות עולם, עד היום אין תקומה בתוכנו לספר, לדברי חזון ושיר. כל פרי רוח הנביאים כלא היו. הלוים המשוררים, אנשי הרוח והספר, כותבים, מעתיקים, מרבים חזון — והעם איננו פונה אליהם

ואל פרים, כי איש אל מעשהו ואיש אל עבודתו בעיר ובשדה. אחרי כל דברי שעשועים וכל מעשי תעתועים ירוצו, המחזות אשר יציגו המשחקים היונים, העוברים בארץ, לבני העם — אלה ענין להם לענות בו ; ודברי ספר — עפר ואפר, ופרי רוח — דברי רוח בעיניהם. והלא עוד מעט וגם הלשון תכרת מפיהם ומדברי יהודית יבקשו בנרות בעם היהודים. הן שורש בעם, ברחבי המוניו, אין לה, מפני אשר נע בגוים ובארצות כאשר ינוע בכברה, וכשלהבת נר קטנה אשר רוחות ישופוה מסביב, ככה נלחמת היא על תקומתה עם לשונות בבל ופרס אשר העלו שבי ציון ועם לשון יון החודרת ממערב עם בני העם הזה הבאים בארץ : ואם לא יטוף עליה טל תחיה ממעל, אם לא הספר שיהיה לה לעודדה ולתת לה ניר בארץ ובעם — מה אפוא תקותה ומה תקותנו אנו באין ספר ובאין לשון ובאין חיי רוח ? ...

זכרתי ימים מקדם, ימי נעורינו בגולה, בבבל, ושם יחזקאל בן בוזי החוזה ודניאל איש חמודות וחבריהם ותלמידיהם למודי ה׳, נושאים משאות לפני העם, פותחים לו את אוצרות הרוח אשר אצרו הנביאים ובני הנביאים מדור דורים, מעירים ומעוררים את האהבה לכל נשגב, לכל מרום וקדוש. וזקנים וצעירים דורשים לשכנם, צופים לאמרי פיהם, שואבים בששון ממעיני חכמתם וכל פה יביע דברי חזון ושיר, משל וחידה, וכל העם היו לבני נביאים... ועתה ? הנה עברו כימי יובל שנים, העם יושב בארצו, אך רוח ה׳ נעלה מעליו... כעת יאמר לשרידי אנשי הספר והרוח : צור תעודה חתום תורה, החליפו עטיכם באתים, גוללו איש את ספרו ואיש את מגלתו, קשרו עליהם אבנים והשליכום אל הנהרות ואל האגמים... או, אם רוח ממרום נוססה בקרבכם ולא תתן דמי לכם — כותו איש את עשת־זהבו לגרגרים, לאגורות קטנות ודלות : משכו ידיכם את לוצצים בעלי במות ישחק, התחברו עם הרצים רוכבי הרכש האחשתרנים, עברו ושובו עמהם משער לשער, הודיעו בעם חדשות, דברי יום יום, מדברי הימים והמדינות אשר נעשו ואשר לא נעשו, בטרם תצמחנה השמיעו אותן — אז תהיו כלי חפץ לעם, אשר עיניו אל הרגע ולא אל העתיד, אז ירבו לכם משחרים, מקשיבים ושומעים ואחריכם כל אדם ימשוך.

ומה אדבר על דרכי ההוללות ורוח־הפריצות אשר נגלו בעם בתוך עולי הגולה ואשר פשו כנגע ממאיר בבית ישראל בשובו להבנות ולהתכונן בארצו ? איה דרכי בני ישראל, תום ויושר והצנע־לכת, איה קרבת־אחים, אהבת חסד, ורחמים בין איש ובין אחין ובין גרו, איה היד השלוחה לעזרה, הדלתים הפתוחות לאורח, הרוח הנדיבה והלב הער לגר, לנודד — כל הסגולות היקרות מורשה קהלת יעקב מאז ומקדם ? הלא ירדו עשר מעלות אחורנית ? הלא עוד מעט והיו ככל הגוים, כהמקולקלים שבהם, בית ישראל ? הככה תבנה הארץ, יתחדש העם ? ...

ובטרם יכלה לדבר וזרבבל התעורר מרגיזן לבו ועל פניו כמו חלפה רוח כהה, כי נגע הדובר בנגע לבבו. ואולם הוא היה אדיר אמונה ורב־בטחון והתקוה לאחרית טובה לא סרה מלבבו, בכל חליפות המסבות, עד יום אחרון. ויען ויאמר אל רעהו : — אסף אחי, אכן חוזה אתה, כי על כן הגדלת חזון־לב על מראה־עינים, ותגד לנו חזות קשה כירמיהו בחיות עליו רוח אלהים רעה. ועתה אל תוואיש בלא עת ואל תבוז ליום קטנות ואל תבקש קציר בעת־זרע. לכל זמן ועת לכל חפץ. חדש יחדש העם בראשונה את הארץ (כי רבה מאד המלאכה וכי כל מאמצי כח אין די הישלב אותה) ואחר תחדש הארץ את העם — בעתו היה יהיה הדבר, בוא יבוא כשחר לני : כשחר העולה ממזרח מאופל ומחושך, כן תבוא תחית רוח ישראל מארץ מזרח — מן הגולה ; ובארץ ישראל תבשל את כל פריה. הצרות והפגעים המתחדשים ובאים על שארית ישראל אשר פגרו מעלות ציונה, יזכירום את ארצם ו ז כ ר ה ישיבם אל עמם גם בטרם ישובו אל הארץ. אז יתפשטו את הרוח הנכריה, יזנחו את דרכי הגוים ואת לשונם, והטהרו ולבשו רוח חדשה, כאשר ילביש הכהן בגדי קודש בטרם יבוא אל בית אלהים. אז ירבו לשקוד על תורת ישראל, על פרי רוח נביאיו וחכמיו, ילמדו ספר ולשון עמם ואת בניהם ילמדו, כי בזאת יכונו אל ארץ העברים משא נפשם. והמון חכמים וסופרים יבואו ציונה בתוך הבאים ותורת ה׳ אתם ודגל ישראל בידם ופלסו נתיבות לרוח ישראל וכוננו מכון לו בארצו, מכון לשבתו עולמים. — מציון תצא תעודה ומן הגולה תבוא תורה.

גם רוח הטומאה והחוללות וארחות־הפריצים, גם קשי הלב ואהבת איש את נפשו, אשר דבקו בעם מטומאת הגוים, אשר שכנו בתוכם, ומשחיתיתם, יעברו מן הארץ ומתוך העם וישראל היה יהיה לגוי קדוש בארץ הקדש, נס לגוים, מופת לעמים, כאשר לו יאתה.

ובדבר זרבבל את הדברים האלה חם לבו בקרבו ופניו נהרו באור התקוה והבטחון, ויהי כנביא אלהים המגיד מראשית אחרית ברוח ה׳ עליו ואשר דברי נבואתו נראים לו במחזה כנצבים ועומדים לנגד עיניו.

מִכְתָּבִים מֵאַרְגֶּנְטִינָא

עת צרה היא לנו היהודים בארגנטינא, שעת רשעה וזדון שבואת טרם ידענו, כי התרחבה פה האנטישמיות את מטות כנפיה, כבר החלה צרעת ממארת זו להרעיל את כל היושב בארץ זו שרבים מאתנו חלמו למצוא בה קוים של שלום ושלוה, חיים של מנוחה שלמה והפקעת יסורי הגלות.

אמור אמרנו, בשעת הפרעות שהיו בעיר בינס־אירס לפני שתי שנים — שצריך לקוות, כי כשם שעלתה אז התרגשותו של העם שבקרבו אנחנו יושבים, מבלי אשר פלל לה איש, כך תחלוף במהרה, וכל פרי לא יתיה לה, — ואולם חשבנו וטעינו.

הנה התרגשותו של העם הולכת ומתגברת, והיא מגיעה עד לבהלה ואימת מות. ובימים האחרונים הולכים ובאים המקרים הרעים תכופים זה אחר זה, עד שאין לנו יום שלא תהיה קללתו מרובה מחבירו...

והרי עכשיו כבר אנו מרגישים עד כמה טעינו, לצערנו, בנוגע לבטחוננו פה בארגנטינא. עכשיו, לצערנו, כבר אנו יודעים, יודעים יותר מאשר ידענו עד עתה, כי מעטה היא מאד התקוה, שיש לנו בארץ הזאת. מה לנו שארי הארצות בגולה ומה לנו ארגנטינא ? כדנא דארעא חד הוא ! הלא אל כל מקום שאנו נמלטים אנו נתקלים בקנאה ושנאה, ואפילו אם בקצה הארץ נשכון, או בקצבי ימים ואיים רחוקים נגור, גם שם לא נמצא מנוחה ומרגוע לנפשנו הנהלאה, ונהיה רק לחרם ולשוד ולבזה...

בימים האחרונים אירע עוד מאורע מעציב באחדות מן המושבות של היהודים אשר בנפת ענטרי־ריות. מאות אנשים יהודים סבלו מההתנפלות אשר באה עליהם מצד הנוצרים בני העיירות הקטנות אשר מסביב. רובם היו אמנם מאלימנטים היותר גרועים והיותר פחותים, ואולם נמצאו ביניהם גם בני האינטליגנציה הארגנטינאית, אנשים בעלי תרבות, מבחירי העם, ואפילו מן עסקני הצבור ונטורי־קרתא, והללו היו מפקדי המחנה של המתנפלים והעומדים בראשם. גם בפרעות אשר היו בבונס־אירס השתתפה האינטליגנציה הארגנטינאית והפוליציה, כלומר, לא במעשה אלא באי־מעשה ; משום שלא הניאו את המתנפלים ממעשה השוד והחמס ; אך מכיון שהן בעצמן לא שלחו יד ביהודים, הלא אפשר היה למצוא בזה קצת נחמה, משום שהעובדה הזאת הראתה, כי עוד מתביישות היו האינטליגנציה הארגנטינאית והרשות לבוא בקהל עם שנאתם הגלויה לישראל — ואולם בנפת ענטרי־ריות הסירו את המסוה מעל פניהן...

ואין כל צורך להעיר, שההתנפלות הבא בענטרי־ריות כמו אותה התם בבונס־אירס, לא התפרצה משום איזו סבה מצד היהודים עצמם — שהרי אך למותר להגיד, כי יהודי ענטרי־ריות הנם אנשים שלוים ושקטים, אנשים ישרים וכנים, השואפים ליהנות מיגיע כפם ולחיות מפרי עבודתם בשדה המה...

ואם אמנם ההתנפלות עצמה לא היתה כל־כך גסה ואיומה כשם שהיתה יכולה להיות, שהרי בבונס־אירס, כידוע, היתה ההתנפלות ממש כעין טבח... התם הוכו ונפצעו במרומי הוצות ובראש הומיות איש ואשה יונק עם איש שיבה, עד שגם הומתו אחדים מהם, והבא בענטרי־ריות, תודה־לאל, לא נהרג מן היהודים כל איש וגם—ראו זה פלא ! — לא אירע כל שוד וחמס, כי המתנפלים לא שלחו ידם בביזה... אך לעומת זה כמה הרבו העתונים האנטישמיים לחרף ולגדף את כל היהודים הנמצאים בארגנטינא, וביחוד העתון היומי המפורסם „לא־נאציאן" הביא יום־יום מאמרים ראשיים, המלאים שנאת מות אלינו.

והנה הסיום של המאורע הנזכר היה כי עשו שוב התנפלות על היהודים, לא בענטרי־ריות כי־אם בבונס־אירס, בבית הפרלמנט, כי בשעה שקם אחד המורשים הסוציאליים לדון על דבר המאורע האמור ; התעודד אז לעומתו הדיפוטאט הראדיקאלי של אנטרי־ריות והוא לא בוש להצדיק את המתנפלים עלינו ואת כל מעשיהם הרעים. הוא בוש לא בוש גם להוציא כל עלילות שוא ודבות רעות על כל היהודים, ולאמור בפירוש : „היהודים אשמים בכל !" ...

והנה הצרה, הנה הסכנה, כי מתחילים צוררינו לקרוא בשם האנטישמיות בגלוי בלי כל בושה. מתחילים לדרוש בגנות היהודים, בפומבי, במקומות של צבור.

אכן אין עוד לפקפק אף רגע שהאנטישמיות בארגנטינא הנה כיום דבר שבפועל, עובדה ממשית וקיימת, ועל כן כמה היינו צריכים, אנחנו יהודי ארגנטינא, לבקש כל התחבולות, כיצד להנצל ממנה ! ואולם — מה מעציב הדבר, שעד עכשיו לא

נקפנו עדיין אפילו באצבע קטנה בנידון זה. יושבים אנחנו בחבוק ידים בעת שצוררינו מתוקממים נגדנו במרץ רב. רואים אָנו את שונאינו זורעים זרע השנאָה לעמנו ואנחנו מחרישים !

בקרוב יתחיל להופיע בעיר בונס־אירס ירחון עברי בשם „ה ב י מ ה“, שמטרתו להפיץ ולהרחיב ידיעת לשון עבר בקרב היהודים בארץ זו. המוציא לאור את הירחון הזה הוא מר ט. א ל י ו ס ק ר, והעורך — מר י. ל. ג ו ר ל י ק (סופרו של „העולם“). והנה גם סופרים, במדה ידועה, לא יחסרו לו, שהרי יש פה סופרים אחדים הראוים לשמם, וכולם הבטיחו להשתתף בהירחון בפרי עטם. מי יתן והיה הירחון הראשון הזה בר־קימא והמוציא־לאור יראה פרי בעמלו.

ברנסקוני. — מיכל הכהן סיני

שונות

נתן נטע סמואלי

מבדן (אוסטריה) נתקבלה ידיעה ע"ד פטירתו של הסופר העברי הישיש נתן נטע סמואלי.

המנוח נולד בשנת 1846 בעיר סטרי (גליציה) והיה אחד מהלוחמים הראשונים בתנועת ההשכלה בגליציה. בתור סופרי עברי היה שייך לחוג הסופרים המשכילים של גוטלובר, ברנדשטטר, ברוידס, סמולנסקי. שני ספוריו הראשונים, „שבע שבתות“ ו„שפת נאמנים“, שנדפסו בשנות 1864 ו־1865 בשבועון העברי „עברי אָנכי“, עוררו אליו את תשומת לבו של כל קהל הקוראים העברים; שם רב קנה לו גם בשיריו הראשונים, שיצאו לאור בשני ספרים בשם „כנף רננים“ (הספר הראשון הופיע בשנת 1864, השני — בשנת 1872). בימי מגורו בעיר לבוב (שבה בלה את מרבית ימיו) התודע המנוח למשורר מורים רפופורט ועל־פי עצתו יצא לנסות את כשרונותיו הספרותיים גם בספרות האַשכנזית. מני אָז פרסם במכתבי־עת אַשכנזיים שונים שורה שלמה של ספורים, תיאורים ומאמרים, שיצאו אחר כך לאור (בשנת 1885) בשלושה מאַספים בשם „קולטור־בילדער“. מלבד זה כתב גם ספורים אַשכנזיים גדולים, כגון: „בין אור לחושך“, „מימי מצוקות“, „בין הפטיש והסדן“ ועוד. אולם כל ימי חייו לא הזניח את הספרות העברית ויוסיף להדפיס ספורים, תיאורים וציורים וגם שירים רבים במכתבי־עת עברים שונים. מלבד זה הוציא לאור שני מאספים קטנים בשם „פרצופים“ (הוצאַת „תושיה“, 8 — 1897) ותחוברות „מן החיים“ (הוצאַת „ספרי אגירה“ בשנת 1891).

החל מספוריו הראשונים „שבע שבתות“ ו„שפת נאמנים“ התמכר סמואלי בעבודתו הספרותית ביחוד לתיאור חיי היהודים בגליציה, ארץ מולדתו ומגוריו. התיאורים הללו, המצטיינים בכשרון הסתכלות חריפה ובסגנון בדיחותי קליל, קנו להם שם רב לא רק בקרב הקהל העברי, אלא תורגמו גם להרבה שפות אירופיות (ביחוד לגרמנית, רוסית, פולנית). מלבד זה תרגם סמואלי לעברית הרבה שירים מהספרות האַשכנזית.

נתן נטע סמואלי נספח אל התנועה הציונית עוד מימי התהוותה של „חבת ציון“ והצטיין בעבודתו המסורה ובהתלהבותו הנעלה לטובת רעיון התחיה. בתיאוריו ובספוריו הוא מקדיש תשומת לב מיוחדת למלחמת הדור העברי הצעיר להשכלה ותרבות ולתחיה עברית.

קרן היסוד והקרן הקימת לישראל

לרגלי השאלות המרובות בדבר היחס בין קרן היסוד ובין הקרן הקימת לישראל, מודיעה לשכת הק"הק דאמריקה את הדברים הבאים לתלן.

על פי החוזה שבין ההנהגה הראשית של הקרן היסוד וזו של הקרן הקימת לישראל, קרן היסוד נותן עשרים אחוזים מהכנסתו הנקיות להק"הק לשם קנית אדמה בארץ ישראל והכשרתה להתישבות. תחת זה הק"הק מסלקת את עצמה מהתעמולה לשם מס־עצמי במשך כל הזמן של קבוץ הכספים בשביל קרן היסוד. הק"הק תפסיק גם כן את קבוץ הכספים בשביל ישובי־עובדים וישובים קואפרוטיבים.

אולם יחד עם זה הותנת בפרוש שהק"הק תמשיך את כל יתר עבודותיה, כמו יום הפרחים ויום הדגל, קופסות, נדבות־נחלה ונדבות־עצים, ספר הזהב, תווים וכל יתר האמצעים שהשתמשו בהם עד עתה בארצות השונות.

הטעמים העקריים להסכם זה שנים הם :

ראשית, יען כי האחוז שנקצב בשביל הק"הק מכספי קרן היסוד איננו מספיק לצרכיה של הק"הק העומדת עכשיו לפני התפקיד הענקי לגאול אדמת ארץ ישראל במדה האפשרית ובהקדם האפשרי. הסכום של עשרים אחוזים הוקצב אך ורק מפני ששמונים האחוזים הנותרים דרושים הם לקרן היסוד בשביל עבודות וצרכים אחרים בארץ ישראל.

שנית, מפני שהק"הק הוא מוסד לדורות שיצטרך להמשיך את עבודתו עד אשר כל האדמה בארץ ישראל תהיה לקנין הלאום, בעוד אשר קבוץ הכספים בשביל קרן היסוד יבוא בלי ספק לידי גמר אחרי מספר שנים. משום זה חשוב הוא מאוד שהק"הק תשמור, על ידי עבודה מתמדת, על העמדה שרכשה לה בחיי העם העברי.

בשימנו לב אל העובדה שקרן היסוד מתכוון למתנות גדולות בעוד שהכנסותיה של הק"הק באות ברובן מנדבות קטנות, יצא לנו שמאוד אפשר ואפשר לעבוד לשם שני המוסדים גם יחד בזמן אחד.

עבודת הקרן הקימת לישראל

התחיבות של נדבות־הנחלה.

למלא אחרי דרישתה של לשכת הק"הק לטובת נדבות־הנחלה של הקרן, החליט הועד המקומי באיסט בוסטאן, מאסס. לאסוף בעד שלוש מאות דונמים (3.000 דולר) למשך השנה. הציונים באיסט ליוורפול, אוהואי, החליטו כמו כן לאסוף בעד מאה דונמים.

צוואות לטובת הקרן הקימת.

ללשכת הק"הק נתקבלו ידיעות על דבר שתי צוואות לטובת הקרן הקימת בסכום של חמש מאות דולר כל אחת. האחת השאיר המנוח יצחק נואל, קאנטאן, אוהאוי, והשניה — המנוח שמעון האלפרין, 1414 לינקאלן פליים, ברוקלין, נ. י.

רשימות ביבליוגרפיות

אָמנם כבר יש לנו ספרות עשירה בכל הלשונות המתארת את ארץ ישראל ויושביה מימי כתבי הקדש עד ימינו אלה, אַךְ מעטים הם הספרים שנכתבו בידי יהודים לאומיים ועל פי השקפה עברית לאומית. מטעם זה הזיון נשמחה הוא כל ספר חדש מוקדש לתאור ארצנו הקדושה. ד"ר בנימין ל. גורדון, רופא מפורסם בפילדלפיה, זכה את ספרותינו בספר חדש כתוב אַנגלית*) שבו הוא מתאר את החוים העברים בארץ ישראל החדשה ובמצרים כמו שראָם והתבונן להם במשך הזמן שהתיר אותם בשנת 1909.

הספר הזה, המכיל עשרים וששה פרקים, יפרד לשלשה ראשים: מבוא, מצרים ויהודה החדשה. במבוא — שני הפרקים הראשונים — נותן לנו המחבר סקירה מקפת על התפתחותם של הרעיון הלאומי בישראל והתנועה הציונית. כל דבר חשוב שאירע בחיי התנועה הציונית המודרנית ושהשפיע על התפתחותה לא נעלם מעין המחבר. כל הסופרים העברים, גם מן הדור העבר, שהשפיעו מרוחם על מהלך הציוניות מצאו את הכרת עבודתם בספרו של הד"ר גורדון. בפרקים המוקדשים למצרים מעביר לפנינו המחבר פנורמה מחיי הקהלות העבריות בניפלס, אַלכסנדריה וקהירה. בשרטוטים אחדים הוא מעביר לפנינו תקופות מתולדות עם ישראל ביחוסו לארצו או לרעיון תחית עם ישראל. כל אלה מאורגים ומקושרים בשפע של ציורים ורשמי־טיול מרובי הגוונים...

כל פרק ופרק מעיד שהד"ר גורדון רכש לו ידיעות מרובות בתולדות עם ישראל וארצו שהשתמש בהם בכתבו את ספרו זה. הארצות, המקומות השונים, המושבות והמוסדות שבארץ ישראל שהוא מתאר בספרו מופיעים לפנינו במצעם ההיסטורי וכל הפרטים התולדתיים הנוגעים להם מבוארים באר היטב ובקצור נמרץ. ובתארו לפנינו את חיי המושבות בארץ ישראל מרגישים אָנו את עוצם אַהבתו לאַרצנו ולכל מה שנוגע לה. רק הענינים הבלתי־חשובים בולטים מציוריו. אולם הפרטים שאין להם ערך רב נשמטו או הובאו בדרך אַגב. מן הספרות הישראלית בכמה לשונות שאַב המחבר חומר רב כדי לבאר ולפרש את רשמי נסיעתו באור היסטורי וברגש עברי־לאומי. כמובן שמטעם זה נקרא ספרו בעונג רב.

בכלל יש לנו בספר זה ציור נאמן ממצב המושבות ואוכלוסיהן באותו הזמן שהד"ר גורדון בקר אותן. כמובן שהמצב שונה הוא לגמרי היום, מפני השנויים שבאו על ידי המלחמה. בכל זאת, ואפשר מטעם זה, יש ערך מיוחד לספרו של הד"ר גורדון. המחבר צבר חומר רב וחשוב שבעתיד ישמש בתור מקור בשביל ההיסטוריון של „יהודה החדשה". חבל שהמחבר צרף לסוף ספרו שני פרקים פולמוסיים שבהם הוא משתדל להצדיק את עם ישראל התובע את אַרצו מאומות העולם. לכל הראיות והעובדות שהביא המחבר אין לנו בהן היום שום צורך ותועלת...

אין כל ספק שבספרו זה עלה בידי הד"ר גורדון להכניס אותנו לעולם עברי וטבעי, וספרו ישמש בתור מורה דרך ליהודי אַמריקה ההולכים לבקר את אַרצנו הקדושה. אל הספר נספחו כשמונים תמונות בערך, אבל הרבן אי אפשר להכיר מפני רוע הדפוס.

ד"ר יהושע בלוד

---

* New Judea. Jewish Life in Modern Palestine and Egypt. By Benjamin L. Gordon, M.D., Philadelphia, Julius H. Greenstone, 1919.

תנאי־האימיגרציה לארגנטינה

הועד הפועל של ועידת הסיוע היהודית העולמית בתשובה על שאלתו ע"ד תנאי האימיגרציה לארגנטינה קבל מאת „הועד לעזרה למהגרים היהודים בארגנטינה" בבואינוס־איירס את הידיעה דלקמן :

יכולים למצוא עבודה בארגנטינה כל מיני בעלי־מלאכה ועובדי־אדמה, בתנאי, שדרישותיהם תהיינה מוגבלות ושיהיו להם אמצעים במשך החדשים הראשונים.

מה שנוגע לאנשים בעלי פרופסיות חפשיות ועוזרי־מסחר־רצוי, בשביל שיוכלו להסתדר, שידעו את שפת הארץ.

ואלה הם הדוקומנטים, הדרושים לכל מהגר, ושבלעדיהם אין הרשות נותנת לעזב את האניה ולעלות לארץ :

א) תעודת־נסיעה עם פוטוגרפיה
ב) תעודה המעידה ע"ד ישר־הנהגתו
ג) תעודה המעידה על בריאותו (שנתנה על ידי רופא)
ד) תעודה המעידה על הפרופסיה של בעלה
ה) תעודה המעידה שהמהגר לא התפרנס מעולם מצדקה.

כל הדוקומנטים והתעודות, הנזכרות לעיל, צריכות להיות מאושרות על ידי קנסול ארגנטינה באותה הארץ, שממנה יוצא המהגר.

הודעת הועד הפועל של ועידת הסיוע היהודית העולמית.

Statement of the ownership, management, circulation, etc., required by the Act of Congress of August 24, 1912, of HATOREN, published monthly, at New York, N. Y., for April 1, 1921. State of New York, County of New York.

Before me, a Notary Public, in and for the State and county aforesaid, personally appeared Menahem Menschel, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the Business Manager of the HATOREN, and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 443, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher, Zionist Organization of America, 55 Fifth Avenue, New York City. Editor, Reuben Brainin, 55 Fifth Avenue, New York City. Managing Editor, Reuben Brainin, 55 Fifth Avenue, New York City. Business Manager, Menahem Menschel, 55 Fifth Avenue, New York City.

2. That the owners are: (Give names and addresses of individual owners, or, if a corporation, give its name and the names and addresses of stockholders owning or holding 1 per cent or more of the total amount of stock.) Zionist Organization of America, a membership corporation organized under the laws of the State of New York, Justice Louis D. Brandeis, Honorary President; Julian W. Mack, President; Peter J. Shweitzer, Treasurer. Approximate membership, 58,000.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company, but also, in cases where the stockholders or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

MENAHEM MENSCHEL, Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 30th day of March, 1921.

S. EPSTEIN, Notary Public.
(My commission expires March 30, 1923).

ברכת פרידה
מהנוסעים לארץ ישראל

שאיפותינו ותקוותינו אמנם נתקיימו כבר והננו בין המאושרים לישוב אל ארצנו, הארץ שעיני כל העם תלויות אליה מני קדם. לבנו מלא שמחה והתלהבות ואין בכחנו להתאפק מלהביע את ברכתנו הלבבית לכל קרובינו, חברינו ומכירינו, והננו מברכים אותם כי בעתיד הקרוב ימלאו בקשותיהם ויזכו ללכת בעקבותינו.

הננו משתמשים בשעת כושר זו להביע את תודתנו לבעל הבנק הידוע, הנרי ק. זארו, כי על ידי „לשכת הנסיעה הארץ ישראל", 158 רחוב ריווינגטון, ניו יורק, נערכה נסיעתנו, והננו שבעים רצון.

ניסן קויפמן ואשתו, טורנטו
בער לעווינטין, ברידזשפורט
זיסל פאלישטשוק, פורטסמוט
אהרן פיין ומשפחתו, סירוקיוז
ישעיה יפה, בורצסטר
אברהם גרינבוים, שיקגו
הירש נפתלי, בולטימור
לואיס זילברברג ומשפחתו, שיקגו
צבי הלברשטאדט, דיטרויט
מאקס הכט, ניו יורק

איזק גוטמן ואשתו, סינסינטי
דבורה טפולינסקי, דיטרויט
אסתר פנצר, ניו יורק
איטה שניידר, ניו יורק
יעקב ברנשטיין, פאל־ריווער
דוד ברגר, פילדלפיה
יצחק רוזנבלום, בוסטון
פרומה גרוסמן, פילדלפיה
עמנואל זילברצוויג, דנבר

בברכת מזל־טוב

אושר ועושר אנו מברכים את ידידנו החביב מר. יום־טוב כ״ן לנשואיו עם אהובת נפשו, ריבכה קיבריק. יהיה דרכם רפודה בשושנים וביתם יפרח על ערי יהודה.

דוד וסימה קלוהיז.

דרוש מורה

לבית־הספר „התקוה" דבאנקובער.

היודע ללמד עברית בעברית, שכר הגון, ותנאים רצויים, הפונים מתבקשים להודיע בעברית על־דבר מהותם ופעולותיהם.

לפנות אל מזכיר של ועד החנוך,

MR. FREEMAN
64 Cordova Street, W.
Vancower, B. C., Canada

בלשכת „התורן" נמצאים למכירה:

1) „התורן„ החדשי, שנה א',
מכורך יפה $1.50

2) „התורן" השבועי, שנה ג',
מכורך יפה 3.00

3) „התורן" השבועי, שנה ד',
מכורך יפה 3.50

המהירים עם המשלות.

תנו משפט הבכורה להמודיעים ב„התורן"!

ספרי הוצאת שטיבל

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר ראשון. טבת — אדר, תרע"ח. מוסקבה. 694 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר שני. ניסן — סיון, תרע"ח מוסקבה. 700 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר שלישי. תמוז — אלול, תרע"ח. מוסקבה. 700 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר רביעי, תרע"ט. ורשה. 703 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר חמישי. תשרי — כסלו, תר"ף. ורשה. 493 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר ששי. טבת — אָדר, תר"ף. ורשה. 507 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר שביעי. ניסן — סיון, תר"ף. ורשה. 515 עמודים.

התקופה. מאסף. העורך דוד פרישמאן. ספר שמיני. תמוז — אלול, תר"ף. ורשה. 516 עמודים.

התקופה. מאסף. בעריכת יעקב כהן ופ. לחובר העורך הראשי: דוד פרישמאן. ספר תשיעי. תשרי — כסלו, תרפ"א. ורשה 519 עמודים.

מקלט. ירחון. העורך י. ד. ברקוביץ. חמשה כרכים. תשרי, תר"ף. — כסלו תרפ"א, ניו־יורק. ארבעת הכרכים הראשונים מכילים 480 עמודים כל אחד. הכרך החמשי — 542 עמודים.

שירי אנקריאון. תרגם מיונית שאול טשרניחובסקי. ורשה, תר"ף. 96 עמודים.

י. אפאטושו. ביערות פולין. רומן בשלשה חלקים. תרגם מכתב־יד מ. ליפסון. ניו־יורק. תרפ"א. 334 עמודים.

שלום אש. רבי שלמה נגיד. פואמה מחיי היהודים. תרגם מנחם שפירא. ורשה, תרע"ט. 91 עמודים.

י. ח. ברנר. שכול וכשלון או ספר ההתלבטות. ספור בשלשה חלקים. ניו־יורק. תר"ף. 282 עמודים.

י. ב. גיתה. איפגניה פטורים. חזיון. תרגם יעקב כהן. ורשה. תר"ף. 148 עמודים.

היינריך היינה. הנסיעה בהרי הרץ. תרגם דוד שמעונוביץ. ורשה. תר"ף. 84 עמודים.

יעקב באסרמאן. האחיות. שלש נובלות. תרגם א. ל. יעקבוביץ. ורשה. תר"ף. 136 עמודים.

אוסקר וילד. השיבותה של רצינות. מחזה של קלות ראש לאנשים כבדי ראש. תרגם י. ח. טביוב. ורשה. תר"ף. 130 עמודים.

אוסקר וילד. ממעמקים. עם תמונת המחבר ועם מבוא מאת המתרגם. תרגם דוד פרישמאן. ורשה. תרע"ט. 60 עמודים.

אוסקר וילד. מניפה של ליידי וינדרמיר. מחזה בארבע מערכות. תרגם י. ח. טביוב. ורשה. תר"ף. 112 עמודים.

אוסקר וילד. תמונת דוריאן גרי. תרגם י. ח. טביוב. מוסקבה. תרע"ט. מהדורה שניה. ורשה. תרפ"א. 232 עמודים.

ל. נ. טולסטוי. אַנה קורינינה. ספר ראשון ושני. תרגם י. א. טריוויש. מוסקבה
ל. נ. טולסטוי. הקוזקים. תרגום ד. שמעונוביץ. מוסקבה. תרע"ח.
ל. נ. טולסטוי. מלחמה ושלום. תרגם י. א. טריוויש. כרך ראשון.
חלק א'. ורשה. תרפ"א. 147 עמודים.
חלק ב'. ורשה. תרפ"א. 127 עמודים.
חלק ג'. ורשה. תרפ"א. 114 עמודים.
י. ס. טורגניוב. רודין. תרגם ל. חזן. מוסקבה. תרע"ח.
מ. מטרלינק. הנזירה ביאטריסה. תרגם א. שטיינמאן. מוסקובה. תרע"ח.
מ. מטרלינק. מונה וואנה. תרגם א. שטיינמאן. מוסקובה. תרע"ח.
ה. סינקיביץ. באשר ובחרב. ספור מימי העבר. תרגם מפולנית ברשיון יורשי המחבר. ע. ג. פרנק.
חלק א'. ורשה תרע"ט. 240 עמודים.
חלק ב'. ורשה. תר"פ. 259 עמודים.
חלק ג'. ורשה. תרפ"א. 259 עמודים.
חלק ד'. ורשה. תרפ"א. 192 עמודים.
א. ס. פושקין. פואימות דרמתיות. תרגם דוד שמעונוביץ. ורשה. תר"פ. 124 עמודים.
א. ציחוב. שלש אחיות. דרמה בארבע מערכות. תרגם ה. ש. בן־אברהם. ורשה. תרפ"א. 121 עמודים.
תומאת קארלייל. על גבורים, עבודת גבורים ומדת הגבורה בדברי־הימים. ששה שעורים. תרגם א. י. איזנהורן. עם הערות, תמונת המחבר ודברי ימי חייו ועם מבוא מאת פ. לחובר. ורשה. תרע"ט. 254 עמודים.
ב. קלרמאן. אינגבורג. ספור. ד. תרגם ד. צמח. ורשה. תרע"ט. 220 עמודים.
ב. קלרמאן. האויל. רומן. חלק ראשון. תרגם יוסף הפטמאן. ורשה. תר"פ. 152 עמודים.
ז. קראשינסקי. אירידיון. דרמה. תרגם ה. ש. בן־אברהם. עם הערות ומבוא מאת א. י. יעקבוביץ. ורשה. תרפ"א. 226 עמודים.
רומיין רולן. ז"ן כריסטוף. א. השחר. תרגם י. ה. ייבין. עם תמונת המחבר מבוא מאת ד. א. פרידמאן. מוסקבה. תרע"ט. מהדורה שניה. ורשה. תרפ"א. 140 עמודים.
שלום־עליכם. היי אדם. תרגם י. ד. ברקוביץ. עם תמונת המחבר וציורים.
ספר ראשון. ימי הילדות. 202 עמודים.
ספר שני. ימי הנערות. 205 עמודים.
ספר שלישי. ימי הבחרות. 189 עמודים. ניו־יורק. תר"פ.
ארתור שניצלר. מיתה. נובלה. תרגם א. ל. יעקבוביץ. ורשה. תרע"ט. 105 עמודים.
ארתור שניצלר. פרופסר ברנהרדי. תרגם א. ל. יעקבוביץ. מוסקבה. תרע"ה.

כל אלה הספרים הנרשמים פה וגם עוד הרבה ספרי השכלה, חנוך ולמוד, אפשר יהיו לראות בקליוולנד במשך הועידה הציונית אצל בית בית מסחר הספרים שלי.

MESSRS. GARBER & LEV, 2575 E. 55th Street

ושם יהיה גם אחד מבאי כח שלנו.

אמעריקאן יוראפיען בוך קומפאני

202 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.

הסוכנים הראשים והיחידים לארצות הברית וקנדה מחברת צנטראל—ווארשה, „רוזנקרניץ" ו„שריפטזצר" בווילנה — „גיטלין", „קרינסקי" ו„שפירא"— וורשה, וגם האחים לעווין־עפשטיין, וראָם — בווילנה, מתכבדים להודיע, כי בבית מסחרנו נתקבלו ונמצאים למכירה מבחר גדול מספרי חנוך ולמוד וקריאָה מכל ההוצאות. מורים ובתי־ספר יוכלו להשתמש בהמקרה הזה ולבחור ספרים בכל המקצועות לפי רוחם.

ספרי חנוך ולמוד למתחילים.

טל בוקר, קצנלסון וברקמן, ח"א $0.75
שפת עמי, קפלן וברקמן, ח"א— .65
גני, מטודה מצוירה למתחילים, א. י. שפירא — — — — — .60
השפה, ספר מקרא מצויר, ר. גוטמן ח"א — — — — — — —.65
השפה, לשנות הלמודים ב' וג' הנ"ל — — — — — — — .75
חברי, בירנבוים, ספר ראשון — .45
פרוזדור, ראשית הקריאה, ש. ל. גורדון — — — — — — .75
הלשון, ש. ל. גורדון, ספר ראשון 1.25
הלשון, ש. ל. גורדון, ספר שני 1.75
הלשון, ש. ל. גורדון, ספר שלישי 2.25
מראה עינים, ראשית למוד שפ"ע מנוסוביץ, ח"א — — — — .60
מראה עינים, ראשית למוד שפ"ע מנוסוביץ, ח"ב — — — — .80
ראשית דעת, מחודש ומעובד ע"י קרינסקי — — — — — .60
טל ילדות, מ. בירנבוים — — .60
ילדות, ספר ראשון אחרי טל ילדות בירנבוים ובאקסט — — — .90
ילדות, ספר שני, בירנבוים וינבורג — — — — — — — 1.20
הדבור העברי, מ. קרינסקי, ח"א .70
הדבור העברי, מ. קרינסקי, ח"ב .85
הדבור העברי, מ. קרינסקי, ח"ג 1.50
שפת עמנו, ספר שני לשפת עמי, קצנלסון — — — — — — .95
שפת עמנו, ספר שני לשפת עמי, קפלן, ספר שני — — — — .90
בית ספר עברי, י. גרזובסקי, ח"א .60
בית ספר עברי, י. גרזובסקי, ח"ב 10.5
בית ספר עברי, י. גרזובסקי, ח"ג 1.25
טל בוקר, לרנר וברקמן, חלק שני 1.00
גן ילדים, שירים פרבלים, מאת י. קצנלסון — — — — — 1.40
משחקים פרבלים, עם תוי נגינה, קנטר קרויץ — — — — — .65
לדור הצעיר, שרפשטיין וקופי־לנסקי — — — — — — — .75
למען הגדולים, ספר למוד ומקרא, קצנלסון וברקמן — — — — .90
מקרא למוד, ספר מקרא מצויר, פ. קפלן — — — — — — — .75

ספרי דקדוק.

ספר הדקדוק למתחילים, א. י. שפירא — — — — — — .35
ספר הדקדוק, א. י. שפירא, ספר א .70
ספר הדקדוק, א. י. שפירא, ספר ב .90
הדקדוק, קצנלסון וברקמן, ח"א .60
התחלת הדקדוק, ל. שאַצקי — .45
תרגילי הדקדוק העברי, ל. שאַצקי .50
הדקדוק המעשי, מ. מ. מנוסוביץ, ח"א, — — — — — — — .85
הדקדוק המעשי, מ. מ. מנוסוביץ, ח"ב, — — — — — — — 1.10
דקדוק לשון עברי, שד"ל, על ידי כהנא — — — — — — — .75
דקדוק שמושי, י. י. גלס — — .75

היסטוריות.

קורות העברים, דובנוב, ד"ח, ח"א .90
קורות העברים, דובנוב, חלקים ב' ג' ד', כל חלק — — — 1.00
תולדות ישראל, רבינוביץ ג"ח, כל חלק מכורך הדר — — — 1.25
תולדות עם ישראל, ד"ח, כל חלק מכורך ניר — — — — — .85
דברי הימים, בן יהודה, ח"א וח"ב, כל אחד — — — — .90
דברי הימים, בן יהודה, ח"ג — 1.20

שנוי הכתובת

אָנו מבקשים את כל חותמי „התורן" להודיע לנו ע"ד שנוי כתבתם תיכף אַחר העתקת דירתם, כדי שהחוברות תגיענה לידם על־פי כתבתם החדשה בלי שום עכוב.

הנהלת „התורן"

מתקבלת החתימה על

„התורן"

החדשי

עם החוברת הששית הזאת כלתה מחצית השנה הראשונה ל„התורן" החדשי.

אלה מחתומי „התורן", ששלמו רק בעד חצי שנה, מתבקשים לחדש את חתימתם, לבל יבוא הפסק בהמשלוח.

אלה, אשר ישלמו דמי חתימתם בעד שנה שלמה, יקבלו חנם, בתור פרס, שש חוברות הראשונות מ„התורן" החדשי. ואחרי כי שש חוברות „התורן" הראשונות נמצאות בידינו רק במספר מסוים, על־כן כל הקודם זכה.

ההנהלה של הסתדרות הציונית באמריקה מבקשת עתה את הדרכים הנכונים הדרושים להגדלתו והתקנתו של „התורן" החדשי בכמות ובאיכות, על־כן חובה מוטלת על כל משפחת הקוראים והחותמים התמידים של „התורן" להפיצו בין מכיריהם ולהרבות את מספר חותמיו, למען תהא לנו האפשרות לשכלל את ירחוננו ולהביאו להמטרה הספרותית והמדעית שהוא שואף אליה.

מחיר „התורן" החדשי

לשנה . . . . $4.00 לחצי שנה . . . $2.00

לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת

החותמים מחוץ־לארץ ומקנדה צריכים להוסיף 50 סנט דמי משלוח

חוברת בודדת 35 סנט.

הכתובת למשלוח כספים:

HATOREN, 55 FIFTH AVENUE, NEW YORK

13 Lipshitz Press, 80 Lafayette St., New York